

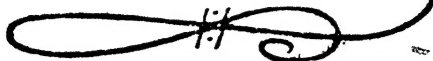
శ్రీ
గండికొట పతనము.
(ఐదంకముల నాటకము.)

రచయిత:
శలవటాల జయరామారావు.

శ్రీ

గంధీ నోట పతనము.

అయిదాకమాల నోటకము.

గ్రంథకర్త:

కలియుగదర్శణము, తుకారాం, ప్రాణసంరక్షణ,

మున్నగు నాటకములు రచించిన,

కలవటాల జయరామా రావు.

ప్రకాశకులు:

661

5302

జనోపకారిణి స్టోర్సు,

ప్రొద్దుటూరు

రాశిరైట్

[మె 0-12-0]

ప్రొద్దటూరు

శ్రీ జానకీ ముద్రాక్షరశాలాధ్యక్షుడు

ముద్రించి ప్రచురింపబడియె.

మొదటి కూర్పు 500 ప్రతులు.

1934.

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

తిరుమలరాజు—రామరాజు సోదరుడు. (కథానాయకుడు)

సదాశివరాయలు—శ్రీకృష్ణదేవరాయల సోదరుడు.

తిమ్మానాయుడు—గండికోట సామంతప్రభువు.

కృష్ణప్పనాయుడు—మైసూరు

తిమ్మప్పనాయుడు—సిద్ధవటం

ఆదెప్పనాయుడు—గుత్తి

కుమారదాసు—రాయబారి డి.డి.వార్.

సుదర్శననాయుడు—వర్తావహుడు.

సీతారాముడు—సేవకుడు.

శ్రీరంగరాజు }
వీరవేంకటపతిరాజు } తిరుమలరాజు పుత్రులు.

(మహమ్మద్ కులీ) కుతుబ్ శాహా—గోలకొండ ముల్తాను.

ఆదిల్ షా—లిజాపూరు సుల్తాను.

మిర్జా నూ—గోలుకొండ సేనాని. (మృతి)

గులామ్ మహమ్మద్—సేవకుడు.

నూర్ ఖాన్ }
అలాసాబ్ } షకీర్లు.

సుబ్బాజి }
సిద్దోజి } కథ చెప్పవారు.

రాముడు—బుడబుక్కలవాడు.

సింగడు }
 అంకడు } భిచ్చగాండ్రు.

ప్రీతి.

వేంగళాబ—తిరుమలరాజ భార్య.

గులాబ్ మహల్—మిర్జా నవాబ్ భార్య (కథానాయకి)

శ్రీ రస్తు.

గండి కోట పతనము.

ప్రవేశము:—సూర్యధారుడు.

నాంది

శాస్త్రాల విశ్రీడితవృత్తము.

శ్రీ

విద్యానగరంబుగట్టి ప్రజలక

సేమంబుగా నేలి, కా

శీవిశ్వేశుని సేవ జేసి, పుని

జేరంగ నేతెంచుచో

ద్రోవ గాంచియు “బుక్కరాయ” యనుజుల్

తోడించి? చింబంబుల్,

దేవస్థానము “గండికోట” పులిలో

దివ్యంబుగాఁ గట్టి, యా

భూవంశ్యుండగు “మాధవుల్” నిలిపి; రా

పూజ్యుండె మిమ్మానురక్.

భారతమాతృస్తవము.

జయమగు జయమగు భారతమాయీ! పావని భారతమాతా!

సర్వదేశములు, సర్వజలనిధుల్, సర్వవాహినులునూ
హిందు, ముసల్మాన్, క్రైస్తవ, సిక్కు, జైన్, పారసికులూ
తమశుభనామస్మరణా, సలుపుచునుండిమాతా!

మంగళమగునూ మాయీ!

శుభమగు శుభమగు సూక్ష్మతవాణీ! జననీ! భారతమాతా!

జయమా జయమా జయమా — జయము జయము జయమా.

భారతమాతాకీజై!

(పుష్పాంజలి సమర్పించి నిష్క్రమించుచు.)

ఇదిప్రస్తావన.

శ్రీ రఘు.

గండికోట ప్రభుత్వము

ప్రథమాంకము.

(ప్రథమ రంగము.)

ప్రవేశము.—తిరుమలరాజు తాళికోట యుద్ధానంతరమున, వి
ద్యానగర దుర్గ బహిర్యగమున రక్తాంబర ధారియు, కృపా
న హస్తఃకును, దుఃఖశ్రోధాన్వితఃకునునై యేతెంచును.

తిరు:—నీ! బిజువూరు సేనలఁ ఁ బిండి గావించియు

శమనపురికిఁ బంపఁ ఁ బాలి నాడ

బేదర్ బరీద్ శాహా ఁ పేర్గాంచఁ దెచ్చిన

కుంజర యూధముగాఁ ఁ గూల్చి నాడ

హూసేగ నిబాంకాహాఁ ఁ యుద్ధభూమిని వీడి

వరుగిడు నట్లుగాఁ ఁ దలచి నాడ

గోలుకొండ నవాబు ఁ సుబ్బపు దళమును

గుట్టలు బడునట్లు ఁ గూల్చి నాడ

తేగి! యుద్ధ భూమినిఁ జొచ్చియు ఁ యోధ వరులఁ

జంచి చెండాడి చావఁ ఁ సిగ్గుమారి

అన్నయగు "రామరాజు"ను * నసికి నొసంగి

అకట! యేరీతిఁ దిరుగుదీ * యవని నేను.

జైరా! నేటికి విజయనగరరాజ్య భాస్కరుడస్తమిం
చుట దటస్థించెను గదా? పడునై దవ శతాబ్దమున హరిహర
బుక్కరాయ మహాపురుషుడవ రేణ్యులచే నిర్మింపఁ బడి పూర్వ
దక్షిణ దిగ్విజయ దండయాత్రలఁ గావించి, సరపాలుర గర్వ
మడంచి పాదాశ్రాంతులుగా నొనరించి, స్త్రీచ్ఛులఁ దల తైత్త
కుండ నణఁగఁ ద్రొక్కి ఆంధ్రభోజుడను సత్కీర్తి వహించి
న శ్రీకృష్ణరాయల వారిచే బాలింపఁబడి, విద్యా సంపదల
యందుఁ బ్రపంచమున నీడు లేనిదని వశ్చిమ పూర్వ ఖండ
వాసుల చేత వేనోళ్లఁ బొగడఁ బడి, శూరాగ్రేసర చక్రవర్తుల
కునికివట్టి, తురుష్క చక్రవర్తులకుఁ బ్రక్కలోని బల్లెమై, క
డకు తురకలచేఁ బడి నాశనమైన యీ విజయనగరరాజ్యము
ను జూచి నే నహింసఁ గలనా. మూఁడు శతాబ్దములు ముగ్లో
కములచేఁ బొగడఁ గాంచిన విజయనగర సామ్రాజ్యమా నీ
కప్పుడె పూర్ణాయువు నిండెనా! అప్పుడె యిహలోక సౌఖ్య
ములపై విరక్తి జనించెనా! మా యన్న రామరాజు రణభూమి
ని బడినందున నిఁకఁ గష్టములు ప్రాప్తించు దినములు వచ్చెన
ని భీతిలెడవా. భీతిల్లకుము. మదీయ సోదరుండిల్లినంత నె ప్రపం
చ మంతయుఁ గ్రుంగిన దనియు, విజయనగరరాజ్యము గొ
డ్డు వోయిన దనియు భావించి వెలువకుము. విద్యానగరభా
గ్యవిధాతా!

సీ! తురక యోధులఁ బట్టి • దొర్లించి ఖండించు

నేనాది గుంపులే • యెదుగుచుండ

నేదురేగి మ్లేచ్ఛుల యెదలను జించెడు

రెడ్డి వీరులు చెల • రేగు చుండ

మ్లేచ్ఛ సవాలుల • మేనులఁ జెండాడు

ముత్రరాచపు వారు • మ్రోల నుండ

గోహంతకులఁ బట్టి • గొంతులఁ గోసెడు

బోయలు నూరూరఁ • బొదలు చుండ

తే! గీ! తురక గుక్తముఁ గ్రోలెడు • నెఱుక లుండ

నెమటఁ "దిరుమలరాయఁడే • యిపుడు నుండ

భీతి నీకేల పూర్వపు • విజయమబ్బు

"విజయనగరమా!" నీవింక • వెఱున నేల?

అన్నదీయ సోదరుఁడు రామరాజు(దుఃఖము సభినయించుచు) అకటా! రామరాయల నామము నున్నరించిన తోడ నె నయనముల నుండి దుఃఖాశ్రువులు వెలువడు చున్నవి గదా? అన్నా! రామరాజా! నే నింకేరిని అన్నాయని పిలువఁ గలను? బాల్యము నుండియు గారాబముతో నావరించి నీయంత వా నిం జేసి, నా బాహుబల పరాక్రమములఁ గన్నులారఁ గాంచ నైనఁ గాంచక మీస్వర్గము నలంక రించితివా? బహుమనీ న్ము ల్తారు దుష్ట చతుష్టయమును దిద్దిమ్మని జంత్రిపు బొమ్మల మాడ్చి నాట్య మాడించిన రామభూపాలా! నీ కిప్పుడె కతివ స్వములు నిండెనా. హిందూ యువతీమణుల మానభంగముఁ

గావించిన మ్లేచ్ఛాభములఁ జించి చెందాడి హిందూ యువ
తీవతనములు నహితము తమ స్త్రీలవంటి శీలముఁ గల వా
రని మనంబున నెంచు నటులను. దారు వరభామల బరాభవిం
చిన తమ వనితలఁ గూడ నితరు లటులనె గావించురని తెలిసి
కొను నటులను, మహమ్మదీయ మత్తకాశికుల ముసుగులఁ
దీయించిన మూర్తివంతా! రణరంగమున వెనుకంబ వేయని
రణధీరా! తురుష్క ప్రార్థనాలయములఁ దురంగములఁ గట్టించి
న ధీరవరేణ్యా! భగవదాలయముల భగ్నముఁ గావించిన మహా
మ్మదీయుల మనీదులను మంటఁగలిపిన మహా వీరాక్రేవరా!
శరణన్న పగతుల నాదరించి నీ పుత్రులుగా భావించి మ
న్నించిన శరణాగతరక్షణవిరుదాంకితా! వర భానుల యెడ
మాతృ భావముఁ జూపు పరమ భాగవతోత్తమా! చంద్రధన్వి
జలఁ జిక్కాడిన నీ దీర్ఘనిశిత కృపాణమీ పాపపుఁ దా
లికోట యుద్ధమునఁ బనిఁ జేయక దిరుగఁ బడెనా. విజయనగ
ర నృపాలకుల హృదయ సీమ నలంకరించి యున్న జయల
క్ష్మి నేటికి నివ్వడి గోమాంస భక్షకుల పాదములఁ బట్టి
నా? గోముఖ వ్యాఘ్రములగు తురుష్కాధముల మోసకృత్య
ములకు లొంగి యూరక రణరంగమునఁ బోరకుంటివా! తెల్లని
వన్నియు ఊరము లనియు నల్లని వన్నియు జలంబు లనియు
నమ్మి మోసపోయితివి గాని, లేకున్న నిన్ను జయించుటకు
సామాన్యుల కలవి యగునా? నిన్ను జెనకుట త్రాచుబామును
జెనకుట గదా? నీపైఁ గత్తిఁ గట్టుటఁ గొరవితోఁ దలఁ గోకి

కొనుట గదా? నిన్నెదుర్కొనుట పులిసోటఁ దల నిడుట గదా? అయ్యో! అంతటి ధీరాగ్రేసర చక్రవర్తి కంఠము కడకుఁ గఱకుఁ దురకల నీచ కృపాణమున కెఱయయ్యోఁ గదా? అకటకటా! అద్దరాత్ములు కడసార్చియైన రామరాజు సుముఖమును వీక్షించ నీయక తలఁ దఱిగించి కొనిపోయిరే. అయ్యో! ఆమహానుభావుని హవ మింకఁ గాంచెడి భాగ్యము నాకుఁ గలదా. (ఆకసము వంకఁ జూడ్కుల నిగిడించి) ఏమిది. మాయన్న రామరాజు దివి నుండి నన్నుఁ జూచి నవ్వుచున్నాడు. మీసము దిద్దు చున్నాడు. తూ యని యుమియు చున్నాడు. అన్నా! నాతో నొక మాటాడి పోగూడదా? విద్యానగర సామ్రాజ్యము నీరీతి నిడుముల పాలుఁ గావించి పోవుచున్నవా? నాపై నీకేల యింత కోపము. బౌరా! తమ్ముడగు వేంకటాద్రిని భయపడకు మని హెచ్చరించు చున్నావే! నేను మాత్రము నీప్రియసోదరుడను గానా. నన్నేల యాదరింపవు? అకటా! అనుగుఁ డమ్ముడు వేంకటాద్రి గాంచిన సత్కిర్తియైన నేఁ గాంచ నైతిని గదా? తాళికోట రణవనిని సోదరునకు వామ భుజమై యుండి రామరాజు కొఱకుఁ బ్రాణము లర్పించి, యన్నతోఁ గూడి వీరస్వర్గము నలంకరింపఁ జోవు చుండగదా.? తమ్ముడా! వేంకటాద్రి! నీవైన నాతో మాటాడఁ గూడదా? అయ్యో! ఆనాఁడు నా వయసు లాలకించి అన్నయగు రామరాజునకు సహిత మెదురు తిరిగితివే. ఆ విశ్వానమైన నిపుడుంచి ఒక మాట మూటాడ రాదా. దయా

మయ్యడగు అన్నపైఁ దిరుగఁ బడుమని చెప్పినందులకై నా
దరికి రా నిచ్చగించవా లేక రణరంగమున శత్రు వీరుల జ
క్కాడి జయమునో లేక మరణించి మీవలె వీరస్వర్గము
నో యలంక రింప నైతినను కోపమున రావా! పోవరులారా!
కోపగింపకుఁడు నేఁడు కానిది యెట్లుండి కాక మానదు. అ
న్నా! రామనృపాలా! ఆ నాఁడు మేము తిరుగఁబడి, మీ
కవరాధముఁ గావించినను, మరల శరణన్న కోడనే భ్రాతృ
భావమును జూపి, ముందటి కంటె నెక్కుడు ప్రేమఁ జూ
పి గారవించితివే. ఇప్పుడు మాటాడ వేల! నీ వయ్యారనమును
వెదఁజల్లవేల? కడుణతోఁ గొంగలించవేల? అపజయముఁ గాం
చి, సిగ్గులేక బ్రతికి జీవచ్ఛవముఁ జూలె నున్నానని కో
వమా. నే నూరకుందునా. ఇంతటితోఁ దురుష్కులు నుబం
బుందురని భావించకుము. మీ కొనరించిన యచక్కటి మా
రొనరింపక మహమ్మదీయుల నిదురఁ జూచియున్నా. అన్నా! ఏ
మి. అటులనే చేయుమని హెచ్చరించి, వేంకటాద్రినిఁ బిలు
చుకొని పోయెదవా. ఇంక మీఁదర్శనము నాకు గగన కు
సుమ మేనా. అయ్యో! పోకుఁడు. పోకుఁడు (నిట్టూర్పు విడిచి)
అకటా! అదృశ్యులై పోయిరే. కానిమ్ము. అయినదానికివగవఁ
బనిలేదు. మా యన్నగారి కోర్కి నెఱవేర్చియే తీరవలయును.
అన్నా! రామనృపాలా! శాంతింపుము. శాంతింపుము. త్వర
లో వీరస్వర్గము వందుండు నీ యాత్మకు శాంతి గలుగఁ జే
సెద. ఓ కుహనా ముష్కర తురుష్క సుల్తానులారా!

మ! అని నా యన్నయ నీల్లి సంతటనె మీ
రయ్యార! గర్వంబుచే
దనువుల్ దప్పగఁ దప్పద్రావియు, మధాం
ధత్వంబునకే వేశ్య భా
మినులగ్ గూడుచు నవ్వీ పాడుచును, మ
మ్మే యెంతో దూషించు మీ
తనువుల్ జల్పగ నున్నవాడ, నీకే మీఁ
దగ్ మిమ్ముఁ బో నిత్తునే.

ఓరీ! మ్మేచ్చకుల వంశ పాంశమలారా! ఆస్పత్రివరుఁ
డు కామరాజ నృపాలావతంసము కదనరంగమునఁ బడినంత
ల నీ మీ హృదయ కంటక మూడి పడినదని సంతోష నా
గిరమున నోలలాడు చున్నారా? పితకి తురిక సందలారా! రణా
వనిని క్షిగ్గ కరివాలములఁ జేసొని యభిముఖులై హోరాహోరి
నఁ బోరియుండిన మీ పస గానఁ బడి యుండెడిది. అటులఁ
గాక కుటిల తంత్రములఁ బన్ని, యెంటరిగ నేమజియున్నత
జే నలువురఁ గలసి పైఁబడి కుత్తుకఁ గత్తిరించి జయము
గాంచుట యోధాగ్రేసరుల లక్షణమా? మీరు యోధాగ్రేసఁ
కులై యుండిన గదా ఆ లక్షణములు దెలియుట.

తేగీ! ఆడు వారిని బాధించు • నల్పు లగుచు

బ్రాహ్మణులఁ బట్టి చంపెడి • భ్రష్టు లగుచు

ననదలంబట్టి వోచెడి • యధము లగుచుఁ

జనెడి మీరేడ యోధ ల • యుగము లేడ.

ఓరీ! హుసేన్ నిజాంశాహ! పరమ విరోధిగానుండి, నీ
 ప్రావృడగింపఁ గంకణముఁ గట్టికొని యుండిన గోలకొండ
 నవాబుతో నీకు మైత్రిఁ గలిగించి బిజాపురపు నవాబును జ
 యింపఁ గల శక్తిఁ గలిగించిన మా యన్న రామరాజుపైఁ
 గారణములేని వగఁ బూరి యపకారముఁ జేయ నీ కెటుల బు
 ధ్ధి యొనెమెను! దుర్గుదాంధా! చేసిన మేలు మఱచిన నీచ చం
 డాలా! నీ కుత్తుకఁ గెత్తిరింపనిదే నాకు నిదుర వట్టునా. బేరర్ బ
 రీద్ శాహ! పేరుఁ బ్రతిష్ఠలఁ గాంచక కూషస్థయంధూకముఁ
 బోలెజీవించు చుండిననిన్నుఁ బ్రోత్సాహపఱచిన మి
 త్రుఁడని భావించక రామభూపాలునికి సపకారముఁ గలుగఁజే
 యుటకు నీ యంతరాత్మ యెటుల సమ్మతించెను! కృతిఘ్నా
 నిన్ను నా కృపాగధార కాహుతిఁ గావింపక విడుతు సయకొం
 టివా! ఆదిల్ శాహ దిక్కు లేని యనాభవై యుండి మా రామ
 నృపాలుని పాదములమీఁదఁ బడి, శరణుఁ జొచ్చి పుత్రునివలెఁ
 జూచుకొను మని ప్రతిమాలి రామరాజును తండ్రీ! యని బిల
 చుచుఁ గడకు భవత్తుల పాంసనుల కుట్టిత వాక్యములకు లో
 బడి కుటిల మనస్కుడనై, తండ్రీ! యని నోరారఁ బిలచిన
 వాని తలఁ దఱిగితివి కదా? దుర్నాగ్గా! పితృద్రోహీ! "తిన్న
 యింటి వానము లెంచిన" నీ రుధిరముచే మడియ సోదరునికిఁ
 దర్పణముఁ గావింపక నాకు మనశ్శాంతిగలుగునా? ఓరీ! గోల
 కొండ నవాబూ! కుటిలమానసా! ఇబ్రహీం కుతుబ్ శాహ! నీ

యన్న యగు జంషీద్ నీ కున్నతఁ గల్గిరించుననుభయముచే
నూ విజయనగరమును జొచ్చి మా యన్నను శరణు వేడఁ
గా, నిన్ను సరిజేప్పి యభయమొసంగి మీ యన్న గరించువ
ఱకు మా రాజ్యమునందొక జాగీరాసంగి జంషీద్ మరణా
నంతరము నిన్నుఁ గోలకొండ రాజ్య సింహాసనము నధిష్ఠింప
జేసినందులకు మంచిబహుమాన మొసంగితివి. పితృహంతకుఁ
డగు ఆదిల్ శాహానిన్ను సహాయము వేడినంత నె, నిన్నుఁ బో
షించిన మాయన్నగారి మీఁదికి రణమునకు రావని చెప్పక,
వెంటనే సన్నుతిని జూపి, నీవే తిక్కుంగల సవాబులందఱికిఁ
మైత్రి గలిగించి అందఱు జేస్తుకొని పోవనకుఁ గడంగి వి
జయనగర రాజ్యమును నాశన మొనరించుటకు మూల కార
ణ మైతివా? ద్రోహీ! అవమానిమా! విజయనగర సామ్రాజ్య
వినాశమునకుఁ గారణ భూతుడవగు నీ ప్రేవులఁ దీసి జన్నిద
ముగ ధరింపక మానుదు ననుకొంటివా? దుర్గతి! మా యన్న
యనుయలఁ బొపుటకు మూల కారణ భూతుడైన నీ క్రొ
వ్వయ గరిగించి జ్యోతిని వెలిగించు వఱకు నా హృదయ
మున రవులుకొనుచున్న దావాగ్ని చల్లారునా? "పాపీచిరా
య" వన్నట్లు కాటికిఁ గాళ్లఁ జూచిన ముసలి పీనుఁగా! గద్దకు
వచ్చినటుల నేండ్లు వచ్చినను నీ నీచబుద్ధి మానక పోయెఁగ
దా! బ్రతికినన్ని దినములు బ్రతుకఁ బోవుకదా! అది తెలిసి
యు నేలొనరించిన రామనృపాలుని కపరాధ మొనరించిన
నీ కండ్లలు కాకులకు వేసినను పాపము రానేరదు గదా? నా

కంతమునఁ బ్రాణము లున్నంతవఱకు నీ వొనరించిన యపకృతి మరతునా? విజయనగరమును నాశనముఁ జేయించిన నీ గోలకొండ కుతుల్ శాహీ వంశమును నూపు మావక నిమగ్నితునా? నీ వొనరించిన గూఢ ద్రోహమునకు నీవుత్వరలో మృతినొంది శమనపురి కేగినను, నీవుత్ర పాత్రులఁ బట్టి చెండాడి నీ వంశమును నూపు మాపెదఁగాని, నీవు గతించి నంతటన నా క్రోధమును మాని శాంతి వహింపను. గోలకొండ రాజ్య నాశనమగువఱకు నాకు శాంతి గలుగనేరదు. ప్రథమమున నీ వంశమును నూపు మాపి మరల నీవిజయనగర రాజ్యమును పూర్వపు స్థితికేఁ దెచ్చి తదుపరి తక్కుంగల తురుష్కాధములఁ జక్కాడెదఁ గాక. కానిండు. కానిండు. "ముందున్నది మునుల్ల పండుగ" విజయనగరభాగ్యవిధాతా! ఇదే నా దృఢ సంకల్పమును వినుము.

ఉ! ముందుగ గోలకొండ నసిఁ

బూర్తిగ నాశన మొందఁజేసియా

సుందరమూర్తికొమ్మిగుల

పోమునిఁగేరెడురామరాజుకా

మందులరక్తముగ గొని, య

పారముదంబునుజెందునట్టులా

నందముతోడఁదర్పణము

నామనసారఁగఁజేయకుందునే.

(యోజన నభినయించి) ఏమి. నే నేమొ ఘోర ప్ర

మాణమును గావించితిని. అది కొనసాగుటెట్లు? ససుర రంగము న మా యన్న కూలి నంతటనె, సైన్య సమూహ మంతయుఁ జెల్లాచెదరై చెప్పకుండఁ బాటి పోయిరి. వారి నందఱును మఱియుఁ జేర్చుటకును దురుష్కుల జముంచు నంతటి సేనలను గూర్చుటకును గొన్ని వర్తములు పట్టును. అంత వఱకు మాచిన్న మామగారగు సదాశివరాయల వారిని పెరుగొండ సింహాసనముపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టి అచ్యుతరాయల కాలమందు రామరాజు రాజ్య వ్యవహారముల జరిపించినటులఁ గావించెద. మా మామగారు సహితము నా వలుకులఁ గాదని పోజాలఁడు. నేను మరలఁ దగిన సైన్యమును జేర్చువఱకు నివురుఁ గప్పిన నిప్పుఁబోలె నుండిఁ సైన్యములు సిద్ధమైతఁ తోచినె గోలకొండపై శ్వేతము నెత్తెకఁ గాక. తురక సేన కట్టణమును జూచి దోచుటకుఁ బ్రారంభింపక మునుపే యందలి ధనమంతయుఁ గూర్చి గజాశ్వ సమూహముల పై వేసికొని రమ్మనియు పెరుగొండ కేగి యచటనె రాజ్య స్థాపనముఁ జేసికొందమనియు సదాశివరాయలవారికిఁ జెప్పితిని. నానుసహితము కొండఱ భటులను పెంటఁ దీసికొని కట్టణమును బ్రవేశించిరి. ఇప్పటికే చాలఁదగివై యున్నది. ఇంకఁ గొంతసేపటి కై వను వారు రావచ్చును. (అటునిటఁ బాచి) ఓహో! సదాశివరాయల వారే తెంచు చున్నారు. ఏమి జరిగించి వచ్చిరో యడిగి తెలిసికొందును గాక.

ప్రవేశము:—సదాశివరాయలు త్వరితగతి

సభిసయించుచు వచ్చును.

తిరు:—మామ గారూ! మీ రేగిన కార్యమును సాధించుకొని
యే వచ్చితిరని భావించెద.

సదా:—తిరుమలరాయా! మనకు దైవబలము తక్కువగుటచే
మాయావులగు తురుష్కాధముల, రామరాజ పూర్తిగ న
మ్మి యేమరి యున్నందునను తాళికోట యుద్ధ భూమి
ని నవజయమును గాంచితిమి గాని మనము చేయ స
మకట్టిన కార్య మేదైనను ఫలింపక వృథ యయ్యెనా చే
యవలసిన కార్యముల నన్నిటినిఁ బూర్తిగను, ననుకూలము
గను జేసికొనియే వచ్చితిని గాని యూరక రాలేదు.

తిరు:—ఒక చిల్లి గవ్వనైనఁ బోనియ్యక భద్రవరచి సా
గించుకొని వచ్చితిరి గదా?

సదా:—తురక సవాలులకు మూఁడు ప్రోవల మట్టిగాక
వేతేమియు లభింపఁ జోదు. బంగారమును వజ్ర వైడూర్య
గోమేధిక పువ్యరాగ మరకత మాణిక్యములను జేర్చి
యేనూట యేబది గజములపై వేసి, తక్కిన విలువగల
రత్నాభరణములను వెండ్లి గొలువలగు వస్తువులను నక్వ
ములపై నెత్తించుకొని వచ్చితిని. తురకలు రాకముచుపే
మనము పెనుగొండఁ జేరఁ బోవలయును నుమా!

తిరు:—ఆ యేనుఁగులును గుఱ్ఱములును నెక్కడ నున్నవి.

సదా:—వానిని రాజ మార్గమునఁ దీసికొని వచ్చిన శ్రేయ

స్కరము గాదని అరణ్య మార్గమున భటుల వెంటఁ బంపితిని. మన బంధువులుఁ గూడ వారి వెంటనే పోవుచున్నాడు. మనముగూడఁ ద్వరితముగ వారినిఁ గలిసికొనుట మంచిది.

తిరు:—చిత్తము. అటులనే బోదమురండు.

(నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము

ప్రవేశము:—భామినీనుల్తాచులు విజయనగరము నందలి యొకానొక స్థలమున నిలచి మాటాడుచుండురు.

కులీకుతుబ్ శాహా:—మిత్రులారా! సంఘీభావముయొక్క బలముచు నేటికి గ్రహించితిరి గదా.

హుశేణిజాంలాహా:—మిత్రమా! ఇంకను దెలిసికొన కుండుమా. ప్రథమముచుండియు నీవంటి కుశాగ్రబుద్ధి మాకు హితవుఁ గరపి యుండిన, హిందూరాజ్యము నెన్నడో దిగ్గమింగి యుండమా.

అలీఆడీల్ హా:—అన్నా! కుతుబ్ శాహా! మే మిన్నిదినములు దురాశాబుద్ధులమై, గాఢాంధకార మహర్జనమునఁ బడి అసమాన దుర్గర్వ దురభిమానాన్విత దేహులమై, రామరాజ తంత్రముల యందలి గూఢార్థమును గ్రహింపలేని వారమై, మతాచారాభిమానములను మంటఁ గలిపియు

హిందూ రాజాధములచేతి కీలుబొమ్మలమై యుంటిమి.
నీవు మాకందతి కైకమత్యముఁ గలిగించి హిందువుల
బారినుండి దరిత్రేర్చి పుణ్యముఁ గట్టికొంటివి. అట్లా నీ
న్ను చక్కఁగఁ గాపాడుఁగాక.

కులీకుతుఁ శాహా—ఇంతటితో మన కష్టములు దప్పిపోయెన
ని సంతసింపకుండు. యుద్ధమున గామనృపాలుని తమ్ము
డు తిరుమలరాజు తప్పించుకొని పోయి యున్నాడు. ఆ
దురాత్ముఁడూరకుండఁడు సుమా. రణాననిని నన్ను జూ
చి జాగ్రతయని మీసముదిద్ది పోయి యున్నాఁడు. నేను
మీకందతికు కైకమత్యముఁ గల్పించి విజయనగరరాజ్య
నాశనమునకుఁ గారకుండ నైతివని, నా సంశయము నిహ్ను
లము గావించు నతికు విడువనని చెప్పి తప్పించుకొని పో
యెను. కాబట్టి తిరుమలరాజును మట్టుపెట్టక మన కష్ట
ములు దీఱవు.

బరీదుమా—తిరుమలరాజు మీ రాజ్యముమీఁది కేతెంచిన
మా రాజ్యము లూరకుండునా! ఇప్పటి యైకమత్య ము
ప్పుడు మాత్ర మెక్కడికిఁ బోవును.

అలీలడిలేమా—మిత్రులారా! ఇఁకమీఁదట మనమెప్పుటికిని
నీ మిత్రుని మాని వైరములఁ గల్పించుకొనరాదు. ఈ యై
కమత్యమే గదా.

సీ! శ్రీలకు విశ్వకుఁ + సింధువై వెలసిన

విద్యానగరమును + వెల్లిఁ గలిపె

గజకుఁ దురకలని • కడుహీనతం జూచు

నాంధ్ర భూవతులను • నవనిఁ గలిపె

భామినీ రాజుల • బదనునట్లొనరించు

రాజుల నెఱుఁప • రాఁజేసె

జేతి బొమ్మలకీతిఁ • జేసి యాడించిన

రామభూపాలుని • భూమిఁ గలిపె

తేగీ! నమర రంగంబు నందున • జయముఁ గూర్చె

ఆంధ్ర రాజ్యేంద్రిరను • వేగ యుడివిఁ జేర్చె.

మన ముసలేమాను రాజ్యముఁ • బ్రబలఁ జేసి

"ఎకమత్యంబునకు నాటి • యవనిఁ గలదె"

కనుక మనము నిరంతర మీ యైకమత్యమునే గలిగి

యుండివలెను. అటులఁగాక మనలో మనముఁ గలహించుకొ

నుచుండిన, మన స్వాతింత్ర్యములఁ గోలుపోయి పరరాజుల

పై నాధాంపదీ భామినీ సుల్తానులము వారి బానిసయై

యుండివలసి వచ్చును. తక్కుంగల సంగతులను నావకాశము

గి మాటాడుకొన వచ్చును. ప్రథమమున విజయనగర పట్టణ

మును దోచి గుల్లను గోపురములను రాజమందిరములను బ్ర

ద్దలగునట్లు ఫిరంగులతోఁ గాల్చి వేయుమని సేనాధిపతికి నా

జ్ఞ నొసంగితిమి. వారొకఁడు బ్రాచంభించికో లేదో. మనస్సె

నికులకు హిందువులను వారి యిష్టము వచ్చినటులఁ బరాభ

వింప వచ్చునని నెలవిచ్చి యున్నాను. మీకు నమ్మతమే

గదా.

బరీదుషా—నాకు నమ్మతమే.

హుస్సేన్ నిజాంశాహా—నాకుఁగూడ నిష్టమే.

కులీకుతుబ్ శాహా—నాకు మాత్రమిష్టము లేకుండునా. నవాబు వంశస్థురాలును. సుత్కృష్ట వంశ సంజాతయు నగు సుహాస్సుదీయ నారీరత్నమును నిండునభాంతరమున మేలిమునుఁగూఁ దీయించి యవమాన పరదిన హిందువుల నేమొనరించినను నాకు నమ్మతమే. (లోపలదీక్షదీక్షాహారోమాఘాతము శబ్దములను పిరంగుల శబ్దములను వినుట నభినయించి) అదిగో. మన సైనికులు పట్టణమును నాశనముఁ జేయు చున్నారు. ఇది గదా భాయిని సుల్తానులకు సంశోషదినము.

ప్రవేశము:—సైనికుఁడు నేలకు వంగి నల్లములఁ జేయుచు వచ్చుచు.

అలీఅడిల్ షా—ఓరీ! నీకావతిచ్చిన కార్యమును చక్కగఁ జేసితివియా.

సైనికుఁడు—సర్కార్! నేను మీ యాజ్ఞా చొప్పున నూర్గురు సిపాయులను వెంటఁ బెట్టుకొని దేవాలయములఁ బ్రవేశింపి, విగ్రహముల ముక్కలు ముక్కలుగఁ జెక్కించితని. గోపురములఁ బడఁగొట్టించితని. ఒక గుడిలోనికిఁ జోఁగా దానిలోనుండిన నల్లని గుండుచుట్టు గొప్పనర్పముండెను. అది మమ్ముఁ జూచిన తోడనే యనృశ్యమై పోయె. అంతట గుండును బగులఁగొట్టినెంచి యెంత

ప్రయత్నముఁ జేసినను మా చేతఁ గాక పోయెను. ఆంతట దానిపై మలమూత్రములఁ జోయించి గోవులు సంహరించి యారక్షము నాలయమంతటను బిల్లించి వచ్చితిని. ఆలీఅడిల్ హా—సంతోషము. సంతోషము. సరి. నీవికఁ జూసెదవును.

ప్రవేశము:—సైనికుఁడు సలాములఁ జేయుచు వచ్చును. ఆలీఅడిల్ హా—ఓరీ! నీవొనరించిన కార్యములఁ బేర్కొనుము సైనికుఁడు—మహారాజా! నేను కొందఱు సిపాయులను వెంట నడుకొని వర్తకుల వాడఁ బ్రవేశించి ధాన్యము సంతయుఁ బ్రోవుఁ జేసి మన సైనికుల భోజనార్థము గుడారములకుఁ బంపితిని. వర్తక స్త్రీలను బట్టి యొక్కొక్కరి కొక్క యునదిని బుచ్చుకొండని సైనికుల కాజ్ఞ నొనఁగితిని. కొందఱు స్త్రీలను గొట్టుకొనిన చీరలను విడిపించి కోలాటము వేయించితిని. కొందఱిని దిగంబరులను గావించి యెండలోఁ బరుండఁబెట్టి బాధించితిని. హిందువుల మిక్కిలి బాధించి కసిదీర్చుకొంటిని, నా వెంట నిరువురిని చిలుచుకొని వచ్చితిని. వారిని విచారించి విగ్రహారాధకులలో నుండు దురభ్యాసములఁ దెలిసికొనుడు.

ఆలీఅడిల్ హా—ఎక్కడ వారిని దీసికొని రమ్ము, (సైనికుఁడు వికారాకారముగల యొక వర్తకుని నెనిమిది వత్సరముల బాలికను చిలుచుకొనివచ్చుచు.) అచ్చా! బహుబాగున్నది. అర. కోమటి! నీ వేరేమి?

పెద్దిశెట్టి—నా పేరు పెద్దిశెట్టి, మహాప్రభు:—(అగ్లోక్లి)

అలీఅడిల్ షా—అరే ఎక్కువ వదరకుము. అడిగినదానికి బదులు చెప్పుచుండవలెను.

పెద్దిశెట్టి—అదిగాదండీ! మా కష్టము

సెనికుండు—నీకు బుద్ధిలేదా? స్కూల్ చెప్పుచుండునది వినలేదా? అడిగినదానికి జవాబు చెప్పుము. ఎక్కువ ప్రేరిన శాంతి యగును.

అలీఅడిల్ షా—ఈ యువతి నీ కేమి కావలయును.

పెద్దిశెట్టి—ఏమి కావలయును. మా యింటిదే.

అలీఅడిల్ షా—మా యింటిదనగా నా కథము కాలేదు. విశేషముగఁ జెప్పుము. నీ వెథిక ప్రసంగముఁ జేసిన చర్చము దీయించెదను.

పెద్దిశెట్టి—అబ్బో! అంతకార్యముఁ జేయించ వలదు. విశేషముగా జెప్పెదను. (భార్యను జూపుచు) ఈ చిన్నది నా భార్య. పెండ్లియై పదునాలుగు సంవత్సరములు మాత్రమయినది.

అలీఅడిల్ షా—(కోపముతో) ఓరీ! నీచా! నీవు కాకివలె నున్నావు. ఆసుందరి బంగారు ప్రతిమవలె మెరయుచున్నది. ఎన్నటికిని నిన్నామానిని కోరి వివాహ మాడియుండదు.

పెద్దిశెట్టి—(స్వగతము) అబ్బో! ఇంకేమున్నది. నా కొంప కూలిపడన్న మాటయే. ఈ తీరున వర్ణించు చున్నాఁడు. అబ్బో! వీడు నా భార్యపైఁగన్ను జేసినటు లున్నది. ఈ

తురక నాకుదక్కనిచ్చునో దక్కనియ్యడో. అన్నిటికి మా
అమ్మోరే దిక్కు. కానిమ్ము చూచెన. (ప్రకాశముగా)
నవాల్ మహారాజ్! నిక్కముగ వివాహమాడి యున్నది.
ఆలీఅశీల్ మా—(ప్రీతి జూచి) ఈతడు నిజముగ నీ భర్తయే
నా? నీవు కోరి వరించితివా?

వర్తక స్త్రీ—అవును. ఈయన నా భర్తయే. నాకు నాలుగే
దుల వెయ్యిన్నులో వివాహమైనదట. వివాహమైన సంగతి
నాకు జ్ఞాపక మేమియు లేదు. నేను కోరి వరిణయ మాడి
యుండలేదు. నా పెండ్లి కాలమున కీయనకు నేబది యే
డులు దాటి యుండినవట. మా కులమున మేనరికమను
నొక వద్దతి గలదు. మేనరికమున్న వారు పురుషుడు కుం
టికాని కుసూపి కాని కన్యక నతనికొనఁగి యే తీరవలయు
ను. ఆయాచారముచుబట్టి మానాయన కడుబీదయై యుం
డటయే కాక నృద్దుఁడను గూవసియుఁ గానట్టి వాడైనను
బదివేల సూర్యముల నొనఁగి నన్నిచ్చి వివాహముఁ గావించి
యున్నారట. నేను గాపురమునకు వచ్చి నాలుగేండ్లు
కావచ్చినది. ఈయన నిజముగ నా పెండ్లియే.

ఆలీఅశీల్ మా—సెట్టిగా! ఎంత యన్యాయము జేసితివి. నిన్ను
బదివేల ధనమిచ్చి కొనిరా. ఆరురాత్తులకు నీకంటె మం
చి యువకుడు లభింపక పోయెనా? మేనరికమిచ్చిరా,
బద్నామ్! నీ కిటువంటి స్త్రీ యెందులకురా. (సైనికుని
జూచి) ఓరీ! నీవీకాంతను దెచ్చితివి. నీవే "నికా" జేసి కొ

నుము. వీని ధనమంతయు మా కడఁ జేర్చుము.

సైనికుడు—సర్కార్! మీ యానతి మీఱఁ గలనా. అట్టులే చేసెద.

పెద్దసెట్టి—అయ్యో! అయ్యో! నా కొంప ముంచివారు.

బాబూ! పదివేల రూప్యము లిచ్చెదనుగాని నా భార్యను విడువఁడు.

అలీఅదిల్ షా—ఓరీ! మాయా శ్రద్ధ తిరుగునని కాదు, నీ భార్య నేమి జేయుదువు.

పెద్దసెట్టి—నా యింటికిఁ బిలుచుకొని పోయెదను.

అలీఅదిల్ షా—నిన్నింటికిఁ జూపిచ్చువా రెవరు?

పెద్దసెట్టి—(పక్షకుచు) అయ్యో! నన్నేమి జేయవలెందరి.

అలీఅదిల్ షా—నీ దర్జుము దీయించి నీ భార్యకుఁ బానరక్ష లఁ జేయించెదము. వృద్ధుఁడవయ్య బాలికను పెండ్లాడి నందులకు నీ కిదియే బహుమానము.

పెద్దసెట్టి—అయ్యో! నా భార్యను మీరే దీసికొనుఁడు. నన్ను మాత్రము వదలివేయుఁడు.

అలీఅదిల్ షా—ఓరీ! వీనిని దీసికొని పోయి కసాయి వారి స్వాధీనము జేయము అశ్శము చేయకుము.

సైనికుఁడు—చిత్తము (అని తోడ్కొని పోవుచుండ)

పెద్దసెట్టి—అకటా! నేను ముదునలిన్నె యీ యువరిని బెండ్లాడినందున గదా. సుల్తానుకుఁ గోపమువచ్చి నన్నుఁ బంపించుచున్నాఁడు. ఇంక మీఁదటఁ గూడ మేనరికపుటలవా

టుండిన మా సంఘముగతి యింతయే. ఇక మీదట
మా వారీ చెడ్డ యలవాటుల మానఁ గోరెద. వధూవరుల
ను బాగుగఁ జూచి వివాహములఁ జేయ వేఁడెద. నైశ్య
సంఘ నాయకులారా! నా గతి వీక్షింపుడు. ఇక నైన
మేల్కొనుఁడు సంఘభివృద్ధిఁ గోరుఁడు నాచునవి విరుఁడు.

సీ! మేనటికంబును • మీఱరాదని పుత్రి

వెంగళవృలకిచ్చు • బేరులార!

మన కుహపియ నైన • సొమ్ము ధనంబిచ్చి

వసులను గొనియెడి • వణిజ లార!

అయిదేండ్ల కన్యకు • నలువది యేడు

యధమునఁ గట్టుబే • హాగులార!

ధనమున్నసరియని • తగని దాంపత్యము

లాచరించుచు నుండు • నార్యులార!

తేగీ! పావలకుఁ బెండ్లిఁ జేయుట • పాడిగాదు

వసుల ధనమిచ్చి కొనుటయు • సరియుఁగాదు

నాదుగతిఁ జూచి మీరిక • మీఁద నైన

మారుఁడి వరవిక్రయ • హీనగతుల!

(నిష్క్రమించును)

అలీలదిక హా—(మలీకతుబ్ శాహనుజూచి) మిత్రమా! గోల

కొండ పైనికుఁడు వచ్చుచున్నటు లున్నది, వానిని నీవే

విచారింపుము.

ప్రవేశము:—గోలకొండ సైనికుడు వంగి శలామొనరించుచు వచ్చినిలుచును.

కులీకుతుబ్ శాహా—ఓరీ! నీకు జెప్పిన ప్రకారము నడుచుకొంటివా?

సైనికుడు—సర్కార్! తమ యానతి మేజకు భటుల వెంట నిడుకొని బ్రాహ్మణాగ్రహారముఁ బ్రవేశించి వారి గృహములను గొట్టి, గొట్టి ధనమునంతయు గుడారములలో భద్రపఱుపుమని వంపితిని. మహారాజ్! ఏమని చెప్పగలను.

బ్రాహ్మణులలో బాల విధవ లసంఖ్యాకులుగ నున్నారు. కులీకుతుబ్ శాహా—వారిని విడిచి వచ్చితివా? ఏమి జేసితివి.

సైనికుడు—వారిని నూరక విడిచి వస్తునా? మన సైన్యములోఁ గొండలు వివాహములు గానివారుండ ఒక్కొక్కరి కొక విధవను గట్టిపెట్టి సుఖమును గలిగించితిని. తురకలను జూడరాదను బోడిముండల నోట గోమాంసమును బెట్టిందితిని. మహమ్మదీయ స్పృహగలిన దేహమునందలి చర్మమును దీసి వేయువఱకు మైలబోదను శాస్త్రులకంఠమునఁ జెప్పల నండల వేయించితిని. అవధానులకు ఆచార్యులకు నాచుర క్తముఁ ద్రావించితి. అంతటితోఁ బోని య్యక యన్యాయమున కొడిగట్టిన యొకానొక వృద్ధవిప్రుని, నతని భార్యను బట్టి తెచ్చితిని. వారిని విచారించి యింక మీఁదట బ్రాహ్మణ సంఘములలో నిట్టి నివరీతములు జరుగ నీకగుర్తుపెట్టి మానిషులకు మేలు గలుగఁజేసి కాపాడుడు.

కులీకుతుబ్ శాహా—సరి విచారించెదను వారినిఁ దోడ్కొని రమ్ము.

పైకికుడు—ఇచ్చటనే యున్నారు. ఓరీ! సోమయాజిగా! యిటురమ్ము.

ప్రవేశము:—ముదుసలి సోమయాజి భార్యనమేలై కుడిచేతఁ గట్టచు నెడమచేత నగ్నిహోత్రపు గుండచు బట్టుకొని వచ్చును.

సోమ—హారే రామ హారే రామ రామ రామ హారే హారే హారే కృష్ణ హారే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హారే హారే (అఘోరి) కులీకుతుబ్ శాహా—ఓరీ! బాబనపిశాచీ! ఆమాట యింకొక నారి యన్న నీకు వాత వేయించెదను. అరె అల్లా అరె అలా యని బాగుగ వాడుము.

సోమ—(స్వగతము) దుస్సాక్షిమ హారే యను పలుకునకు అర్థమును అరే యని యరుకొని నాడు. హరియన వారికిఁ దెలిసి యుండిన కదా. భగవంతుడు నర్వల కొకఁడేయను మాటను మఱచి మూఁగు నునస్కుడై ఒక్కొకరి కొక్కొక దేవుఁ డున్నాఁడని భావించినాడు. భాషాభేదములచే పలువేరులఁ బిలువనలసి వచ్చెనని తెలిసియంగిన కదా. వారికిని నల్లాకునూ భేద మేమిచ్చుది. హారే యనినంతటనే వీని చెవుల కాశ్చభము ముఁగియై నాటి హారే యనుటకు మాను అరే యను మనసు వీని యర్థము కాలి పోను కానిమ్ము తగినటు లొనరించెద. "హారే అల్ల హారే అల్లా

అల్లఅల్ల హరే హరే (స్వగతము) ఇభుడూ హరి శబ్దము
రా లేదా.

కులీకుతుబ్ శాహా—అచ్చా! బాగుగనున్నది. ఇంకా చాలింపు
ము. ఓరీ! నీ వెంట నిప్పుకుండను గొని తెచ్చుచున్నావేల
నీకు చలిరోగమున్నదా?

సోమ—నీ కేమి తెలియునురా. నీవు కర్మ సూత్యుడవు నేను
సోమయాజినని తెలియదా? ఆ యగ్నిని నదా అరిపోకుండ
గాపాడుకొను భారము నా తలపై నున్నది సుమా.

సైనికుడు—అరే బేఖుల్! నవాబ్ సాబుగారిని ఓరీ! యని
యదవా నీ పండ్లూడఁ గొట్టెనను చూడుము.

సోమ—(భయముతో) నాయనా! నేను చతుర్వేదములను స
కల శాస్త్రములను జదివిన పండితుడను. అనేక యాగము
లఁ జేసిన వృద్ధ సోమయాజిని. అదియుఁ గాదంటిరేని స
గ్రజన్ముడను. ఓరీ యని పిలచినఁ దప్పలేదు సుమా!

కులీకుతుబ్ శాహా—ఓరీ! అగ్రజన్ముడవైన మాకేమి. పాగ
రుఁ జోశు మాటల రానియ్యకుము. మేము సుల్తానులను
నునది యెఱుఁగవా! ఓరీ! ముందుగవీని యగ్నిలోఁ గల్లుఁ
జోయించి ఆర్పివేయుము. (అనఁగా సైనికుడు అగ్నిహో
త్రమును దీసికొనను.

సోమ—అయ్యో! అయ్యో! పాపము సంభవించును. అటుఁ
జేయకుడు.

కులీకుతుబ్—అరే పాపము నీకుఁగాని మాకుఁగాదు. అయిన

మా సైనికుడు నిన్నిటకుఁ గొనివెచ్చుటకు గతంబేమి?
సోమ—నుల్తానుప్రభూ! మీ సైనికులలో నొకఁడు చిన్నది
యగు నా భార్యను దీసికొని పోవుచుండ నేనడుగఁజూయి
నుల్తానుగారిలోఁ జెప్పి మరల నా కొనంగునటులఁ జేసి
కొందును రమ్మని చెప్పి బిలుచుకొని వచ్చితిని.

కులికుతుబ్ శాహా—నీ నయస్సెంత

సోమ—ఎక్కడిది నాయగ! వట్టిపూర్తియై యిప్పటికి పదు
నైదు వత్సరము లైతిది.

కులికుతుబ్ శాహా—నీ భార్య కెన్నవయ్యెడు.

సోమ—ఎక్కడిది అతఁడయ్యెడు పడినది.

కులికుతుబ్ శాహా—ఓరీ నీచా! బ్రాహ్మణాధమా! నీవు బ్రా
హ్మణుడ నెటు లైతివి. పెబ్బదియైదు వత్సరముల ముదు
నలి యాత్రండ్ల బాలికను వివాహమాడ వచ్చునా! గాడి
దా? కాకి వచ్చినటు లేండ్లు వచ్చినవిగాని బుద్ధి రాలేదు.
(సైనికుని చూచి) ఏది. బాలికను బిలుచుకొని రమ్ము చూ
డవలయును.

సైనికుడు—చిత్తము (అని ప్రక్కనున్న బాలికను బిలుచుకొ
ని వచ్చును)

సోమ—నుహప్రభూ! అగ్నిహోత్రమునకై పదివేల గూఢా
యల నొసఁగి వివాహమాడితిని.

కులికుతుబ్ శాహా—(బాలికను బాగుగఁ దిలకించి) అయ్యో!
పాపము! అథము శుభము లేఁకఁగని కసికందు త్రిలోక

నుందరియే. వయసువచ్చిన నెటులుండనో గదా. ఇట్టి బాలికామణికి మగఁడుతప్పవ్వదా! (సోమయాజిని జూచి) ఓరీ! ముసలితొత్తా! అగ్నిహోత్రమునకంటివి నీవు మృత్యు నొందఁగాఁ జరి నంటించుటకా? [తక్కిన ముఱ్ఱులయఁ జూచి] నిత్రులారా! ఈకన్యక నేమిశేయు మందును. ఈ వృద్ధపీఠుఁగు నేమి శేసిన పాపము బోవును.

అలీఆదిల్ షా—మిత్రమా! ఈ బాలికను మన శిబిరమునకుఁ బంపి మనమే బాగ్రతగఁ జెంచుచు మనబంధుగుఁ లో నే యువకునికైన నిచ్చి వివాహముఁ జేసి సంతిసింతము ద్వాదశవర్షముల పోయియు వచ్చువఱకు నీమీఁబులుఁ దీఁగెను ఈ సైనికుని యింటనే బెంచునటుల నిత్యపుఁ జేయుము ఈ ముసలిపీఠుఁగఁనన్నఁ జిత్రవదఁ శేయింపుము. అటులా నరించినఁ గాని హిందువులకుఁ జెలివిరాదు.

కులీకుతుబ్—(సైనికునిజూచి) ఓరీ! ఈ కన్యకకు పంజ్రెండు వత్సరముల యీడు వచ్చువఱకు నీ యింటఁ బెంచుము. ఈమెకగు కర్పలను మేమునఁగెనము. బాగ్రతగఁ గాపాడవలయును. ఈ ముసలి వానిని చిత్రవధఁ శేయింపుము. ఇదేమా యాజ్ఞ.

సైనికుఁడు—మహాభాగ్యము (అని సోమయాజిని మెడ మీఁదఁ జేయి వైచి పిలుచుకొని పోవ నుద్ద్యమించును)

సోమ—(బోవుచు) అకటా! నే నన్నిటఁ జెడితిని. హిందూ నృపాలురతోఁబాటు బ్రాహ్మణులు నాశనము గావలసిన

నమనుచు తటస్థించెను. అప్పుడు నాకు దగిన శిక్షయే విధించిరి. పసిపాపల వివాహమాడి వారి యాశల నమిగంటఁ జేయు నానంటి మూఁగుగువారికిట్టి శిక్షగాక వేత్రముండును. ధనమున కానపడి పసికూనల నమ్ము వారినిఁ గూడ నిలులనే చేయింప వలయును. హిందూమహాసంఘమునకుఁ గన్యవరవిక్రయములు మహామారుడై నాశనము జేయుచున్నవని నేటికి మనల్పానులు తెలియఁ జాలఁటఁ గలిగిరి. ఇంక మీఁదనైన

సీ! అగ్నుల పేరిడి • యలువ దేదల మీఁద
నతివలఁగొను నామ • యాజులార!
ధనపిశాచముఁ బట్టి • ధర్మముఁ బోద్రోసి
వీక్షలఁ దెగవమ్ము • నిపులార!
పసిపాపఁగొని పెండ్లి • బాగుండునని చేసి
బాలవిధివఁ జేయు • భ్రష్టులార!
పంచనివాహముల్ • బాగని వృద్ధుడై
పరిణయమాడెడి • పాటులార!

ఆ వె! కన్యకలను వరుల • కిడునీచ మమ్ములు
నిల వలయు దాని • వశల కిన్న
నిద్రసంఘమింక • వెడలు • నృశృమై
కినుఁడు నాదు గతులఁ • గన్నులార!

(నిష్క్రమించుచు)

ప్రవేశము—సైనికుడు సలాము చేయుచు వచ్చును.

కులికుతుబ్—ఓరీ! నీవేమి చేసినదీతివో చెప్పుము.

సైనికుడు—సర్కార్! నేను గొండువేల సైనికులతో, బోయి రాజమంధిరములను సంస్కృత పాఠశాలలను ఫిరంగులచే గాల్పించి నేల గూల్పించితిని. హిందువుడు కనబడిన వఱకీ వేయించితిని. గోవులను సంహరించి వాని రక్తమును బ్రాహ్మణులకుఁ ద్రాపితిని విప్రుల తలలఁ గొఱిగించి జన్మిదములఁ ద్రెంచి మన మతమును స్వీకరింపఁ జేసితిని. హిందువుల నెన్నివిధములఁ బరాభవింప నలయునో యన్నివిధముల బరాభవించి కసిదీక్కునొని వచ్చితిని, ధనమేమియు దొరకలేదు. దురాత్ములు దాని నెలులనో సంగ్రహించుకొని పోయియున్నారు.

అలీలడిల్ షా—సరి మిత్రులారా! పాశుపదీన పట్టణమును మన మేమిచేయవలయును. మన రాజ్యముల విడిచివచ్చి చాల కాలమైనది. ఏగతి పట్టినవో. ఇక జాగొనరింపక ప్రయాణమై పోవుట మేలు.

ప్రవేశము:—గోలకొండనుండి శేఖరుగొని యొక ధటుకు వచ్చి సలాము చేయును.

కులికుతుబ్—ఓరీ! నీ వెందుకు వచ్చితివి?

ధటుకు—సర్కార్! మీకుమారుడు జాబు నొసఁగి పంపి యున్నాడు,

కలీకుతుబ్ — ఇటు తెమ్ము (లోపలఁబడువుకొని) హా! అవకీర్తి.
 శాశ్వతమైన యవయశము వాటిల్లెను ఓరీ! మురారిరావు!
 నిన్నునమ్మి రాజ్యభారమును నీపై వదలి వచ్చినందులకు
 నా కషటాశీఁదెచ్చితివా? బేరా! నారాజ్యము బాగువ
 దుటెటుల నాదుఃఖము మారుటెటుల హా (అనిదుఃఖము
 పెరిగియించును.

అలీఅశీల్ హా — మిత్రమా! ఏనూలేఖ. ఏలించితిల్లెదవు.
 కలీకుతుబ్ శాహా — నేఁజెప్పఁ జాల మీరే చదువుఁడు (లేఖ
 నొసఁగును)

అలీఅశీల్ హా — (లేఖ నందుకొని విప్పి)

ప్రియమగు తండ్రిగారికి

మీరు మురారిరావున కధికారము నొసం
 గి పోయితిరి. అతఁడు రాజ్యము నరాజకముఁ బట్టించి యు
 న్నాడు. మీరు వచ్చిన వెన్నీయు విశవమగుర. త్వరలో రా
 నంతట రాజ్యము మనదికాదు.

మీ పుత్రుఁడు,

మహమ్మద్ కలీకుతుబ్ శాహా.

మిత్రమా! అటులైన మీరు త్వరితముగఁ బోయి తీర
 నలయును. ఆలస్య మొనఁగించుట తగదు. మాకుఁ గూడ నిచ్చ
 టఁ జేయవలసిన కార్యము లేమియుఁ గనఁబడవు. మా రాజ్య

ము లేగతి పట్టినవో తెలియకున్నయది అందఱము వెళ్లవలసి నదే మనమైతిని మరునకుండును అప్పుడప్పుడు లేఖల వ్రాయించుట మరువవలదు.

కులీకుతుల శాహా—మంచిది పెద్దముండు.

(నిష్క్రమింతురు)

తృతీయరంగము.

ప్రవేశము:—తిరుమలరాయలు పెంగొంకి మంజరి
యాకామమున నొంటికిమై దీర్ఘాశోచనఁ జే
యుచుండును.

తిరు:—ఉ! చేసితి ఘోరమా ప్రతివఁ
జీల్చుగ ప్లేచ్చమహీశ బృందముగా
జేసిన దానిఁ దీర్చుటకుఁ
జేయఁడు మాను నహాయ మింత, నా
యాసముఁ జెందు నే ననికీ
నాతురతగా గుఱివిన నింత నే,
మోసముఁ జేసి నా వలుకుఁ
బూర్తియొనర్చక దప్పదాయె హా!

(యోజన వభినయించి) బోరా! నా బుద్ధి యిట్లు
ఁగిగమింప సాగె చిన్ననాటకుండియు మమ్ముల సతి గారా

ఓమహో నాదరించిన వారిలోనే యన మూడవవాడు కదా. శ్రీకృష్ణభూవతి మా యన్న రామభూపాలునిపై నుండిన ప్రేమచేత కనిపూరితకారత్నము నాతని కొసంగి యుద్వాహ మొనరించె. అమ్మహిపాలుడు స్వర్గము నలంకరించిన పిమ్మట మా రెండవ మామగారిగు అచ్యుతరాయల వారన్ననో మా యన్నగారికి సర్వాధికారముల నొసంగి యుండెను. ఇప్పుడీ సదాశివరాయలవారన్న నాయుదధిక ప్రేమమును జూపి యాదరించు చున్నాడు. ఇట్టి మహాగుణ సంపన్నునికీ గీడు తములేట్లు. (నురల యోజించి) నే నాయన కపరాధము గావించుకున్న నే నొనరించిన ప్రతిజ్ఞ మొన్నటికిని నెఱవేఱఁబోదు. ఆయనకు సమరమన్నఁ జాపు భయము. శివధమి నరించినది నేనుగాని యాయన కాదు గదా. చేసిన దానిని గాపాడుకొన వలసిన భాగము నాది. ఆయన యవంతరము తురకలతోఁ గయ్యమునకుఁ బూనుకొని వారిని రూపుమాపి విజయనగర సామ్రాజ్యమును పూర్వపు స్థితికిం దెత్తమన్న 'పాపీచిరాయ' వను లోకోక్తి సార్థకము గావించుకొను చున్నాడు. మామగారి మరణమునకుఁ గాఁచుకొని యున్న వారికంటె ముందు నే మృత్యుముఖమునఁ బడిన నన్నియు విఫలమగుచు గదా బౌరా! చేసిన ప్రతి న తుకముట్టింపక గతించిన సగ్గతులు గల్గునే, ఇన్ని కార్యము లొనరించిన దందులకా! అ దెన్నటికీ గానివని.

చ! దినపతి స్థానము విడిచి

జేశము లన్నిటిఁ జాట్టనేనియు

దన చలనంబు మాని ధర

తాలిమితో నొక చోట నిల్చిన

దనువును చాల్చి నింగి తన

ధర్మముఁ దప్పి జరింపఁ బూనిన

మనమున నెంచినట్టిదగు

మానవ ప్రతిజ్ఞను బాడొనర్తునే?

మహమ్మదీయుల మస్తకములఁ దెగ నజగని యొక్క పాగమేల. హిందూ యవతీవతంసముల హింసఁ బెట్టిన హీన కులజుల హింస నొందింపని యొ జన్మమేల. మహమ్మదీయ మత్తకాశినుల మేలి ముమగ్నులఁ దీయించ వలదా? మసీదుల మట్టిఁ గలవ వలదా. మా విజయనగరసామ్రాజ్యమును కూర్చు మాపిన భామినీ సుల్తాను దుష్ట చతుష్టయ వంశినాశన మొన రింప వలదా? ఇట్టి మహాత్కార్యములఁ జేయవలసిన భారము నా తలపై నుండ వాని నన్నిటిని బోనాడి మామగారి యిష్టా నుసారము నే నెటుల మెలంగఁ గలను. (యోచించి) నా కిటు డొకటి స్ఫురించు చున్నది. మా సదాశివరాయుల నెటులనైన సంహరించి ఆ గద్దెయపై నెక్కి స్వతంత్ర పాలనముఁ జే యుచుఁ బ్రభుమనునమదీయ సోదరుఁడు రామరాజు నాశనము నకు మూల కారకుఁడగు గోలకొండ "కులీ కుతుబ్ కాహా" పుత్రుఁడగు మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ కాహాతోఁ బగఁ గల్పిం

చుకొని వాని వంశమును నిర్వంశముఁ గావించి తీరవలయు. శిశువులను సుల్తానుల సంగతి తర్వాత విచారింప వచ్చును. లాల్ కుట సుల్తామున నీచానముండగు కులీ కుతుబ్ ఖాన్ యొడుట వాని వంశమును కూపు మాపెననని దృఢ ప్రతిజ్ఞఁ గావించితిని. వానిపైఁ గిసిఁ దీర్చుకొందమన్న నప్పుడే యము ని సంగమున కేరి యున్నాఁడు. ఇంక వాని పుత్రునిఁ జించి చెండాక క నిషవరాదు కనుక ముందు మామను బరిమార్చి, సర్వాధికారముల నా యధినముఁ గావించుకొని, పిమ్మట నా కొక్క లన్నిటిని నెఱవేర్చుకొనియెడఁ గాక! నేటిరాత్రి మా మామని శిని నించి యున్నతఁడ హంశకులను బంపి హతమొన రంములాగునఁ జేసెనని నేఁడలపెట్టిన కార్యము నిందార్ప మొనఁగెనను బ్రశంసాపాత్రముగి ఛావించి తమప్రభాగములనై న నీ సంగినొనక కార్యము నొనరించి నన్ను సంకోషితస్వాం యునిఁ జేయఁగల కులలుండు నే నీల యోజింపవలయు. నేనిప్పు డెల్ల వారినిఁ బరికొల్పి పంపెదఁగాక!

(నిష్క్రమించును.)

చతుర్థ రంగము

ప్రవేశము:—తిమ్మనాయుడు, కృష్ణప్పనాయుడు, తిమ్మ
వ్వనాయుడు, ఆదెప్పనాయుడు, అను సామంత ప్రభువు
లు తిరుమలరాయల ప్రత్యేక మందిరమునఁ గూర్చుండి
యుందురు.

కృష్ణప్ప:—మిత్రులారా! తిరుమలరాయలు మనతో నేది
యో ముఖ్యంశము మాటాటవలసి యున్నదని పత్రిము
లఁ బంపి రావించెను గదా. ఆయంశమిట్టిదని నాకుమా
త్రీయు వ్రాసినవారు కాదు మీలో నెవరికి నెవరి వ్రాసి యు
న్నారా?

తిమ్మ:—నాకుఁ గూడ వ్రాసి యుండవచ్చును.

తిమ్మప్ప:—నాకుఁ గూడ వివరములు వ్రాయవచ్చును.

ఆదెప్ప:—నాకుఁ గూడ నంతియే కారణమిటు యుండునా?

తిమ్మ:—ఏదియో మహత్కార్య ముండి యుండును. సరిక
రమ్మని వ్రాసి యుండెను. రాత్రి ప్రార్థన జోవుచున్నది.
వారింకను రాకుండుటకుఁ గళంబేయి.

కృష్ణప్ప:—ఏల తొందర పడ వలయును. రాయలవారు వ
చ్చు వేళ యైనది. కొంత యోచికతోఁ గూర్చుండుడు.

ప్రవేశము:

తిరుమలరాయలు రాఁగా అందఱులేది ఆయన కూర్చుండిన
పిదపఁ గూర్చుండును.

తిరుమల:—సామంతప్రభువులారా! నే నూరక మిమ్ముల రా

వింది యుండలేదు. అవసరమగు వంశమును గూర్చి మీ
 యోచన వలసి యున్నది. తాలికోట రణావనిని భా
 వించి మల్లారు శేకమై మోసముచే మన కెల్లరకుఁ బూజ
 నీయఁడగు రామభూపాలునిఁ దెగవేసి విజయనగరమును
 గూచి చూపి, మా రాజ్యము నిచ్చటకీ మార్పుకొనున
 స్థానమిచ్చిది విా కెల్లరకుఁ దెలిసిన విషయమే గదా.
 వీనికన్నటికిని మూలకారణము గోలకొండ మల్తానేయను
 యంశము విూకుఁ దెలిసియే యున్నది. ఇవ్వడద్దురాత్ముని
 లొత్తుఁడు మహమ్మద్ కులీ మన పెరుగొండను నాశనము
 గావించు గంఠముఁ గట్టుకొని యున్నాడని తెలియ న
 చ్చినది. యుద్ధమునకు నన్నద్ధు డగుచున్నాఁడట. మన
 మూరక కూర్చున్న మన రాజ్యమును జయించి తన పా
 దాశ్రయములఁ జేసికొనక విడువఁడు. మహమ్మదీయుని
 యడుగులకు మడుగులొత్తుటకు మీరు సన్నుతింతురా?
 తిమ్మానా:—ఏయి. మహమ్మదీయుని యడుగులకు మడుగు
 లొత్తుటయూ. మన శౌర్యము లడుగంటెనా?
 ఆదెవ్వు:—మనము జీవించియుండ గోలకొండవారి మోస
 కృత్యములు నెఱవేఱునా. ఈవారి యుద్ధమే తిట్టస్థించిన
 గోలకొండ మనన్వాధినము కాకపోదు.
 కృష్ణవ్వు:—నామీన జీవములున్న మహమ్మద్ కులీ మన నరి
 వాద్దులఁ ద్రొక్కఁ జాలఁడు.
 తిమ్మవ్వు:—ఈవారి తురకీలు మనమీఁద దాడివెడలినచో

మన దుర్గమున కానూతి జేయక విడువను. మీరు భయ పడవలదు.

తిరుమల:—మిత్రులారా! మీరైనైతే సాహసములకు మెచ్చితి రగరంగమునఁ దురుష్క యోధులగు జక్కాచుటకు ను సకు శక్తియున్నది కాని ప్రయోజనమేమి. సదాశివరా గు లవారు యుద్ధమునైన గడిగడి వడకురు. నేను యుద్ధమున కు ఊరికొల్పినను నామాట వినుకున్నాఁడు. ఈయన ప్ర భుత్వముననే మనమెల్లరము మహమ్మదీయుల బోధనల ము గావలసి వచ్చును. ఇంక మన హిందూనాథులసము లు బిట్టలు కాకతప్పదు.

తిమ్మా:—ఏమీ! సదాశివరాయలకు మాత్రము అశ్వికార వములేదా? తన వంశమునకుఁ గరంకముదెచ్చరా? ని జయనగర సామ్రాజ్యాధీశులకు జనింపఁదా?

తిరుమల:—జన్మించిన నేమిప్రయోజనము.

క! కడనమునఁ దురక దొరలను

మదమడవఁగఁ బూనుకొనఁచు మన మెదిరింపఁ

బొడమని యెవ్వధిఁ శెప్పిన

నదియిప్పుడు వలదటంచు నాడుచునుండఁ.

కనుక సదాశివరాయలు రాజ్య మొనరించు నన్నిటిసము లు మన శౌర్యసరాక్రమములఁ జూపుటకు నడచు లభించఁ బోదను నాసలుకుల నమ్ముఁడు.

కృష్ణ:—(తనలో) ఈయనతోదో దుష్టభావము మనమనందు

న్నటులున్నది. కానిమ్ము. నాకేల (ప్రళయముగా) అయిన మనమేమి చేసిన బాగుండును.

అదిప్పు:—సదాశివరాయుల పాలనము మన సంస్థానమునకే ముప్పుఁదెచ్చునదిగా నున్నది. ఆయనను చొలగించు నుపాయము లేదా.

అదిముల:—(స్వగతము) వీరు సహితము నాకనుకూలముగ నెమూలించుచున్నార. ఇంకను జూచెదనుగాక.

అదిప్పు:—రాజ్యమును గాపాడుకొనఁ దలఁచితమేని ఆదేశపనాయుఁడగు నుడివిన యంశముచుగూడ యోచింపవలసినదే.

అదిముల:—అటులొనరించిన సదాశివరాయులవారి యనంతము సింహాసనము నలంకరించుటకుఁ దగినవారెవరుగలరు.

అదిమ్మ:—మీరుంటేలేదా. మహమ్మదీయుల మర్కటములధింగి నాడించిన రామరాజుగారి సోదరులుగారా? మీరిసమాన బలవరాక్రమ సంపన్నులను సంగతి రాయలవారికిఁ దెలియదా. ప్రజలు కనులుమూసుకొని యున్నారా? మీరు రాజ్యమునకు వచ్చిన నన్నిటికి ననుకూలముగ నుండును.

అదిముల:—అబ్బో! ఆపదవి నాకువలదు. అటులొనరించినదిదుమలరాయలే రాజ్యము నవహరింపఁగోరి నామంతప్రభువులను లోఁబఱచుకొని సదాశివరాయలను బవధ్రష్టు

ని గావించెనను నవవాదము వాటిల్లును. అట్టి దుర్వ్యక్తియు ను నేభరింపఁజాల కనుక తిమ్మానాయుఁడు నుడువు చలు కులు నాకనమ్మతములుగా నున్నయవి.

కృష్ణవృ:—ఇక వేఱొందు విధము గానఁబడజే.

తిరుమల:—కనఁబడికుండిన మనవిధి యిటులున్నదని భావించి తురకలకు లోఁబడియే యుండుము.

తిమ్మా:—ఆమాటలు మీరుచ్చరింపఁ దగిలవి కావు మాకు గర్హకతోరములుగా నున్నవి.

ఆదెవ్వు:—ఆవలుకులు ములుకులై నాఁటుచున్నవి.

తిమ్మవృ:—మీరిట్టి కర్హకతోరపుఁ బలుకులఁ బలుకుట సమంజసముగ లేదు.

తిరుమల:—విధిలేదు. నన్నేమి చేయునుండును. (లోపల కల కల ధ్వనిని వినుట నభినయించి) ఏమది లోపల భీతిగొలుపు నరపులు.

ప్రవేశము:

సేవకుఁడు ఆతురతితోఁ బరుగిడుచువచ్చును.

సేవకుఁడు—మహాప్రభూ! ఏమని చెప్పఁగలను. సదాశివరాయలవారు గాఢనిద్రా పరవశులైయుండి దురాత్ములెవరో హత్యఁగావించి పాటిపోయిరి. గజాంభకారక్షు యుండినందున వారిని గుర్తింపలేరే. ఒకటే కేకపేసి ప్రాణములఁ బొసెను.

తిరుమల—(అందఱు ఆ ఆ ఆ అని లేతురు) ఏమీ! ఏమీ!

(అని కరవాలమును సహితము విడిచి, యెవరితోఁ జెప్పక

అతురతతో వెడలును. తక్కినవారు నివ్వెఱపడి యొకరిముఖముకరు చూచుకొనుచు మెల్లగఁ గూర్చుందురు.)

కృష్ణః—మిత్రులారా! ఇదేమో ఆశ్చర్యముగ నున్నది. ఇందులకు కారణమెవ్వరై యుందురు.

అదెప్పు:—నా కేమియుఁ దోచలేదు.

అమ్మప్ప:—రాజద్రోహు లెవ్వరైనఁ బెనుగొండఁ జేరిరా.

కృష్ణః—మిత్రులారా! నా కొకటి స్ఫురించు చున్నయది. అందు నేఁబొఱపడి యుండిన తమిళుడు. నాకేమి యీ తిరుమలరాయలపై ననుమానము జనించు చున్నయది. ఈయన యే మైనఁ గుట్రఁబన్ని యుండునా? లేకున్న నిట్టి నిశీధమునఁ బగిలును రాఁగలుగుదురా.

అమ్మప్ప:—ఏమియ్యా! యోజించక మాటలాడెదవు. ఆయనయందు నా కేఁగితి సంశయము లేదు. సత్యానత్యముల గ్రహింపక యితఁగులపై నింక మోపుటచే మనకేమియు లాభము లభించు నుమా -

కృష్ణ:—అటులైన తమిళుడు, ఏమో నా యంతరాత్మ యట్లు సెలవిచ్చె. అయిన దానికి మనమేమి చేయఁగలము

అదెప్పు:—పితటి రాజు తెగినను రాజ్యమున కంత నష్టము గలుగదని నా మనవి.

అమ్మప్ప:—సెబాస్! బాగుగ సెలవిచ్చితిరి. వ్రజలకు మువ్వఁ దెచ్చు రాజుండిననేమి మండిననేమి. ఇప్పుడు తిరుమలరాయలనే సింహాసనము నెక్కింతము. ఆయన తప్ప నితరు

లనన్నులు. ఇతరులు గోలగొండవారి నెరిసింపఁ జాలరు.

ఇందు మీ యభిప్రాయ మేమి?

తిమ్మ—నిక్కము వచించిరివి. నేనేకీధవిందు గున్నాను.

కృష్ణ—(స్వగతము) నేనిప్పుడేమన్ను నాచువు నిక్కదు (ప్ర
కాశముగా) సరి తిరుమల రాయలనే రాజుగా నెన్నగొందుము.

అదెప్పు—ఇప్పటివారిలో ఆయనగాక యింకా బెవ్వరును సిం
హాసనమెక్క నన్నులు లేరని స్థితియును బెప్పగలను. ఆ
యన వచ్చిన తోడినే గూసంగిత తెలుపుదుము.

భావః ప్రవేశము:—తిరుమల రాయలు

తిరుమల:—(వ్యవసముతోఁ బ్రవేశించి) ముగ్ధులారా! నూ
మగారి కప్పుడే శతవర్షములు నిండెనుగదా. ఏమరాస్సిన
డీకార్య మొనరించెనో బొత్తిగఁ జెలియకపోయెనే. ఇం
చుక దెలిసియుండిన వారిని బరిమాన్చి శమనపురికిఁ బంపి
యందుము కదా? ఇఁకఁ బెనుగొండ రాజ్య మంతిమగు
కాలము సమీపించెనని తోచెడిని.

తిమ్మా:—మీరు చింతించుటవలనఁ బ్రయోజనములేదు.
చింతించి వారిని బునర్జీవితునిఁ గావింపఁజాలరుగదా. ముం
దు జరుగవలసిన రాజకీయ విషయములఁగూర్చి యోచిం
చుఁడు. మేమందఱము మిమ్ము సింహాసనముపైఁ గూ
ర్చుండఁ జెట్టఁదలఁచినారము. పెనుగొండ రాజ్యము మ్మే
చ్ఛులవాఁతఁ బడనీక కాపాడుభారము మీది.

తిరుమల:—మీ పుణ్యమగును. అపదవి నాకంటఁగట్టకుఁడు.

అదెప్పు—మీరేమైన ననుడు. మీకుఁ దప్పినదికాదు. ఇప్పు
టిక గాత్రమై చాలకాలమైనది. మాకు సెలవొసంగిన
చో వేకువహముననే బయలుదేరి మావట్టణములకు వెళ్లె
దము.

తీరుమల:—కానిండు. కంతమునఁ బడిన త్రాచు కఱవక
తప్పదను భంగి మీ కోరిక ప్రకారమే కానిండు. మా
మగారికి సంత్యక్రియలఁ గావించి తదుపరి రాజకీయ వి
షయములఁ జర్చింతము. గోలకొండ వారివిషయమై
యోజించి మీకుఁ తెలిపెద. మీ దేశములకు వెళ్లవచ్చు
ను. (చిత్తమని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

సెనాన్! కార్యసాధకుఁడన్న నేను దక్క వేటాక
డుండునే. ఔరా! నా నాహనము ఇందరికంట మట్టి గొట్టి
నా కార్యమును గొన వాగించితిని గదా. నా కుటిలవర్తనము
నెవ్వరికిఁ దెలియకుండఁ జేయఁ గలిగితిని. కృష్ణప్పనాయుడు
మాత్ర మొకింత యనుమానించినటులఁ గనుఁ బడియెను గాని
మరల నా దారికే వచ్చెను. వీరితోఁ గలఁ గల్పించుకొన రా
దని వారికి దగినట్లు నటించినందునఁ గదా నన్ను విశ్వసించి
రి. కనుక

తే!గీ! మంచి మాటల చేత నే-మనుజు నైన
విషముఁ ద్రాగింప వచ్చును-వెరపు తోడ
పాలఁ గ్రోలంగఁ జేయను-వీలు గాదు
పనుల సాధించు వారిది-మరువ రాదు.

ఇప్పుడు కదా పెనుగొండ రాజ్యలక్ష్మీనన్న వరింపఁ గలిగె. ఇంతటి నుండి నా మాట వేదవాక్యముగ జరిపించెనాక. తొలుత గోలకొండ వారితోఁ జోరొవరించుటకుఁ దా న పైశ్యమును గూర్చెద. తాళికోట యుద్ధమున మిగిలిన గజములు కొన్ని యున్నవి. ఇక సశ్వము విక్రయించుటకు వచ్చిన పోర్చిగీను వర్తకులనుండి యశ్వ సమూహములఁ గొనియెడ. తదుపరి మహమ్మదీయులను నాయుచ్చవచ్చినటుల భంగపెంచి గోలకొండ వంశమును నిష్కలము గావించెన. ఓరి! గోలకొండ సుల్తానా!

చ! బవరమునందు నీ జనకు

ప్రాణములకొడగఁ గొందునంచు, నా
యవనుఁడు దీతెనేనియును

నాతని వంశము కూఁపుమాప కీ
యవని జరింప నే ననుచు

నాడిరి నాడిక నిన్నుఁ గూర్చెదన్
బవరమునందు దిక్కెవరు

బాగుగఁ జూడుము చూచెదన్ భలా!

(నివ్రక్కుమించుచు)

శ్రీ ర మ్మ.

గండికొట వతనము

ద్వి తీ యాంకము:

ప్రథమరంగము.

నీశము:— గోలకొండ మల్లారు దర్బారు. మహమ్మద్ కులీ
హుస్సేన్ షాహ్, అతని ప్రధాన మంత్రియు,
గూర్జుండి యుందురు.

మహమ్మద్ కులీ. — మంత్రి సత్తమా! హిందువుల నెన్నటికి
విశ్వసంప రాదు గదా! నా జనకునితో నే నెంత నొక్కి
చెప్పినను నా పిల్లకుల యందలి గూఢాభ్యమును గ్రహిం
సలేక యా దుష్టబుద్ధి యగు మురారిరావునకు విముల్లం
బోద్రోసి ముఖ్య మంత్రిత్వము నొసంగెను. అంతిటి
తో సూరికున్న నొక్కొంత బాగుగనుండెడిది. దానితో
బోనీయక తాను విజయనగర రాజ్యమును సూపుమానం
దలంచి తాళికొట నంగరమున కేగుచు తాను మరలి ప
చ్చునటకు మన రాజ్యమును ఆ నీచుని స్వాధీనము చేసి
పోయెను. పుత్రుడను మీదు మిక్కిలి రాజ్యమున కర్హు
డనగు నన్ను దలంప నైనఁ దలంపక, మిక్కిలముగ న
మ్మి పోయినందులకుఁ బాలించిన ప్రభునక మన్నించి

యధికార మొనంగిన దాత యనక స్వామిద్రోహియై
ముసల్మాను ప్రభుత్వమును ముంచివేయుటకుఁ బ్రయ
త్నించెను గదా.

ప్ర. మంత్రి:—సర్కార్! నేను మాత్ర మూరకుంటివా. మీ
జనకునికి హిందువులతోడి చెలిమి అగ్నితోడి మైశ్రయ
నియు సాముతోడి బాంధవ్య మనియు నొక్క చెప్పితిని.
నా వలుకు లాలకింపఁడయ్యె. నేను మురారిరావుపై య
నూయ చేతను అతని వదలికి రాఁగోరి వ్యతిరేకముగఁ బ
లుకు చున్నానని కోపపడియెను. వాడెంతయైన హిందు
వుఁడుకదా! మీ తండ్రి హిందూ రాజ్య నాశనమున కేగ
మురారిరావు ముసల్మాను రాజ్యమును ముంచఁ దలఁచె
ను. ఇందు మీతండ్రి యవివేక మెకాని వాని తప్పేమి
యు లేదు. ఎప్పటికైనను హిందువు లంగఱుకొంటియని
భావించక రాజ్య మాతని స్వాధీనముఁ జేయువచ్చునా?
తాను కేవలము మత కలహమునకుఁ బోవుచు బరమత
స్థుని నమ్మవచ్చునా? ఎన్నటికైనను హిందువులందఱోకి
టియనియు వారి యైకమత్య మితరులకు రావనియు బా
గుగ నమ్ముడు.

మహాత్ముడు:—వజీర్! నీ విందు బారపాటు పడితివి. ఇప్పుడు
వారి యైకమత్య మహాలక్ష్మి, విజయనగర భాగ్యలక్ష్మి
తోపాటు వచ్చి మనలో చేరినది. లేకున్న ముల్లూకముల
లోఁ బ్రతిభఁ గాంచిన విజయనగరమును సాధించుటకు

మనవారిచేత సగునా? హిందువు లిప్పుడు సంఘీభావము నే గలిగియున్న భారత దేశమండలి మహమ్మదీయ రాజ్యములే గాక వరరాజ్యములన్నియుఁ గలిసి వచ్చినను వారిని జెనకఁ జాలరని నిర్భయముగఁ జెప్పఁ గలను. ఇది నిష్పక్షపాతముగఁ జెప్పెడి వాక్యము. మన కద్వైతము బాగుగనుండబట్టియే హిందూస్థానులు సన్నగిలు చున్నారు నేను మా తండ్రిగారికి మురారిరావు చర్యలు లేఖలో వ్రాసి వంపకుండిన మన రాజ్యము కూడ సమసి యుండిను. సుంతిశేఖరా! ఆ విగ్రహారాధకుఁడెంత ధన మవహరించెను. ఎందఱి కొంచలఁ గూల్చెను. వాని చర్యలు నా కిప్పటికిని మరపు రాకుండుటయే గాక భీతిఁ గొలుపు చున్నవి సుమా.

ప్ర మం—సుహరాజీ! అంతయే కాదు. వయసు జెల్లిన మీ దనికుని యకాల మరణమునకు వాడే ముఖ్య కారకుఁడు. పాపము పాడుపాగారు ధనమంతయు మురారిరావు దోచుకొని పోయినందున మరల సంతి ధనము నెటుల సంపాదించవలెనను దిగులు చేతనే, స్మృత్యు ముఖమునఁ బడిరి. మహమ్మద్:- సత్యము. అది నాకుఁగూడ బాగుగఁ దెలియును. ప్ర మం—ఇప్పుడా దురాత్ముఁడు పాటిపోయెను. స్పృహఁడగు మీతండ్రియుఁ గరించెను. ఇంక మీరు నిర్భయముగ రాజ్యపాలనముఁ జేయవచ్చునుగదా. మీ కత్తి కడ్డము వచ్చు వారిఁకఁ గానఁబడినది.

మహాత్ముడు—నచివాగ్రగణి నీకుఁ దెలియక మాట్లాడుదున్నావు. ఇంతకాలము నాజనకుఁడుండ నేభితియులేక కాముగడపితిని. నాజనకుఁడు ప్రాణములఁ బాయుచు నాకొక సంగతిఁజెప్పి దానిని మరునకుమనియె.

ప్రమం:—ఏమీ! ఏమాసంగతి. అంత దారుణపుష్కత్తాంతమా?

మహాత్ముడు—నిక్కముగ భయంకరపు వార్తయే.

ప్రమం:—అది రహస్యమా.

మహాత్ముడు—రహస్యమేమియుఁ గాదు. నీతోఁ జెప్పవలసిన సంగతియే తాళికోట సరుకమున కానిరాజు తలఁదెనివేరిన పిన్నుట అతని శిష్యుఁడు తిరుమలరాయలు మాతండ్రిని జూచి విజయనగరి వినాశకుండవగు నీకుమారాజు మా వంశమును సూపుమావక నిడుంపవని ఘోరప్రతిజ్ఞఁజేసి యున్నాఁడట. తిరుమలరాయలు నామాన్యుఁడు గొడఁట. చెప్పినదానిని కార్యరూపమునఁ జేసి చూపకవిడుచువాఁడు కాఁడట. తిరుమలరాయలు నీప్రక్కలోని బల్లెముసుమా. బాగ్రశ్శగా మెలంగుచుండుటయే గాక వానిని మట్టుపెట్టక విడువకుమని చెప్పి ప్రాణముల విడిచెను.

ప్రమం:—ఆఁ ఆఁ (అని తలఁచుచు) అటులైన మనము తగిన సైన్యమును గూర్చుకొని పోరునకు సంసిద్ధులమై యుండవలసినదే. ఆ బద్మాష్ ఎవుడు ఎచ్చునో యెవరి కింక. వాఁడివ్వుడు మనకు లోబడి యుండలేదా.

మహమ్మద్:—కాదు. కాదు. అతనికి మనమే లోబడి యున్నామని యాతని తలంపట. మనపై దన యధికారము ను చలాయించ వలెనని తన ప్రయత్నములఁ జేయుచున్నాడట.

[ప్ర. మం:—ఎవరి కెవరు లోబడియుండునో తెలిసికొనఁ గలదు. రావలరాజే మన కాముఖియై యుండ వీడేమి చేయఁ గలడు. మీరు భయపడఁ బనిలేదు.

మహమ్మద్:—మంత్రీవరా! ఊరకఁ బరాక్రమములఁ బలుకుట వలనఁ బ్రయోజనమేమి. మనము కత్తిగట్టఁ బోవునది రానుభూపాలుని సోదరుడగు తిరుమలరాయలతోనని యెంచుము. జగుగఁబోవునది ఘోరప్రతిజ్ఞలఁజేసి కసి, దీర్ఘకౌము తలంపునఁ బట్టువలతో జరుప నిశ్చయించిన బహుమి. నీవు నాఁ అపరిమితముని తృణప్రాయముగ జమ్మి వైచునటులఁ బలికెవవు.

[ప్ర. మం:—సర్కార్! అంతమాశ్రయము నెలియఁ జాలనా.

మహమ్మద్:—ఇప్పుడు యుద్ధము తలస్థించినచో మనకుఁ దగినపై స్యములేదు. గజ, తురగ పదాతులను, ధనసమూహమును తాళిపోట సమంము మ్రింగి వైచినది. మనమిప్పుడు క్రొత్త సైన్యమును గూర్చక యూరకుండరాదు. ఇది యటులుండి నాకింకోకటి తోచు చున్నయది మనము విజవూరు సవాబును సహాయము గోరిన బాగుగనుండదా

[ప్ర. మం:—కోరవచ్చును గని మనము బలహీనులుగ ను

న్నామనుసంగతి విజపూరు వారికిఁ దెలిసినచో ముందు వారే మనస్సేక యుద్ధమునకు వచ్చి జయించిన నేమి చేయఁగలము. భూపాలురకెప్పుడును బరితాపములను జయించి తమ యధీనము జేసికొనవలెనను నాశయే గాని వేఱులేదు. వారికి విత్తమును బంధువులను లేకు. సమయము వచ్చిన నిరువురకును ద్రోహముజేయుటకు వెనుకంజ వేయరు. కనుక మన బలహీనతను వారికిఁ గనఁబఱువరాదు.

మహమ్మదః—(ఇంచుక యోజించి) అయిన నాకొకటి తోఁచుచున్నది. విజపూరు సవాబగు రెండివ యిబ్రహీం ఎజీల్ షాకు నాచెల్లెలి నొసంగి పరిణయము గావించెదను. నా తండ్రిగాదు కూడ నాసోదరిని అతనికి యియ్య నెంచి యుత్తర ప్రత్యుత్తరముల జరిపి యుండెను. విజపూరు వారు గూడ తల యూపి యుండిరట. ఈరీతిగా బంధుత్వమును గల్పించుకొనిన యుద్ధము తటస్థించినచో వారికై వారే మనకు సహాయము జేయ వస్తును. ఏమి ఇది బాగుండలేదా.

[ప్ర. మం:—బహుబాగుగ నున్నది. ఆలస్యము చేయక యీ కార్యమును ముగించ వలయును.

మహమ్మదః—అట్లులైన నా తండ్రితోరిక సనుసరించి నాసహోదరి వివాహము జరిగింప సంసిద్ధులమై యున్నామనియు వెంటనే వచ్చి పరిణయము గావించుకొని వెళ్లవలెననియు

బహుపురుషారికి జాబువ్రాసి పంపుము.

సృష్టి మం.—చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

ద్వి తీ య రంగము

ప్రవేశము:—పెనుగొండ యందలి యంగడి వీధిలో బాబ
య్య పురుషుడు విచ్చేసిన నానాదేశ మహమ్మదీయ స
మూహము నానావిధ భిక్షుకుల గడబిడలో తిగుమల
రాములు మాకు వేసముతో నొక సేవకుని వెంటనిడు
కొని తిగుగుచుండును.

సమీపముల—(స్వగతము) ఔరా! మూతురుమ్మల దౌర్జన్యము.
హిందూ రాజ్యమునఁ దమముత్సవములు జరుగుచుండ
హిందూ మంగళవాద్యముల వాయింపరాదట. శుభకా
న్యములఁ జేసికొనరాదట. పరదేశమునుండి మాదేశము
కువచ్చి మావాద్యముల కంతరాయము గలిగించువా
రా? ఈ దినము ప్రత్యక్షముగ నీ యాటనులో మహమ్మ
దీయుల దౌర్జన్యములఁ బరికించెద. ఈ వచ్చితురకల యా
టలెటుల సాగినవచ్చునో చూడెనఁగాక. (అని యొడిగి యుం
డును.)

ప్రవేశము:—

భిక్షకుడు కావిగుడ్డల ధరించి యేకనాదము చేతుట్టుకొని
తత్వము బాడుచు వచ్చును.

భిక్షకుడు:—

తత్వము.

మాయలోహం బుట్టి-మాయలోహం బెరిగి

మాయమై పొయ్యేవు మనసా!

మాయ మర్కము లెఱిగి మహినిఁ జరియించితే

సద్గతులు గలుగునో మనసా.

ఇల్లు వాకిలి నాది-యిల్లాలు నాదనుచు

మిట్టి వడియెడ విలను మనసా!

ఇల్లు వాకిలిరాదు యిల్లాలు మరిరాదు

మట్టిలోఁ గలతువో మనసా.

పరభామలను జూచి-భ్రాంతిచేఁ గుండేవు

చాపమని దెలియకను మనసా!

పరభామలను గోర పగులు నీకాంతను

భ్రష్టింపఁ జేతురో మనసా.

(అని పాడుచు నిష్క్రమించును)

ప్రవేశము.

రామోజీ లక్ష్మోజి అను బుడబుడబుక్కలవారు.

లక్ష్మోజి—అంబరావె జగదంబారావె-మలయాళపు మహం

కాళీ రావె (రామోజీ చెప్పు ప్రతిచరణమునకును లక్ష్మోజి

జీ తన చరణమును పల్లవిగాఁ జెప్పుచుండవలయును.)

రామోజీ:—

అంబఃపల్కుతదివిసండిసామి
 మారిచెప్పెనీ మాటలజెస్తా
 జయము జయము జయమానూనామి
 జయము గల్గుతదివిసండి దేవరా
 ఆదివారము అమాసనాడు
 పరమటి దావపట్టకురాజా
 ఆగునెల్లకు ఆకటసామి
 అధికారము నీకొచ్చుచు దేవరా
 చూచి యోర్వనీ వగవారున్నరు
 భయముజెందకు మనసునరాజా
 మంచిమాటలతో మోసముజేస్తగు
 నమ్మివాకు మరి నమ్మకు సామి.
 మూలసయున్నమునలిది చస్తే
 ముంతెడు మాడలు దొరకును రాజా
 మేడమీద బల్ మేడలు గడ్డవు
 రాముని మాట తప్పదు దేవరా
 కానివారునికొ కష్టపెడ్డరు
 కష్టమె సుకముగ మార్తది సామి
 ఆపవారిని నమ్మకు నమ్మితె
 అగుదుజెందెదవు తప్పక రాజా
 స్త్రీకి రహస్యం చెప్పుకుసామి

చెప్పి తెబయటాకొన్నది దేవరా
 చెమటమాగిన వస్త్రము కాలువో
 సాదరు చేస్తే తలుస్తసామీ
 యేడాదికి వకసారి తలుస్తా
 మల్సినస్త మున్నించుము గాజా.

(నిష్క్రమింతుడు)

పునః ప్రవేశము:—

మొదటి భిక్షుకుడు తత్వము పాడుచు వచ్చును.
 క్రూరమానిసివగుచు—త్రోధంబుగల్పించి

కుత్తుకలఁ దరిగేవు మనసా!

కాటికేగినతరి కాలుఁడు నిఁబట్టి

మూలాలఁ బొడచునో మనసా!

౪.

ఆలి మాటలవిని—యన్నదమ్ములఁ జూసి

అమ్మనూ దిట్టేవు మనసా!

అవదలు కలుగుచో అన్నదమ్ములె దిక్కు

అలునిఁజాడదో మనసా!

౫

కలియుగంబున నీవు—కామాంధకారంపు

కడలిలోఁ జిక్కిరివి మనసా!

కష్టంబు లీడేర కరుణాసముద్రుని

మనసారఁ దలఁపుమో మనసా!

౬

ప్రవేశము:—రమార అను మహమ్మదీయుఁడు

త్రాగి తూఁగుచు వచ్చును.

రమార:—అరే! భాంచో! ఏమీరా! మాదీ పురుషునామే

మీది బేపుడ్కి పాటా పాడేతాయ్. నూవ్వర్! మాకీమా
ట నీకేత్యేమా (అని యొక తన్నుతన్ని యేకనాదమును
బగలగొట్టి పోవుచుండ)

భిక్షుకుఁడు:—అయ్యో! సామీ! సామీ! చంపెరు చంపె
ను. (అని యేడ్చుచు నిష్క్రమించును.)

తిరుమల:—(కోపముతో స్వగతముగ) ఔరా! ఇద్దురాత్ముల
దొర్తనప్రము. నారాజ్యమునఁ దురుష్కులు తను చర్యల
నింకను సాగించుచున్నారా! (తిరుకను చెవిబట్టి యీ
డ్చుచు) ఓరీ! తురక విధనా! తప్పద్రావిన చండాలా! హ
రినామస్మరణ మొనరించు యాచకుఁడు నిన్నేమనకుండి
నను పైలడి తన్నిరివా? నీ పచ్చిరక్తమును గుక్కలచే
ద్రావించెన. అటులానరించినగాని మీ జాతికి తెలివి
రాదు. (సేవకుని జూచి) ఓరీ! వీరిని గొంపోయి భటుల
కప్పగించి వృక్షమునకుఁ దలక్రిందుగ వ్రేలఁ గట్టి యీ
ఒత్తోఁ గ్రుచ్చి కాలెడు రక్తమును శునకములచే ద్రా
వింపు మనుము. ఇది నా చండకాననము. పొమ్ము
త్వరగారమ్ము.

రసూల్:—అరే! అల్లా! చుప్ కే మర్గయాకే బాబా! (అని
యేడ్చుచుండును.)

సేవకు:—నిదువుము. (అని మెడబట్టి లోపలఁ ద్రోసి మరల
బూర్వపు స్థలమున నొడిగి యుండును.)

తిరుమల:—ఇంకను వీరి చర్యలఁ బరిశీలించెద (అని మరల

నొదిగి యుండును.)

ప్రవేశము:—నూర్ థాన్ ఆల్లాహ్ అను యిరువురు ఫక్సీర్
దోహరాల వాయింపులు ప్రవేశింతురు.

ఫండ్.

ఈవ్వర్ సేలే వరం భన్నాసుర్ క్యాహె బద్నానీ!
యీవ్వర్ కు హి భనంకిచ్చే చాదా హైబానీ
ఓ యీవ్వర్ భాగా బేమానీమువాహై కహిజా పి హని
వరందే భాగా కెంచానీ యెహిందు కర్తే బద్నాని
యీవ్వర్ కు హి చుదాకహిగె హిందూ బద్నాని
బ్రాహ్మణ్ యగ్గం కర్తే జీవాహత్ సర్క కహేతేజ
ఫేలేల భనయ కర్తే ఓ బాక్ కు చాబకే ఖాతేతి
హిందులోగీ మె కహాన్ ధరంహై కర్తే బద్నాని

తిరు:—(పదాలున వార్తిపై బడి దోహరాలు బగులు గొట్టి)

చీ. నోరు మూయుడు మాచాదీన మీ నాలుకలు గో
యించెన. మా రాజ్యమున ముసల్మానులీకీతి పాపిగూడి
నను సంగతి మీకుఁ దెలియదా? మిమ్ము నింతటితోఁ
జోనియ్యరాదు (సేవకుని జూచి) ఓరీ! ఏరిని మెడబట్టి
త్రోసికొని వెళ్లి యుక్కుతంతెల గుట్టపు కొఱవాలతో
వీవు వాయునటులఁ గొట్టించి యెవరితోఁ జెప్పికొందురో
చొమ్మని మరల రమ్ము

సేవకుడు:—భాగ్యము. (అని వారిని లోపలికి మెడబట్టి త్రో
యుచుఁ దీసికొని పోయి వచ్చి మరల దన స్థలమున నొ

దిగియుండును. ఫకీరలు అతెల్లగా అని దుఃఖించుచుఁ బోదురు.)

ఓనమః—ఇంకను ముసల్మానుల యాగడిములను జూడవలయును. ఇందే దాఁగి యుండక. అని పూర్వపు స్థలమున నొదిగి యుండును.)

ప్రవేశము:—సుబ్బోజీ సిద్ధోజీ అను జంగముకథఁ జెప్పువారు వారి వాయిద్యములతోఁ బ్రవేశింతురు.

సుబ్బోజీ:—తందాన తందాన తందానానే తందాన తాన.
(ఈచరిణమును సుబ్బోజీ వ్రతినారి వల్లవిగాఁ జెప్పుచుండును)

సిద్ధోజీ—ఓకొడుకా! ఓకొడుకా! ఓకామధూపాలా |తం|
ఎక్కడఁబోతివా యెందుఁబోతివో పలియదునాతండ్రి
పుత్రశోకమున ముంచిపోతివి కొడుక రామరాజా |తం|
ఈతఁడన దుఃఖపొతిది కొన్ని భరితమాతా |తం|

గోడు గోడున దుఃఖపొతిది తల్లి భరితమాతా |తం|
పనుల చేతికిఁ బట్టియిస్తివి పుత్ర రామరాజా |తం|
దేశమున్నటి నేలుచుంటిని దేశమాతనగుమా |తం|
యచుల చేతఁ బెట్టి పోతివి యేమి కేతు కొడుకా |తం|
వీరమాతనగు నేను జక్కితిని వీరి చేతులోనా |తం|

మేదిని నేలి స్త్రీచ్ఛుల వాత నేను బడఁగ నాయె |తం|
ప్రవేశము:—గులాబ్ మహల్ అను సుహృద్దీయ యువతి.
గులాబ్:—(వచ్చుచు త్వరితగతి నభినయించి) ఓకీ నిలుపుఁ
దు నిలుపుఁదు. ఈ కథా భాగము బాగుగనుండులేదు.

మానవాబుల యుద్ధము. రణమున రామరాజు శూర డటి
గిన భాగమును మాత్రము చెప్పడు. తక్కిన కథ చెప్ప
కుడు. మేము వినరాదు.

సిద్ధోజీ:—అమ్మ! ఏల వినరాదు.

గులాబ్:—అవును. మేము వినరాదు. ఆ దురాత్ముడు ను
హమ్మదీయ మానిషుల భంగపఱచి యున్నాడు. వాని
మరణ వార్తను మాత్రము విని సంతసించెదను. కానిం
డు. మంచి బహుమానమిత్తును.

తిరు:—[వ్యగతము] ఔరా! ఈబయకారి పట్టుడల [వండ్లి
గీటి తలఁచుచును] మాయన్న రానుభూపాలుని మరణ
వార్త విందువా కానిమ్ము చూచెద.

సుబ్బో:—తందాన తందాన తందాననే తందాన తాన

సిద్ధో:—నవాబులందిటు, గలిసికొన్నరు రామరాజుపైకి తం!
ఏనుగులూ గుఱ్ఱాలతోడను యేగుదెంచివారు |తం!
తాళికోటలో, దారసిల్లెను నవాబుపై వ్యములు |తం!
తురకలు వచ్చిన నంగతి తెలిసెను రామరాజుకపుడు |తం!
కిరుసులరాయల వేంకటాద్రిని రామరాజు పిలిచి |తం!
వినండి మీరు వినండి మీరు ప్రియసోదరులారా |తం!
వగవారొచ్చి పాదుకొన్నరు తాళికోటలోన |తం!
మతకలహమునకు వచ్చియున్నరు మహమ్మదీయులు |తం!
మోసము, జేసి ముట్టడింతురు విజయనగరమూను |తం!
కన్నులుమూమక, గూరుచున్నను కష్టములొచ్చును తం!

లెయండిమీరు లెయండిమీరు కననరంగమునకు | తం |
 లెయమన్నంతిన లేదినాగుగా సోకకులిద్దారు | తం |
 గిరిగిరి గిరిగిరి మీసముదిద్దెను తిరుమలరాయూలు | తం |
 పటపట పటపట పండ్లుగీటెను వేంకటాద్రి యవుడు | తం |
 కప్పల నిప్పులు రాల్చుచుండెను తిరుమలరాయూలు తం |
 సైన్యముతోడను బయలుదేరెను రామస్వపాలుండు తం |
 రణము రణము రణమంటుమ్రోగెను రణభేరిముందు తం |
 కాలిగొమ్ములు కంచుక పుటలు మ్రోగించినారు తం |
 యశ్శభూమినీ తేరినారుగా రామరాజదంపి తం |
 సురికల దండును జూచినాదిగా రామరాజదండు తం |
 యద్దమునకుతా సెలవొసంగెను రాజరామరాజ తం |
 సురికలమీదను తగులువడినది రామరాజదండు తం |

తురకలవ్వుడు జూచీరి	తానా తందన తాన
ఉటోఉటో మన్నారు	"
చలోచలో మన్నారు	"
నూరొమూరొ మన్నారు	"
హిందువులు జూచీరి	"
కొట్టుకొట్టు మన్నారు	"
ఈటెలాను దీసి కోసి	"
వీవునెల్లా బాడిచేది	"
అరబ్బూలఁ బట్టు కోసి	"
అరవకుండా గొట్టేసి	"

రోహిలీలఁ బట్టుకోని	తాన తంకన తాన
రామ్మలిరగ బొడిచేది	"
కుడివ్రక్కన తిరుమల్ రాజు	"
మొడిమ వ్రక్కన వెంకటాద్రి	"
నట్టనడుసు రామరాజు	"
నఱకమనుచుఁ జెప్పి నాడు	"
నఱుకుతూ వెల్లినారు	"
గోలకొండ పై న్యమూను	"
గొంతులపై గొనీరి	"
బిజపూరు దండూను	"
పిండిరేగాఁ గొట్టిరి	"
గడ్డమూలఁ బట్టుకోని	"
ఊది వూది కొట్టిరి	"
తురకదండూ పచ్చింది	"
హిందువూలఁ జట్టుకోని	"
తరిమి తరిమి కొట్టిరి	"
జట్లూడఁ బరికిరి	"
రామరాజు చూచాను	"
అధిక కోప మొచ్చింది	"
దూరి నఱుకు మన్నాడు	"
హిందువూలు చెలరేగి	"
దోసకాయల నఱికినట్లు	"

చెఱుకులాను నటికినట్లు	తాన తందన తాన
నఱకుచూబోయినారు	"
ఒకని మీద ఒకనివేసి	"
బాకలాతో గృమ్మిరి	"
తురకదండు తాళలేక	"
పారిపో జొచ్చిరి.	"

పరుగిడు వారిని కన్నులఁ జూచెను రాజ రామరాజ తం! నిలండి మీరు నిలండి మీరు హిందూ సైనికులూ తం! పాటిపాఁయ్యెడి వారిని మనము బట్టి కొట్టరాదు తం! నిలు మన్నంత నె నిలిచిపోయిరి సిపాయు లందఱు తం! నిలిచిన సంగతిఁ దెలిసికొన్నది పారసీక దండు తం! మందు గుండుతో బయ్యిచేరెను పారసీక దండూ తం! పెళపెళ పెళపెళఁ బేర్చినారుగా పిరంగు లప్పుడూ తం! పిరంగి శబ్దము వీచుల బడెను రామరాజ కవుడు తం! దండును జూచి సైగలు జేసె రామస్పహలుండు తం! పెట్టని దినములు కలసి నచ్చెను రామరాజ కవుడు తం!

రామరాజ సైగఁ జూచి	తానా తందన తాన
దండు లెట్టె లేచింది	"
రేచుకుక్క లారీతి	"
పులిపిల్లా లారీతి	"
తురకలాను దఱును నెంచి	"
పరుగిడా జొచ్చిరి	"

వంకటాద్రి దూమేగ	కానా తందన కావ
తిరుమలరాజ దగ్గరేడు	„
రామరాజ వల్లలో	„
కూర్చిండి యుండి నవుడు	„
యెమరీ యున్నవుడు	„
పారసీకులు తగులు పడిరి	„
రామరాజను బట్టుకొని	„
నవాలు దగ్గరే	„
తీసుకొని వోయినారు	„
నవాలు చూచినారు	„
పటపట వండ్లు గీటి	„
తలఁదఱుగు మన్నాడు	„
తలఁదఱుగు మన్నంత	„
ఇరగఁ దీసి గొంతుఁ గోసి	„
ఈఁటె కవుడు గృచి దాని	„
పైకెత్త హిందువులు	„
చూచి పరుగెత్తి.	„

గులాబ్:—సెబాస్. చాలును చాలును. బహుమానము దీసి కొని వెళ్లుడు. (అని కూపాయి నియ్యంగా వాని నిష్క్రమింతురు.)

తిరుమల:—(అంతవఱకుఁ బంట్లు గీడుచు, మీనము దిద్దుచు, కోపముతో దల యూచు చుండి కథఁ జెప్పుచారు నెల్లిన

గోపనే ఒక్క యెరుగున గులాబ్ మహల్ పైబడి చేతిని బట్టుకొని మునుగుఁ దీసి) బయకారీ! ఏమంటివి. రామ రాజగారి మరణవార్త విని సంతసించెద నంటివా? పెను గొంపను బాలించునది రామరాజ సోదరుఁడుగు తిరుమల రాయలని తెలియదా. అంత నిర్భయముగ మాటలాడెదవా. హిందూ నృపాలురన్న నీకంత లక్ష్యము లేక యెనా? ఆ నాఁడు మదీయ సోదరుఁడు ముదగల్లు నవాబు కూతురి మునుగుఁ దీయించెను. నేకు నేను నా స్వహస్తముతో నీ మేలి మునుగుఁ దీసితిని. ఇప్పుడు నిన్నే మొరించిన యెవండ్లు వడఁగలకు. అబలపు కాబట్టి నిన్నేమియుఁ జేయక నిడువ వలసివచ్చెను. (అద్వోక్తి)

గులాబ్:—ట్రీ! చేయవలసినంతఁ జేసితివి. ఇంతకంట నెక్కుడుగఁ జేయఁ జాలవు. ఎక్కువ యన్న నీక నా ప్రాణములఁ దీయఁగలవు కదా. మానమే తీసితివి. ఇంకఁ బ్రాణమేల. నాకుఁ బ్రాణముక లెక్కలోఁ జేరినది కాదని నమ్ముము. ఇదే నా మాట వినుము. నా మానము దీసిన నీ గర్వించుచు వఱకు నా మునుగు ధరింపను. చూడుము నా పట్టునల.

తిరుమల:—కులటా! మదముచే నోటికి వచ్చినటులఁ బ్రేలిం నీ నాలుకఁ గోయించెదను. భద్రము (స్వగతిము) దీని నింతటితో నిడువరాదు. (ప్రకాశముగా) నేవకా! ఈ ను హమ్మదీయ మహామారిని అంతఃపురమునకుఁ గొంపోయి

పనికత్తెగ నియమించితినినియుఁ గావలసిన వనులఁ గొరు
చుండ మనియుఁ జెప్పము. త్వరగా వెళ్లుము. పొమ్ము.
నేను సతిత్వరితముగ వచ్చెదను.

సేవకుడు:—(గులాబ్ మహల్ ను వెంట నిడుకొని నిష్క్ర
మించును.)

తిరుమల:—నేడుగదా సుదినము. మహమ్మదీయులను నా
యిచ్చవచ్చినటులఁ బరిభవించితిని, వీరిలోఁ గొంవతైవను
గోలకొండకేగి మహమ్మద్ కులీశో మొఱబెట్టుకొనక
మానదు. అప్పుడైన వాడు కయ్యమునకు రాఁడా. అప్పు
టికి రా వెనుదీసినచో నింకొక విధమున వానిని మట్టు
బెట్టెద. అంతఃపురమున నేమి జరుగుచున్నదో విచారించెద

(అని నిష్క్రమించును)

తృతీయ రంగము

ప్రవేశము:—వేంగళాంబ అంతఃపురమునందలి గదిలో నుం
డఁగా సేవకుడు గులాబ్ మహల్ ను దోడ్కొని మెల్ల
రావచ్చును.

సేవకుడు:—తల్లీ!

వేంగ:—ఎవరచ్చట. (అని తలుపుఁ దీసికొని వచ్చి వ్యసనము
తోనున్న గులాబ్ మహల్ ను జూచి) (స్వగతిము) ఈమెనుఁ
జూడఁ బరులచేఁ బరాభవింపఁ బడిన దానివలె గనఁబడు

చున్నయది. అయ్యో! పాపము. అయిన నీతీకున బల్కరించెద. (ప్రకాశముగా) సోదరీ!

ఊ! ఈవిధి దుఃఖవారిధిని

నేకతినాత్ముడు దొర్లఁ జేసెనో

నీవిభ్రాతుర౯ దెలుప

నే బ్రతిమాలుచునుంటి నోసఖ!

భావమునందు భీతిలక

వల్కము నా పతితోడఁ జెప్పి ని

న్నీవిధిఁ జేసినట్టి నరు

నిప్పుడె దండనఁ జేసెద౯ సుమా.

గులాబ్:—కల్లీ! నలదు వలదు. ప్రమాద మొనరించితివి.

వేంగ:—అమ్మాయీ! ఏమటులఁ బెక్కిదవు నీవీవరు?

గులాబ్:—అమ్మ! నేనొక యభాగ్యును. పరులచేఁ బరాభావింపఁబడిన మహమ్మదీయ కాంతను.

వేంగ:—పరులచేఁ బరాభావింపఁ బడితివా? అందులకే నాపతితోడఁ జెప్పి వారిని శిక్షింతునంటిని.

గులాబ్:—రాణిసాహేబ్! వారిని నీవు శిక్షింపఁ జాలవని నా మనవి.

వేంగ:—అటులనకుము. నిన్ను తప్పక రక్షిచెద. నా పలుకుల విశ్వసింపుము.

గులాబ్:—జననీ! కంచెయే చేనిని మేయఁ దొడఁగినఁ గాచువారెవరు. రాష్ట్రాధిపతి యగు నీ భర్తయే నన్నిటుల గాసి

పెట్టి యుండ నీవేమి చేయఁ గలవు. నన్ను నీ నేవకురాలిగా
నియమించి గొప్పటికి బంపె.

వేంగ:—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ! ఏమీ! నా పతి నిన్ను
గలవర పెట్టినా?

గులాబ్—ఇం దేమి వింతయున్నది. ఇందు మీకోసమేమియు
లేదు. మా యవివేకమే.

వేంగ:—లలితాంగీ! యదార్థము వచించితివి.

తే! గీ! కాంతలను బట్టి వంశించు-కాంతల నలుపు
మా వినాశమునకు మహా-మారి యగుచు
సంకురించెను మీవారి-యాశ్చర్యము
మీరు నేర్పిన చర్యలే-నీరజాల్.

గులాబ్:—అమ్మా! అందులకే నేనుదొలుత సవివేకము
మాడేయన యొప్పుకొంటిని. ఇంతటిమంషి "అబలల
సగడువలయు నేమతముగాని యడగంటుఁ గాత".

వేంగ:—గులాబ్ మహల్! నా పతియే నిన్నీరిరి. తేసియుండి
నే నేరిదండింపఁ గలను. అయిన నిన్నురక్షింతునంటిని.
తప్పక కాపాడెద. భయపడకుము.

సేవకు:—(లోపలఁ జూచి)తల్లీ! రాజగారు వచ్చుచున్నారు.

వేంగ:—(గులాబ్ మహల్ ను జూచి) తరుణి! నీ వొదిగి యుం
డుము.

ప్రవేశము:—తిరుమలరాయలు ప్రక్కన నొదిగియుండును.

తిరుమల:—కాంతమణి! లోపలికి రావచ్చునా.

వేంగ:—చిత్తము. (చింతః శేయునట్లునటించును)

తీరుమల:—[ప్రవేశించి] తగఁగీ! ఏమటులున్నావు నేఁ బంపిన
సేవకురాలు నీ కనుకూలవతి యగునా? ఎచ్చట కేగినది.
[ఇటునటుఁ జూచి గులాబ్ మహల్ ను గనుఁగొని] దుర్బల!
నీ యజమానురాలిటులుండ యూరక చూచుచున్నావా?
(అని కనులెట్టఁజెసి పై బడి, బోవును)

వేంగ:—నాథా! నిలుపుడు. అంతటి శార్తవ్యము మీకుఁ
నగదు. మీరా నారీనుణి నేమిచేయఁ దలంచితిరి.

తీరుమ:—నీకు దాసిగాఁజేయు తలంపున (అర్థోక్తి)

వేంగ:—నా కేమియు వలదు. ఆమెను నేను దాసిగా నుంచు
కొనునంతటి దానిని గాను.

తీరు—అట్లులైన జీవితమంతయుఁ గారాగారమున నుండున
టులఁ జేసె [అర్థోక్తి]

వేంగ—ఆఁ. ఆఁ. ఏమీ!

కొస—(ప్రవేశించి) మహారాజా! తాము పోక్చుగీన్ వర్తకుల
నుండి యశ్వన మూహమును గొనియున్నారట తక్కిన
తురగముల విక్రయించుటకు గోలుకొండ కేగెదరట.
కనుక వెంటనే వారికొసఁగ వలసిన ధనమియ్యవలెనని
కూర్చుండియున్నారు.

తీరు:—(కోపముతో) ఏమీ! అంత తొందరఁ జేయుచున్నా
రా. సమయమును గుర్తెఱుగరా. అట్లులైన నిచ్చట ధ
నమియ్యఁగనియ, నాపేరుఁజెప్పి గోలకొండ మహమ్మద్

కలీతో వారికి రావలసిన ధనమిప్పించుకొనుచును నుడువు
ము. వినకున్న మెడబట్టి నెట్టివేయుము. ఇది నాయాజ్ఞ.
సేవ—చిత్తము (అని వెళ్లును.)

తిరు—(వేంగళాంబను జూచి) మాననీమణి! ఏమంటివి.

వేంగ—ఏమియులేదు. ఆమె నిచ్చిన ద్విగళానికి బోనిండు.
మారు పలుకకదు. (తిరునులగాములు తలయూచుచుండ
గులాబ్ మహల్ ను జూచి) అమ్మా! నీవుకోరిన స్థానమున
కు వెళ్లి సుఖంబుండుము. మాయండునుగ్రహ ముంచుము
గులాబ్—మహాభాగ్యము. ఇల్లీ!

ఉ! మానముదీసె, నీ పతియ

మానవ శార్యము లాచరించె, నో
మానవతీలలానుకూ! య

భాగ్యపుఁగాంతయ నేను గాఁగ, నా
మానసమందునిగ మరువ

మాట! వేయుచు జెప్పనేల నీ
మానముగాచి వీని యభి

మానము దీసెనఁ జాడు మిథ్యరక.

(అని నిష్క్రమించును.)

తిరు—నతీమణి! వింటివిగదా పలికిన పలుకులు.

వేంగ—అవును. దాని కడుపులో మండినది. (అని నిష్క్ర-
మించును.)

తిరు—ఓరా! కాలమహిమ. ఆకాంతపైనుండెడి నాపట్టుక
లను నాభార్య పటాపంచలు గావించెను గదా.

తే. గీ॥ సకలమును సృష్టి శేయనా-న్రవృత్తయైనఁ
జదువులన్నిటి నేర్చిన-శాస్త్రయైన
బాలనము శేయించు భూ-పాలుడైన
వారి సతులకు నిలను లోక-బడఁగవలయు.

చతుర్థరంగము.

ప్రవేశము:— గోలకొండ సుల్తాన్ మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్
శాహా సన ప్రధాన మంత్రితోఁ గూడఁ గూ
ర్పుంకి యుండును.

మహా:— సేదీర్! బిజవూగు వారికి వివాహ విషయమై వత్రికఁ
బంపుమని చెప్పితినిగాదా ఏమి చేరితివి.

ప్ర. మం:— మీ హుకుంసుయినచోఁ చేయకుండుటయుఁ
గలదా? ఆనాడే పంపితిని. ప్రత్యుత్తరము కూడ వచ్చి
యున్నది.

మహా:— అట్లనా? వారింగీకరించిరా?

ప్ర. మం:— అంగీకరించి యున్నాను. ఏదినమునఁ బరిణయ
మును జరుప నెంచినది వారికిఁ దెలిపినచో బయలు దేరి వ
స్తుమని సెలవిచ్చి యున్నాను.

మహా:— అట్లులైనఁ బదిదినములు వ్యవధి నొసఁగి వదునొ
కంపన దినమున నిక్కడఁ జేరఁ రావలయునని ప్రాసి
పంపుము.

ప్ర. మం.—జోహాకుం.

మహా:—మంత్రిన శ్రమా! ఇంకఁ బెరుగొండనారేమి చేయఁ గలరు? వారి మీఁదికిఁ గయ్యమునకుఁ బూనవలయును. కన్నతాకుడు పుష్కలముగ నుండును. తిరుమలరాయలను లోకము చుఱచి గర్వముచేయునట్లు మన గోలకొండ రాజ్యమునకు మున్నతప్పక రాగలడు.

ప్ర. మం.—కదనమునకుఁ గారణముండవలదా?

మహా—కారణమును గల్పింతము.

సేవ:—(ప్రవేశించి) సర్కార్! ఫకీరు హామీలులు మీ దర్జా నాథము వచ్చి కాచిఁగొని యున్నారు.

మహా:—లోహకు రమ్మయ్యము. (మంత్రిని కాచి) మంత్రిన రా! వారెవ్వరై యుందురో. ఎందులకు వచ్చిరో గదా.

ప్ర. మం:—ఏదో భిక్షాటనము వచ్చియుండును.

ప్రవేశము:—నూర్ఖా అల్లాసాబ్ ఏడ్చుచు విస్తరు.

నూర్:—అరేఅల్లా! చచ్చినాం సర్కార్! ఏమీచెప్పాలె.

మహా:—ఫకీర్జీ! ఏల దుఃఖించెదరు. సంగతి విశదీకరింపుడు.

అల్లా:—సర్కార్! ఏమీ చెప్తు. (భయముచు గనపరిచి) అబ్బా! హిందువులు మమ్మల్ నే గొట్టి గొట్టి యిడిసి నా క్ పెరుగొండలో. ఈపు వగిలీపోయింది.

ప్ర. మం:—ఏమీ! పెరుగొండవారు మిమ్ముల బాధించిరా?

నూర్:—(భయముతో నడచుచు) అబ్బా-అబ్బా-ఏమిచె ప్పా, మమ్మల్ నే రాజాసత్కాని కంచీనో గొట్టి-గొట్టి యిడిసి పో మీనవాల్కి చెప్పిపో అన్నాడు. సర్కార్!

ఇంకొక్క సంగీ చెప్తా యివండీ. మనదీ వాన్ని పట్టాని చెట్టాకీ కట్టి పొడిచి నెత్తుర్పిరికి కుక్కరకీ పోసీనా. బాబయ్యా వ్రగునుమే యింతా జరిగిందీ.

మహా:—నరి. చాలును. మీరువెళ్లి మీ దేహము వ్యస్థతఁ జెందువలకు మా ముసాఫరు ఖానాలో నుండుడు. మీకు వసిన సమస్యలులఁ జేయించెదము. (వారు నిష్క్రమించును.) సేవకా! (అని పిలచును)

సేవ:—[వచ్చి నేలకు వంగి నలాము చేయును]

మహా:—నీవేని సేవాని. మీరు జమ్ములూరు రమ్మయము, వెల్లుము. నేరుకుండు నిష్క్రమించును. మంత్రిన త్రమా! ఆదురాత్ముని చ్యవల వింటివిగదా ఇక చూడకుండుటెట్లు సేవాని వచ్చిన తోడితే యుద్ధమునకు సైన్యమును సిద్ధము చేయును చెప్పెదయు. తిరుమలరాయలను మననియ్యరాదు. మహమ్మద్ఖలీ బలపరాక్రమముల నాహించువును తెలియఁ జాలకున్నాడు. మనయూరకుండు కొలఁది కయ్యమునకుఁ గాలు దువ్వయన్నాడు. కానిమ్ము [అని తల యూచును.]

సేవ:—[వచ్చి నలాముఁ జేయును] సర్కార్! ఎవరో దొరలు. పార్సీగీనీ వ్రక్షులఁట. పెనుగొండ తిరుమలరాయలు ఆత్మములగుని వారికొనఁగవలసిన ధనమును మీతో నిప్పించుకొనునుని ఎంపగా ధనమునకైవచ్చి తొందరఁ జేయుచున్నారు.

మహా:—(కోపముతో లేచి తలయూచుచు చురలఁగూర్చుండు)

మంత్రివరా! ఏమాచండాలుని చార్జన్యము. వీనిని జించి చెండాడువా రున్నారను నంగతిని మఱచియున్నాము కాబోలు. దురాత్మునకుఁ గాలమాసన్నిమైనది. (సేవకునిజూచి) ఏమీ వారికి ధనముకావలయునా. (కోపముతోఁ దలయూచి) వారిని వచ్చుచుఁ గొంపోయి దోసిళ్ళనిండుగ చింతనిప్పులఁబోసి తిరుమలరాఁతుని దగ్గరికిఁ బంపుడు. ముందీ కార్యమును జేయుము. (లోపలస్వని) హా! తుగు మ్మమల్తానులాగా! మహమ్మదీయ మానిసుల మానము లపహరింప మీరెచట దాగితిరోగదా. (ఇంపుకు వినుట సభినయించి) వజీర్! ఏమాదీనాలాపములు. (మరల వినుట సభినయింతురు)

సృనేశము:—గులాబ్ మహల్ దుఃఖముతో మెల్లఁగా లోపలనుండి పర్యముఁ జెప్పచు వచ్చును.

గులాబ్:—మ! అకటా! నావిధి నేమనందు భువియం

దనాస్యయ విఘ్నండునే

నకలంబుగ నను గోలకొండకుల సం

జాతుల్ నవాబుల్ నెసగా

ఒకరైవో ననుఁ గావరాగుగ వా

రున్నారలే యుండుచో

నకటా! యీవిధి మన్ననన్న శరణం

బన్న దయో బోవలే.

మహమ్మదీయ మతోద్ధారకులారా! శరణు. శరణు. ర

క్షింపుడు.

మహా—అమ్మాగూ! భీతిల్లకుము. నీవెవరు. ఏదేశము. ఏమతస్థురాలవు.

గులా—[స్వగతము] ఇప్పుడు వీరికిఁ గ్రోవమును బెంచవలయు. [ప్రకాశముగా నుల్టామహాప్రభా! నేనీ నిర్భాగ్యుని దేశమున జన్మించి పరమతస్థులచేఁ బరిభవింపఁ బడిన మహాన్నదీయ యువతీని.

మహా—ఏమీ! ఇది నిర్భాగ్యుని దేశమా. నీవు మాదేశపుఁ బరిత్యజింపఁగలవన్నదీయమా? నీమణివా? మతగౌరవమును దెలుపు నీమేలిమునుఁగెక్కడ. దానిని భరింపక పైనఁగిప్పికొని యుంటివేల?

గులా—అవును. గోలకొండరాజ్యము తన యవశ్య పరాకృతమును గోలుపోతుంకిన పెరుగొండ తిరుమలరాయలు నామునుఁగును నవహస్తముతోఁ దీసి నన్నిటు లవమానముచేచి యుంచుచా?

మహా—(తీయూయూ) ఆహా! ఆచండాలుని చర్యలకు మే ఆలేకున్నదియా? అమ్మా! తెలిసెను. నీవింకఁ జెప్పుబని లేదు. నేనన్నియు గ్రహించితిని. వానికిఁ దగినటులఁ జేయఁబూనియున్నాము. భయపడకుము. (అన్తోక్తి.)

[ప్రవేశము - మీరుజమ్మలూ.

మీరు;—[వంగినలాముజేసి] సర్కార్! నన్ను బిలిపించిన కారణమేమి? [అని తనచూడ్కుల గులాబ్ మహల్ వంకఁ దిగిపై మెచ్చి తలయూచుచుండ ఆమెయు అటులనే జేయును.]

మహా:—[గులాబ్ మహల్ ను జూచి] అమ్మాయి! నీవింక వ్య
 చ్ఛగావెళ్ళి నిర్భయముగ నుండుము. [గులాబ్ మహల్ న
 లామొసరించి మీరుజమ్ములాను చూచుచు నిష్క్రమిం
 చున్చు నేనానీ! నీయనమాన సరాక్రమమును జూపినగి
 న యదను తటస్థించినది. పెనుగొండమీదికి దాడివెడల
 వలసియున్నది. సైన్యమును సిద్ధముజేయుము. వివరముల
 ను తర్వాత జెప్పెదను.

మీరు:—మహాభాగ్యము.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

ఇది ద్వితీయాంకము.

గండికొట వతసము

తృతీయాంకము:

ప్రథమరంగము.

ప్రవేశము:—గోలకొండలో నాక యద్యానవనమందు గు
లాబ్ నుహల్ దుఃఖముతో, గూర్చుండియుండును.

గులాబ్. — చ! ఉరుసుకు బోవ నీకు దగ

దూరక యుండునుటన్న దల్లిపై

విరిసముఁ జూపి సోదరులు

వేడిన వారిని దోసిపుచ్చి, నే

దరిలితి న్నేహితుల్ జనఁగ

దానికి యయ్యెను శాంతి యింక నా

పురిమును జేర నవ్వదును

పోవఁగఁ జెల్లదు బుద్ధియుండినన్.

(చింతించుచు) అకటా! ఎంతటి వివశిల్లిని మునింగితి
ని. నన్నీ దుఃఖవారధియండి దరిఁజేర్చునాయ లేరుగదా. ఆచా
పి పెరుగొండు యురుసు నాకు జ్ఞాపకము వచ్చినపుడెల్లయు నా
దేహము మిందుచున్నదే. ఆచాపి తిరుమలరాయల నామశబ్ద
ము నాకర్తములఁ బడిన నాకడుపునఁ జిచ్చుఁ జెట్టినటుల మం
డునే. అకటా! నామేలిమునుఁగుఁ దీసినది. బయకారీ! యది
సంబోధించినది మరువఁగలనా? ఆపలుకుల ననుకొనినపుడెల్ల

నానిలువెల్ల నొక్కసారి వాడిగల సూదులతోఁ గ్రుచ్చినట్లు
 లుండునుగదా. ఆదురాత్ముని గర్వముడంపఁగల ధీరమానిసి
 యొగోలకొండ రాజ్యమున లేనేలేదా? తిరుమలరాయని
 దిద్దిమ్మని యాడింపఁగల ధీరుడు ధారణిలో నెక్కడి నైననుం
 డి, నాడుఁఖములో అర్థముఁ బంచుకొని నాకోర్కెను నెఱవే
 ర్చినచో నాశూరాగ్రేసరునకు నేనర్థాంగి నై యుండెనగాక.
 లేకుండిన బ్రహ్మచర్య వ్రతముంబూని నాజీవితమంతయుఁ
 బుణ్యస్థలమగు మెక్కాలో గడిపెదఁగాని; మూతిన జేసిడు
 మీనములఁ బెంచుకొని కార్యములవట్ల వంటయింటఁ దూరు
 పురుషాధముల ముఖమైన జాతునా. (యోజించి) ఆహా! జ్ఞా
 పకమువచ్చెను. నిన్నటిదినమున దర్బారులో నుల్తాన నడుట
 నేనుండినపుడొక దీర్ఘకాయుఁడు నడుమున దీర్ఘకరవాలము
 వ్రేలాడుచుండ వచ్చి నవాబుకు సలామొనరించెను. నుల్తా
 నుగారతని నేనానీ! యని పిలిచెను. ఆవిగువనశేష్యుఁడు నా
 పకంకఁ బలుమాటఁజూచి మెచ్చి తలయఁగాంచె. నేనును జూ
 చుచుండ రాజగారంతలో నాయుష్టమువచ్చిన చోటికి నిర్భయ
 ముగఁ బొమ్మనిపంపె. ఆమందరుని ఆవీరవరుని నాకిన్నలారఁ
 జాడవైనఁజూచు భాగ్యము లేకపోయెనే. ఆమహాభాగుని స
 మ్మి చేరినచో నాకోర్కె తప్పక నెఱవేఱఁగలదు.

ఉ! సుందరమైనవాఁడు మహిఁ

జాడఁగ నీదును లేనివాఁడు, నా

నందముఁ గూర్పు పద్మనయ

నంబుల నొప్పుకువాఁడు మానసా
నందముఁజేయు మీనముల

నాన్దియుఁ గల్గిన నీటుకాటు నక
బొందుగమెచ్చి శీర్షమును

ముమ్మటు నూపిన వాడెటేగెనో.

అనుహాభాగుఁడటకేగి యుండును. (యోచించి) అత
ని విడిచి కేగి యుండిగలఁడు. అమందిరమును విచారించుకొని
పోదునా? అఁడుదానను. ఎక్కడికనిపోయి విచారించగలను.
ఎన్నరైనగనిన ననుమానింపరా! [యోచించి] ఊ అనుమా
నించి నన్నీమిఁజేయఁగలరు. అవమానమునకదా వెఱవవలసిన
ది. ఇప్పుడైన ననమానమునకంటె మిన్నయగు వరాధవము
లదా? ఆమోహనాకాయనిఁ జూడక నిలువఁజాల. ఏమైనఁ
గాని విధివెనకెడఁగాక. (అని పోఁబోయి మరల యోచించి)
ఏమిది నాకుఁ బిచ్చివట్టునటులున్నది. నాబుద్ధి బుగ్గియైపోవుచు
న్నది. ఒకవేళ నేనే! యీపురుషుని వేడిన సమ్మతించునో
నిరాకరింతునో, నిరాకరించిన నేబ్రదికి వ్రయోజనములేదు.
చీ నొందరపడరాదు స్త్రీ తనమర్గమును పురుషులకుఁ బెం
పరాదు. ఇంకను నిదానించిమాచెక. (ఉత్సురుచుఁ గూర్చుం
డి యుండును.)

ప్రవేశము—మిరుజుమ్మల.

మిరు:—బేరా! నిన్నటిదినము వర్చారులో మెఱిలొడ్డిగవ
తెఱ బ్రకాశించి తటాలున మాయమైపోయిన నామో

హిని యెండేగనోకదా. నేను దర్బారులోనుండి వవా
బుగారి సెలవుపొంది వచ్చినదే నాసేవకుని నాకామినీమణి
జాడను గనిపెట్టుటకు నియమించితిని. వాడేలేంది ఆనా
రీశిరోమణి యీతోటలోని కేగినదని నుడివెను. పోయి
వెదకుదునా? పరశ్రు యెంటిమై యున్నపుడేగిన నెవరైనఁ
జూచినచో తేనిపోని కథలఁ గల్పింతురు. అటులఁ బోజె
ల్లదు. పోకున్న నానీలవేసినఁ గాంచుటల్లు? అబ్బా! దా
నినిఁజూడక నిలువఁగలనా?

ఉ॥ మోహముఁ గూర్పు నారసుని

ముద్దుముఖంబిపు డక్కటా సరుగ

మోహపు వారిధిఁ జొనిపి

పుచ్చెను, నిద్దురరాదు వచ్చినగ

మోహినిరూపు నాపడక

ముందరకుండినలాగు దోచు నే

మోహము నాపఁజాల నిక

బొందక దానినిఁ జూడకే కటా!.

ఎవరేమనుకొన్న నేమి. ఇట్టి తరుణమునఁ బరులకు పా
టింపరాదు. చేయఁబూనిన కార్యమును తేసియే తీరవలయు
ను. వెళ్ళిచూచెద. (అని ముందునకుఁబోయి మూరమున గు
లాబ్ధమహలేను చూచి తలఁచుఁచి) సెబానో.

సీ॥ పూర్ణేందు బింబముగ • బుగ్గిగావింపంగ

శక్తిఁ గల్గినదిరూ • నశియ మోము

బొంగరములతీవిఁ డ బోలి వానినిగెల్వఁ
 గలయట్టి బంతులా డ కిలికి చులు
 కేసరిమధ్యముఁ డ మాసిపోఁగొట్టంగఁ
 చాలి కన్నచని యా డ చాన నడుము
 అరఁటి కంబంబుల డ నరయఁగ మఱపించు
 గాటిలేనట్టి యా డ బోటి తొడలు
 నే! నీ! నకల శృంగారములఁగూర్చి డ జగతి దాని
 నృప్తిఁ జేసెను కాఁబోలు డ స్రవ్యతాను
 వర్ణనఁ జేయ వడములే డ భావ లేవు
 అట్టితిరి నాకుఁ బొగడంగ డ నగున? కాదు.

సరి. ఇఁకఁ దడయనేల. ఆరామానుజి సరసఁజేరి పలు
 కరించెద. (సహిషమున కే) నానీశిరోమణి! నిర్మాణవ్యయ
 గు నీయుద్యానవనమున నొంటరిగ దీననడవయై గూర్చుం
 దుటకుఁ గతంజేసుని యడుగవచ్చురా?

గులాబ్:—ముఖముఁ ద్రిప్పుకొని అయ్యా! కరస్త్రి గొంటరి
 గి మన్నపుడు వారి సరసఁజేరి నిష్కారణముగఁ బలుకరిం
 వఁబూనుట మీచూరి యాచారిము కాఁబోలు.

మీరా:—చంద్రాసనా! నేను నీసరసఁజేరి పలుకరించినది నీ
 కు విరవముగఁ నోచినచోఁ దిరిగి వెల్లి మరల నీయజ్ఞము
 నప్పుడు వచ్చెను లెమ్ము. పోదునా.

గులాబ్:—పోదునా యని నన్నకుగనేల. నీయజ్ఞమురచ్చిన
 చోటికిఁ బొమ్ము.

మీరు:—మీనాక్షీ! ఇంతకు మునుపటికి రాఘోదనటుల
బలికిరివే. ఇప్పుడు నీయిష్టము వచ్చినదోటి శీశునుని
యెదవు.

గులాబ్:—ఓయీ, స్త్రీలొంటరిగ నున్నపుడు వారినరసకు
రాఘోదదంటిని. కాని నోటలోనికి రారాననికాదు.
నిన్నాటంకపటచుటకు నేనీతోట యజమానురాలినిగా
నునుమా.

మీరు:—ఆనంగతి నాకును తెలియును. పంకజాసనా! నివేస
దు? పేరుతోఁగూడ సెలవిచ్చిన బాగుగనుండును.

గులాబ్:—నేనెవరినైన నీశీమి నీమార్గమున నీవుపొమ్ము.
పనిలేనివారితోఁ బలుమాటలే! నీపనిఁజూచుకొనఁబో
మ్ము. నీవెవరికొఱకు నచ్చితివో వారికడ శీశుము.

మీరు:—మచ్చకంటి! మాతనవ్యక్తులు కనబడినచో మంచి
చెడ్డల విచారించి శక్తియున్నచో వారినాదరించుట ప్రీతి
వాని విధియైయున్నందున నిమ్మఁ బలుకరించితిని. నేను
రావలసిన మార్గముననే వచ్చితిని పనియుండిన వారితో
డనే బలుమాటలాడుచుంటిని, నాపనిఁ జూచుకొంటే న
చ్చితిని. నీకొఱకై నీకడ కే విచ్చేసితిని. ఇఁకనీయిష్టము, నీ
యాజ్ఞకై వేచియుండెద. (అనిచేతులుగట్టుకొనినిలుచును)

గులాబ్:—(తనలో) ఏమీతని పలుకలు. నిర్భయముగ జం
కులేక మాటాడుచున్నాడు. ఇదే సమయము. కోర్కెము
ను బుట్టించెద. (ప్రకాశముగా) నేనీ పోయషరహితమగు

గోలగొండ తుచ్చతురుష్కకుల సంజాతను. అందునను బరమతస్థులచే నవమానింపబడి దిక్కులేని వక్షివలె నీ తోటనుజేరి ఆశ్శహత్యఃగావించుకొనఁ దలఁచితి. పేరు గులాబ్ మహల్ అని పెట్టియున్నాను, నాతో నీకీకఁ బని లేదు. పోవచ్చును.

మీరు—వనజాక్షి! నీవరుషవాక్యములువిన్న నాకొకప్రక్క ప్రాధమును, మఱియొకప్రక్క జాలియు జనించుచున్నది. మారాజ్యము తన సహజపౌరుషమును గోల్పోయియుండలేదు. నీవు జన్మించినది పవిత్రపురు మహమ్మదీయమతము. ఆశ్శహత్యః జేసికొనవలసినంత నీకేమివచ్చినది. (స్వగతము) వివాహితయగునో కాదో అడుగుదునా. ఏ మనునో (యోచించి) ఇటులడిగెద. (ప్రకాశముగా) కలికీ! నీప్రాణకాంతుఁ డెందున్నాడు.

గులాబ్—పురుషవర్యా! నేనవివాహితను. ఇక నన్ను మాటలాడింపకుము.

మీరు—లతాంగీ! నేనుగూడ వివాహరహితుఁడనే యైయున్నందున మాటలాడించినను సరిపోవును లెమ్ము. రక్షించువారు లేరంటివిగదా. నన్ను వి-వా-హ-ములందునా.

గులాబ్:—అనవలసిన పనిలేదు. నేనంత బుద్ధిహినురాలినిగాను. స్త్రీలు స్వతంత్రులుకారని నీకుఁ దెలియదా.

మీరు—రక్షించువారు లేక స్వతంత్రముగ నుండునపుడు వారిజాతులు స్వతంత్రులు కారాదా.

గులాబ్—అయ్యా! నన్ను రక్షించు కర్తలు భువిలో లేనేలేరా. ఈ భూఖండిము గొడ్డువోయినదా.

మీరు—నానననా! నన్నే నిన్ను రక్షించు కర్తయగు భావించి పరిణయమాకిన బాగుగనుండదా.

గులాబ్—(యోచించి) హఠాగ్రిహ్. ఉరక పరిణయమాడునున్న నెట్లు. పరకాంత నిన్నూరక చేపట్టు పెట్టు తిట్టించును. ఆయాసవలుము. ఆయాసపడుము. నాకష్టము, యందర్థము బంచుకొని నాకోర్కీదీర్చు హరిశ్చంద్రానుగతి నేనర్థాంగి నై యుండిఁ నలచితిని. అది నీచేతనగునా.

మీరు—అతివా! నాచేతఁగాని పనియున్నదా. ఒకవేళ యుండినను సీతయానము నాపైఁజల్లిన నెఱిగితి నామానకృత్యమైనను నిమిషమున నెవలీలగఁ జేయఁజాలవా. నీకష్టములన్నియు నాపి కాఁగలవు. భయపడుము. నీకోర్కీయెంతదారుణ మైనదైనను శింసావహించి చేయుదును.

గులాబ్—ఇట్టివారనేకులు గలరు. పురుషులు తమకవసరమైనపుడు యోచింపక చేతఁగాని పనులన్నిటిని మ్రోటిలోఁ జేయుదుమని చిటుకవేతురు. పనిముగిసినఁ బలుకరించినను పశ్చాత్తాపపరుగులిడుదురు. వట్టిమాటలతోఁ గార్యమును సాధింపలేవు. పొమ్ము.

మీరు—నారీ! అందఱెవలె నన్ను భావింపకుము. నీకోర్కీ నాకెఱింగింపుము. వ్యర్థముగాఁ గలముగడుపుటమేలా. గరించిన కాలము మరల రాఁబోదు.

గులాబ్ — అయ్యా! తిరుమలరాయునిపేరు వినియున్నావా?

మీరు — ఎవరు పెనుగొండ తిరుమలరాజేనా.

గులాబ్ — అవును. ఆదురాత్ముడు తనహస్తముతో నామేలి
ము-సు(-గు (దురిఖముతో) హా! నేనుచ్చరింపజాల.

మీరు — మానినీనుజీ! తెలిసెను. తెలిసెను. దుఃఖంపకుము.
ఊటపిల్లము. అందులకేనా నిన్నటిదినము దర్బారులో
నుంటివి. (తనలో) ఔరా! సుల్తానీసంగతి నాతోఁజెప్పి
న వాఁడుకాదే.

గులాబ్ — పురుషాగ్రజీ! నీవు నన్ను చేపట్టఁగోరితివేని వాని
ని నవమానవఱచి నన్ను సంతోషపెట్టవలయు. అంతవఱ
కు ఆఖలునిచే దీయఁబడిన నాముసుగును ధరింపనని శప
థము పూనియున్నాను. ఏమందువు.

మీరు — నన్నెవరినిగా భావించితివి. మచ్చలేని మహమ్మదీ
యకుల సంజాతుఁడ. హిందూమతమును ధ్వంసముఁ జే
యఁ గంకణముఁ గట్టికొనిన మీరుజమ్ములా పరాక్రమము
నీకింకను దెలియదు. నన్ను నేఁబొగడుకొనుట పాడిగాదు.
నీ! సుల్తాను కడకేగి * శూరవాక్కులఁ బల్కి

కలసికిఁ బురికొల్పి * కదలు వాఁడ

పెనుగొండ వారిని * బిలుకుమాఁచెద నని

గండికొటనుబట్టి * చెండువాఁడ

మన మునల్కానుల * మానంబు దీనిన

వారిని నవమాన * పఱచువాఁడ

గుడిగోపురంబుల * గూల్చెద నిలువున

బ్రాహ్మణులను బాధ * బహువాచ

తే! గీ! పలుక నేటికి బలుమాట * బంకవాక్కి!

యదను దొరికిన వెంటనే * మురముఁ గూర్చు

దణిమి నీరుమలరాముని * శలసునఱకి

తెచ్చి నీవదములఁజేర్చు * తెఱవ వినుము.

అలివేణీ! రమ్మ నాధవనమున సుఖముగనుండుము. ఇంక
మీవట నీదుఃఖమును బొత్తిగ మఱపుము.

గులాబ్ — ధీరవరేణ్య! వచ్చెదనుకాని నాగోర్కి దీర్ఘవఱ
కు నేను వివాహమాడుదాననుగాను. అంతవఱకు నన్నం
టనని మాటయిచ్చినచో వచ్చెద.

మీ — నుందిది. నీయిష్టము వచ్చినటుల మెలంగెదము.

గులాబ్ — నుందిది.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయ రంగము

ప్రవేశము — గంధికోటలో సామంత ప్రభువగు తిమ్మానా
యఁడు దివాన్ కుమారదాసుతో ఆలోచించుచుఁ
గూర్చుండి యుండును.

తిమ్మా — దివాన్ జీ!

అ! వె! చెప్పరాని పనుల * జేసె నటంచును

గోలకొండవారు * గుపితులగుచు

తెగువఁజేసి యిప్పుడు * తిగుమలగాయని

భండనమునఁ గెలువ * నత్తురంట.

దినదినంబునకు మన బంబులు నన్నంబులగుచుండఁ
జెలియఁ జాలక తిగుమలరా ములు తుగుప్పుల నవచూన పఱి
చెనఁట. పెనుగొండ యుసునులో బాధింపఁబడిన వారందఱు
ను గోఁగొండకేగి పాడుమాతో కుఱఁబెట్టుకొనఁగా వారు
కోపోద్ధిరికు లై రణమున శాయత్ర పడుచున్నారని వేఁగులవారి
వలన వివరచ్చెను. తిగుమలగాయ లింకను బూర్వపువైభవ
మును జరపఁజూచుచున్నాడు. విద్యానగరమును మరలఁ బూ
ర్వపుష్కరికఁ దేలయునని వలవిధములఁ బోరాడుచున్నాఁడు
కాని ప్రయోజనపేరు. విజయనగర భాస్కరుడగు రామ
భూపాలుఁడు తాళిలోట కవనరంగమునఁ గూలిననాఁడే మన
వైభవము లడుగునఁ బడియున్ననంగతి వారికిఁ దెలియుకున్న
ది. అన్నను జుప్పిరను కోపమేగాని యన్యముఁ నలఁపడు. పార
శీకుఁబట్టి బాధింపవలెనను కోరిక నప్ప నేలులేదు. మనమెం
తచెప్పినను వినఁజగదా.

కుమార—దానికి మనమేమి చేయఁగలము. పరాక్రమశాలి
యగు మనరాజు ననునరించియే మనము బోవలయును
గాని వేలుమార్గమునలంబించినఁ బగతులకు మఱింత శా
కయగును.

తిమ్మా—దేవు. ఆవిషయము నాకుఁగూడఁ దెలియును. తు
రకలకు వెఱచి నేనటులఁ బల్కినవాడనుగాను నుమా!

దినములు మంచివిశ్రాంతిని పొందరవడక సమయమునకు గాచిపోనియుండి, యదను దొరికినపుడు యవసరమట్టుఁజెట్టవలెగాక, ఎదుటి బలమును దెలియకఁ గన్ను మూసికొని వారిపైఁబడిన నేమగునోగదా.

కుమార—సత్యమే.

తే! గీ! కానిదినమును వచ్చెనా? ఘనులైన
కష్టములెవచ్చుఁ బైఁబడి? కరుణలేక
వెళ్ళి గుహలందు దాఁగిన? విడువవెపుడు
రాఁదలంచిన కష్టములే? రాకపోవు.

కాని జయాపజయములు లొకరి స్వాధీనములుగావు. ఎవరి పలుకులనో విని గోలకొండవారు యుద్ధమునకు వస్తూరని భయపడనేల? ఆపలుకులు కల్గి కాకుండినచో, దిరుమలరాయలు మనకుఁ దెలుపకుండునా?

ప్రవేశము:—సీతారాముడు.

సీతా—చుహాప్రభూ! ఏమిచెప్పదును. ఎవరో గోలకొండవాఁరట. గొప్పసైన్యముతో దిగియున్నాను. ఇంకను సైన్యము వచ్చుచున్నటులఁ దోచుచున్నయది.

తిమ్మా—కుమారదాస్! ఇప్పుడేచుందువు. అనుకొనినటులాయెనుగదా.

తే! గీ! తగిలినటువంటి కాలికే, ధగులుచుండు
నొగిలియన్నట్టికొంపయే? నొగులుననడి
సామెతయుఁ దప్పకుండఁగ? జగుగుసనిరి

అదియె మనకయ్యె నిప్పుజే + మనఁగఁగలవు.

కుమార — అవును. చింతించుటవలనఁ బ్రయోజనమేమి. పగ
వారే తెంచి కోటను ముట్టగించినతఱి మనము భయపడు
చుఁ గూరుచుండిన ప్రమాదము రాఁగలదు. ముందుచే
యవలసిన కార్యములం దలంపుడు.

తిమ్మా — ఏమున్నది. నా కేమియఁ దోచలేదు. ఊరక కాల
హరణము గావింపరాదు. దినములు గడచుకొలఁది మన
కాహారపదార్థములు చాలకపోవును. అప్పుడు మనకైదు
నముపోయి వారికిఁ బాదాశ్రాంతలము కావలసివచ్చు
ను లేదా మనము మనకొలఁది సైన్యముతోఁగూడ మ
లమల మాఁడిపోవలసివచ్చును. కనుక యుద్ధమునకేగి పా
లకునికొఱకుఁ బట్టువలతో యుద్ధముఁజేసి కోటనుముట్ట
డించిన వానిని కోటకే బలియిత్తము. లేదా రణగంగము
నఁదెగి వీరస్వర్గమునైనఁ జూఱగొందము. ఊరక గండ్డికో
టను వారిస్వాధీనముఁ జేయుదుననుమాట కలలోనివార్త
యని నమ్ముము.

కుమార — సరి. మనభర్త మయ్యదియే.

తే॥ గీ॥ పలుకవలసినఁ బలుకులఁ + బలికితీవు

సమరమునుమాన మనకిప్పు + సరియఁగాదు

ప్రభువునకుఁ దెల్పుకుండుట + శాశిగాదు

కనుకఁ బెనుగొండ కనువుము + మనుజునిపుడె.

తిరుమలరాయలవారికిఁ దెలియకుండ మనము శత్రువులఁ

దాకట వారికిఁ దెలిసిన ప్రమాదమువచ్చును. వారికిఁబడు యుద్ధముఁజేయుట సరియని తోచినచో నరుకూలమే లేకున్న బాగుగనండదు. కనుక వారికిఁ జరిగిననంగితి వ్రాయుచు మనదగ్గఱ భటులు శత్రువునకున్నాగు గనుక సైన్యముతోఁ గూడ బయలుదేరి మనకు నహాయముగ రమ్మనవలయు.

తిమ్మా—అవును. నీయోజనముఁ జూపించవలసినదియే. గోలకొండవాగు గంధీగోటను సాధించినచో తక్కిన దుర్గముల పన్నింటిని నవలీలగఁ బట్టుకొందురు. కనుక మనశక్తి సామర్థ్యములఁజూపి గాగోటను గాపాడుకొనవలసియున్నది. కనుక తిరుమలరావులవారికిఁ గాగితియు వ్రాసెంపుము. కుమార—కాగితియును గలమును దీసికొని బాలురువ్రాయుట నభినయించి ముగించిన తర్వాతఁ జేఖరు జడునకు నెకరా.

తిమ్మా—చదువుడు

కుమార—

గంధీగోట.

ది 15-6-1952.

వ్యక్తికిఁ తిరుమలరావులవారి పన్నిట్టి గోలకొండ నుండి మహమ్మద్ కలీ కుతుబ్ శాహ్ తన ముఖ్యసేనానియగు మీరాజమ్మలను గొప్ప సైన్యముతోఁ బంపియున్నాఁడు. సేనాని మన దుర్గమును ముట్టడించి యున్నాఁడు. గనుక తగిన సైన్యమును దీసికొని మాకు నహాయమురాకున్న గంధీగోట మనది కాఁజాలదు.

చిత్తగించవలెను.

తిమ్మానాయుడు. గంధీగోట సామంతప్రభువు.

మూచి) ఇత సంతకముచేయుడు.

మూ—(చేతికి దీసికొని సంతకము చేసి నెటుల నటించి) సో
బాగుగనున్నది. దీని నెవరితో బంపుదము.

కుమా—దీనికి దగినవాడు మన సుదర్శననాయుడు. అతడు
మిక్కిలి సాహసవంతుడు. ఎవరిదగ్గ నెటుల మెలంగ
వలయునో అటుల మెలంగగలడు. మీరేమందురు.

మూ—మూచి. (నేడకునిజూచి) నీతారాముడూ! సుద
ర్శననాయుని రమ్మనుము.

శిశు—చిత్తము [అని వెళ్లును.]

మూ—కుమారదాస్! తురకసైన్యమును దాటుకొని మన
సుదర్శననాయుని పోగలరా.

కుమా—తప్పక పోగలడు. అరుమానివకుడు.

ప్రవేశము—సుదర్శననాయుడు, నీతారాముడు.

సుద—మహాప్రభూ! కమస్కారము.

మూ—నాయుడూ! నీను కమ్మను దీసికొని పెనుగొండు
గుఱిలోయి మరల గారి కొసంగవలయు. ఆయనకు మన
స్థితిగతుల దెలియజెప్పము. (కుమారదాసునుజూచి) ఆ
కాగితమునిమ్ము.

కుమా—ఇదిగో (కాగితము నొసంగుచు) నాయుడూ! దీని
నేకటి గొంపోదలచితివి.

సుద—దానిని నేనెటుల జెప్పగలను. బయలుదేరినపు డె
ల దోచునో.

కుమా—భద్రమునుమా. పగవారిచేతబడిన బ్రహ్మాదము
జరుగును.

సుద—మీకాభయముల.

క॥ కమ్మచుగొని నేనిప్పుడె

సమ్మతముగఁ బోవువాడఁ జతురత మెఱయఁ

వ మ్మొకరింపను కార్యము

నెమ్మనమున నమ్మి దీనిఁ నిజమారయుమా.

తిమా—సరి జాగ్రత్తగ నెస్సెము.

కుమా—నీవు తిరుమలకామలతోఁగూడి వచ్చునపుడు రహ

స్యమార్గమునఁ బెరిచికొనిముచ్చు

సుద—చిత్తము.

(అడలు నిష్క్రమింతురు.)

—❦—

తృతీయరంగము.

ప్రవేశము—గంధీకోట బహిర్భాగమున మీరుజమ్మలా

తిఁ గుడారమున గులాబ్ మహల్ తో ముచ్చట

లాడుచుండును.

మీరు—గులాబ్ మహల్! కొత్తదానివలె నాతో మాటాడ
వేల?

గులా—మాటలతోఁ బనియేమి. కార్యముల సాధించువారికిఁ

బలుకులతోఁ బనియుండదు. మీరు మాటలాడుటజూడ

కార్యమును సాధించునటులఁ గన్పట్టను.

మీరు—ఉ! మానిని యెంత వేడినను
మాటలనాడ వదేలఁ దెల్పుమా?
కానవె మాప్రతాపమును
గానవె మాదగు సైన్యరాసులక
జానకొ! మాటలాడుమదె
చాలును మేమిఁకఁ గోర మెద్దియున్
మానిని! పల్కినన్ మఱులు
మాపయి రాలపు లెమ్మదేటికిన్.

నీ పల్కిన నెరవేర్చు నటకు నన్ను వివాహమాడనంటి
వి. దానికి నన్నుఁజిలిచి. ఊరక మాటాడవైన మాటాడరా
వా. నీ క్యామురు సాధించుటకేగదా నేఁ బ్రయత్నించుమి
న్నాడను.

గులాబ్—బోను. మీ ప్రయత్నములఁ బ్రశంసించ వలసి యు
న్నది. కార్య సాధనమున కిదియూ మార్గము.

మీరు—సరేజనేత్రీ! ఏమయిలఁ బల్కెదవు.

గులాబ్—అవును. ఉన్నమాట యుంటిని. మీరు నా కోరిక
నెరవేర్చు వారే మైనచో, నీ గండికోటను ముట్టడింప
నేల? దీనితో నేమగును.

మీరు—(నవ్వుచు) కీచలో! నీ వటులఁ దలఁచితివా. మోహ
నాగీ! ఇది లిరుమలరాయలకుంచు ముఖ్యమగు దుర్గముల
లో నొకటి. నాకు మొదటి నుండియు నీ దుర్గమును నా
ధించవలెనను కోరిక యుండినందునఁ దొలుత దీనిని ముట్ట
డించితిని.

గులాబ్—సరి. బహు బాగుగ నున్నది. నీ కవసరమును కార్యములనే కేసికొను చుండుము. వన్నియులకా నీ యింట నుండు మనుటయు, నీ వెంట నిడుకొని యిక్కడికి బయలుకొని వచ్చుటయు, సరి నాకు నెలవిమ్ము. వేఱొక చోట కేగ వలసి యున్నది నా విధి యిటులుండ నేనేమి చేయగలను. (హఃఖమాతో) హా దీనరక్షకా! యీ దీనురాని నిటుల గావించుటకు నీకే యపరాధము గావించెను.

చా! ఎఱికి జెప్ప దాన నిపు

జెచ్చును గావగల జాతైరి, యీ

యవనిని దిక్కులేని సతు

లొకడు నిప్పులె నున్న వారలే

మారు—యువిదా! యితోహోపలన

యూరకి భీతి నేల యి కనే

బవరమునాను నీ వగతు

బాపెద నిశ్చయ మూటెట్లొమా.

మానినీమణి! ఏమి నీకు బిచ్చి వట్టినటు లున్నది.

గులాబ్—బోను. నాకు బిచ్చియే వట్టినది. ఇటులనే యుడిన నా యసుప్రలు గూడ పోగలవు. ఇతరులపై నాధార పడి యుండువారి గతి యితయే. నన్ను నేనే దూషించుకొన వలసి యున్నది. ఎవరినన్న నేమి ప్రయోజనము.

మారు—నుదటి! నీవు పిచ్చిదాన వగుటయే గాక నాకు వెళ్లి బుట్టించు చున్నావు. నీ మాటలు నా కేమియు బోధ పడ

కున్నయవి. నెమ్మదిగ మాటాడ రాదా.

గులాబ్—అయ్యా! ఆయాస పడకుము. నన్ను బోనిమ్ము
(హా బోవును)

మీరు—(అన్వేషి) తరుణీ! వలదు వలదు. నీ వేగిన నే మనఁ
జాల. నీవిటుల గినియుటకు గతంబేను. నా దోస మేమి
యో తెలియఁ బలుకుము.

గులాబ్—నీ దోసము లెందు పని నాది కాదు. నే నంతటి
దాసును గాను.

మీరు—(క్షిప్తురు మునుమ) అబ్బాయేల బాధించెదవు.
కారణము దెప్పక కష్టపెట్టుట సరి కాదు.

గులాబ్—(తల యూచుచు) అయ్యా! పరకాలకు లేకు
దోని యాసల గల్పించి, యీ భగి మోసపుచ్చు వారి
తో నేమి పంపాలి.

మీరు—వారబాబో! నే నేమి మోసము జేసితిని.

గులాబ్—పురుషవర్యా! తిరుమలరాయుని బరాధమిచెదనని
ఇటులూరిక కూర్చుండుట సరియూ.

మీరు—నానిని జయించుటకే గదా వచ్చితిమి.

గులాబ్—అటులైన బెనుగొండను ముట్టడింపక గండికోటను
ముట్టడించితి వేల? నీవు మనసారఁ గోరిన కోట యనియూ?

మీరు—సఖీ! తెలిసెను. నే నింతకు మునుపు గండికోట నా
కిష్టమైన దుగ్గమని యరిచును వలన నీ విటుల విపరీతార్థము
జేసికొని యున్నావు. ఇందలి రహస్యమును తెలిపెదను.

వినుము. నేనీ కోటను ముట్టడించినచో గండ్డికోట వాణి సంగతిఁ దిరుమలరాయలకుఁ దెలియుఁ జేయుదురు. అప్పుడతఁడు వీరికి సహాయముఁ జేయు తలాపున పెనుగొండను విడిచి యిక్కడికి వచ్చును. తిరుమలరాయుఁ డిక్కడికి వచ్చిన తఱి, మన సైన్యమును పెనుగొండ కనిపి దానిని సులువుగ స్వాధీనముఁ జేసికొనవచ్చును. అతఁడు రాక పోయినచో గండ్డికోటను మొదలు హెచ్చుకొని పెనుగొండ వఱకుండు వారి దుర్గములన్నింటిని యొక దాని వెనుక నొకటి జయించి తరుపతి నీ పగతుని ముట్టుబెట్టఁ దలంపి తిని. ఇదియే నా పరిమ రహస్యము. దీనిని తెలియుఁ జాలక నీ పూరక నిష్ఠురొస్తలాడుట సరి కాదు.

గులాబ్—(మనసును పదిల పఱచుకొని) ఏమో. కార్యమగు వఱకుఁ బురుషుల నమ్మరాదు.

మీరు—అనుమానింపకుము. నన్ను సంశయింపఁ బనిలేదు.

తే. గీ. భాను చింబము వేడిమిఁ ♦ భాయుఁ గాక

కొండలన్నియు భూమిలో ♦ గ్రుంకుఁ గాక

భూమి యాకస మేకమై ♦ పొదలుఁ గాక

మాట నొసఁగితి దప్పు నా ♦ మాట వినుము.

ప్రాణాధారమా! నాడొక మాటయుఁ నేడొక మాటయుఁ బెట్టి వాడను కాను. త్రికరణ శుద్ధిగ నమ్ముము.

గులాబ్—నీమాట నెలుపు కొనినచో నా మాటఁ గపాడుకొనఁ జాలనా.

ప్రవేశము:—ముస్సరు భటులొక బైరాగిని వెంటఁ
బెట్టకొని వత్తురు. బైరాగి కాలికీ గట్టు కట్టుకొని
యుండి కుంటినలుల నటించుచువచ్చును.

ము. భ—మహారాజ్! ఏ డెవరో బైరాగియట. కోటలో
నుండి వచ్చుచున్నాడు. మా కేమో యనుమానము తోఁ
చి మీ కడకుఁ దోడ్కొని వచ్చితిమి.

మీరు—(బైరాగిని బాగుగఁ జూచి) అయ్యా! నీ ఏ గండి
కోట నుండి యొక్కడికి నెళ్లుచున్నావు.

బైరాగి—ఎక్కడికిని నెప్పుఁ గలను. బయలు దేరితిని. భోజన
సమయమున కేయూరు వచ్చిన నక్కడ నిలుతును. ఒక
ఋరను నియమ మేమున్నది.

ఉ! సత్రములును భోజనము

చావడియో మతమందొ నిద్రయుఁ

యాత్రలఁ జేయు మాకు మఱి

యాచక వృత్తిఁ జరించు వారికిఁ

క్షేత్రములునునే భవిని

శీర్షము దాచఁగ నిద్లు గల్గునే

చిత్రముగాదె మమ్మునిటు

జిక్కులఁ బెట్టిన మేలు గల్గునే.

మీరు—సాధుడీ! నీ మాట సత్యమే కావచ్చును. మిమ్ము
నూ భటులు పట్టి తెచ్చినది మీకుఁ దప్పగాఁ దోచ
వచ్చును, కాని అది వారి ధర్మము. కోటను ముట్టడించి

యుండునపుడు లోపల నుండి యెవరు వచ్చినను వానినూ రక పోనిచ్చుట మా పని గాదు. సాధ్యమైనంత వఱకు వారిని బండ్లీగించి మా కనుమానము లేకుండినచో నూరక పోనిస్తాము. అనుమానాస్పదముగ నుండిన వారిని శిక్షించి కారాగారమున నైతుము. మీయందు నష్ట భావము లేకున్న మీకేటి భయము.

బైరాగి—నాయనా! నా కేలాటి భయమును లేదు. ఇది పాడుకాలము. ఇప్పటి వారు సజ్జనులను దుర్జనులుగను, దుర్జనులను సజ్జనులుగను జేయు చుండుదురు. న్యాయమున పిచారించువా రగుదుగ నుండును.

మీరు—మీ పలుకులు సర్వదా సమ్యక్ములు. కాని నమ్మిన వారిని జెలుచు విశ్వాస ఘోరకులు లేరనియూ మీ యభిప్రాయము.

బైరాగి—లేరననేల. అనేకు లున్నారు. (అని కాలినొప్పిని నభినయించును.)

మీరు—ఏమి. కాలు నొప్పియూ. కట్టు గట్టితి లే ?

బైరాగి—నాయనా ప్రణమంచే బాధ పడుచున్నాను.

మీరు—అటులనా! కూర్చుండుడు. (బైరాగి కూర్చుండును)
మీరేమియు భయపడకుండు. బైరాగిజీ! మీకే విద్య యందుఁ బరిచయము గలదు.

బైరాగి—(తనలో) ఏమి ప్రత్యుత్తర మీయవలెను. కానిమ్ము. (అని తల యూచుచు బ్రకాశముగా) అయ్యా! యోగ

దృష్టిచే జరిగెడి సంగతులను బాగుగఁ జెప్పఁ గలను.

మీరు—అటులనా. సాధుజీ! మా యుద్దేశ్యములను గుఱించి
యెఱుల జరుగునో చెప్పఁ గలరా?

బైరాగి—మీ యుద్దేశ్యమేమి.

మీరు—మీరే తెలిసి కొనుడు.

బైరాగి—(యోజించుచు పైకిఁ జూచి) అయ్యా! మీరు
పెనుగొండ తిరుమలరాయలను జయింపవలెనని వచ్చి
యీ కోటను ముట్టడించి యున్నారు. ఈ సంగతి పెను
గొండ వారి కింకను దెలియదు. (మరల పైకిఁ జూచి యో
చించి) ఈ దినము గండికోటనుండి పెనుగొండకు ఈ వార్త
ను దెలుపుటకై జాబును పంపునటులఁ దోచు చున్నది.
జాగ్రత్తగ నుండుడు.

మీరు—(తనలో) ఏమి యిటులఁ బల్కుచున్నాడు. ఇది నిజ
మగునా? యోగదృష్టి యుండినను ఇంతవివరముగఁ జెప్పు
ట మానవులకు సాధ్యమా. కానిమ్ము (ప్రకాశముగా)
ఈ యుద్ధమున జయ మెవరికిఁ గలుగును.

బైరాగి—(స్వగతమున) ఏమని చెప్పవలయు. (అలోచించి
ప్రకాశముగా) అయ్యా! ఖండితముగఁ జెప్ప సాధ్యపడ
లేదు. జయాప జయము లొకరి స్వాధీనములు కావు
సుమా?

మీరు—సరి. మీరింకఁ బోవచ్చును.

బైరాగి—(లేచి పోవునపుడు మరచి ఒక యడుగు సరాసరిగఁ
బెట్టి మరలఁ గుంటినటుల నటించును.)

మీరు—(భటులను జూచి) ఓహో! నాకు సశయముగ నున్నది.
ఆ బైరాగిని పోనియ్యకుండు. అతని వస్త్రములను పరిశో
ధింపుడు.

బైరాగి—(కలవర పడినటుల నటించి) అయ్యా! నన్నేల అను
మానించెదరు. (బైరాగి నిలచి యుండ భటులు వెదకి
మీరుజమ్ములాను చూచి) మహారాజ్ ఏమియు లేదు.

మీరు—ఆ కాలి గుడ్డిన విప్పి చూడడు.

బైరాగి—అయ్యా! బేషధమును వేసి కట్టు కట్టి యున్నాను.
దానిని విప్పఁగూడదు.

మీరు—పరీక్షించి తీరవలయును

బైరాగి—(భటులు బలవంతముగ కట్టు విప్పఁచుండ స్వగతి
మున) ఇంక నా గుట్టు బయలుఁ బడెను. లేఖ పోయిన
పోయెగాక ప్రాణములఁ దక్కించు కొనవలయును. (ప్రాణ
ముతోఁ బెరుగొండఁ జరిన కమ్మలోని సంగతులను రాజు
గారి తెలిసింపఁ గలను. పీడితేరఁ జక్కిన నా ప్రాణము
దక్కఁబోదు (అని యిటునటుఁ జూచి భటులను క్రిందఁ
బడఁద్రోసి పరుగెత్తి పోవును.)

మీరు—(అతురతతోలేచి) ఛీ తప్పించుకొని పోయెను. పొందు
పరుగెత్తి పట్టి తెండు. జాగ్రత్తగ నుండ బనిలేదా? పరు
గెత్తుండు పరుగెత్తుడు. అనగాఁ గ్రిందఁ బడిన యిరువురు
భటులు లేచి పరుగెత్తుదురు.)

మూ. భ—(క్రిందఁ బడిన కాగితమును గైకొని) సర్కార్!
ఇదేమీ కాగితమును చూడుడు. (అని యిచ్చును.)

మీరు—(కాగితమును విప్పి చూచి) ప్రేయసీ! హిందువుల
మాయలఁ జూచితివా. ఇది తిరుమలరాయనికి వ్రాసిన
కమ్మ. చదివెదను వినుము. (అనిచదివి) మనము వచ్చిన
సంగతి బెనుగొండ వారి కింకను చెలియలేదు. ఇప్పుడు పరు
గెత్తి పైరాగిని పట్టివెచ్చిన సరియే. లేకున్న నాఁడు
బెనుగొండ కేగి యీ సంగతి చెప్పక మానడు. తిరుమల
రాయుఁడు పైచ్యముతో వీరికి సహాయము రాక తప్పదు.
కనుక నిప్పుడు గోలకొండకు జాబు వ్రాసి మన సుల్తాను
గాని పైచ్యముతో బెనుగొండ కేగి దానిని స్వాధీనము
జేసికొను నటులఁ జేయుదము.

పునః ప్రవేశము:—పరుగెత్తిన భటులు వత్తురు.

భటుడు—మహారాజ్! ఆ బద్మాష్ చిక్కక పరుగెత్తెను.
వానికి రహస్యపు మార్గము లన్నియు బాగుగఁ దెలిసి
నటు లున్నది.

మీరు—మంచిది మీరు పొందు (అనగా నిరువురు భటులు
నిష్క్రమితురు. గులాబ్ మహల్ ను చూచి) కాంతా
మణీ! నే జెప్పినటులె యైనది. అయినను భయము లేదు.
సుల్తానుగారికిఁ గమ్మ వ్రాసెదను.

గులాబ్—సుల్తానుగారిప్పుడు తన సోదరి వివాహ వైభవము
లో నుండును గదా. వారేగుదురో లేదో.

మీరు—నీవు పొరబడి యున్నావు. వివాహమహోత్సవము
నిన్నటితో ముగిసి యుండును. ఇప్పుడు విందులు జల్పాలు
జరుగుచుండును. అట్టి సమయమున మన కమ్మచేరినచో

బిజపూరు వారు, గూడ సహాయము రాగలరు. ఈ యోజన నోడనే సుల్తానుగారు తన చెల్లెలిని బిజపూరు నవాబు గారి కొసంగెను. ఇందలి రహస్య మెరిగితివా?

గులాబ్—ఇప్పుడు బిజపూరు నవాబెవరు?

మీరు—నీకుఁ దెలియదా రెండవలడీల్ హా

గులాబ్—మంచిది. జాబు వ్రాసి పంపుడు.

మీరు—(బల్లపై నుండిన కాగితమును దీసికొని జాబు వ్రాసి భటునితో) ఓకీ! తక్షణము బయలుదేరి గోంకొండకే సుల్తానుగారి కీ కమ్మ నొసంగుము. (వైరాగి జాబు వ్రాసి కొని) దీనిని గూడ వారి కొసంగుము. (అని యియ్యక వాడు తీసికొని వెళ్లును.)

అందఱు నిష్క్రమింతురు.

చతుర్థ రంగము.

కవివేషము:— గండ్డికోట బహిర్యగపుఁ బర్వత మార్గమున వైరాగి రూపముననుండు సుదర్శన నాయుడు.

తే॥ ౧॥ సకల సందేశములఁ గొని సాహసమున

వైరి వర్గంబు దాటెడి వాడు నేడు

చిక్కఁ గలిగెను తుచ్చుల చేతి యందు

చెడ్డ కాలంబు మాదెస జేరి యుంట.

లేకున్న దండధరుబోలు యోధ వర్గంబు లెన్నియో తెంపుఁ జేసి మమ్మును, మా దుర్గములను నెన్ని సారులు ముట్టడించి యూడలేకు. అట్టి మహా విపత్సమయముల యందవలీలగ నెట్టి రహస్య లేఖల వ్రేల నాసమయ మీసమయ మనక కొనిపోవు యుక్తశాలి, నాహాసవంతుడు నేడిటుల నీ స్వల్ప సైన్యమును దాటు లేక చిక్కునా? (యోచించి) ఏమి నాయవివేకము. లేఖను దాచుట కెన్నియో గూఢమార్గములుండఁ గానికిఁ గట్టికొనినవి. కట్టకొంటినిబో; పండుని బోలె నటించు వానిని పోలఁబడి ఆ మొకమహిళను జక్కఁగఁ బట్టు టిందులకు? అది నాయవివేకమే గదా. “ప్రమాదో ధీమతామసి” అనున్మోక్షాక్షాంతి నాని మించిన వారికి సహిత మిట్టి విపత్తములు తట్టుచుదునే యుండును. (మరల యోచించి) అయిన నే నిటుల కమ్మచుగొనిపోక రిక్త హస్తములతో బోయి తిరుమలరాయల వారికి సంగతిఁ తెలిపినను వారు నమ్మినట్లును. కాని యిక్కడికి వచ్చిన పిదప జాబు వ్రాసి పంపితమని నీరనిన నా మోసమును, నశక్తితయు బయటఁ బడును. ఇన్ని దినములనుండి గడిచిన పేరు ప్రతిష్ఠల నేడు గోలుపోవలసి వచ్చెను. అదియుగాక యితఁ కాలమిట్టులే మోస మాచరించు మాడఁ గాఁబోలు నను నూహయు వారికి బొడగట్టును. ఛీ! ఇట్టి యపయశస్సును గడించి బ్రతుకు టందులకు. నేను గోలుపోయిన కమ్మచు మరల సంపాదించిన వెనుగొండ కేగవలయును గాని శూన్య హస్తములతోఁ బోవు టందులకు? కనుక నిష్పడె.

తే! గీ! వెళ్ళవలె మీరు జమ్మలూ విడిది కడకు
 నడుగవలె కమ్మ నిమ్మని యడిగినంత
 నియ్యకుండిన బడద్రోసి క్రొవ్వొడియ
 వలెను; లేకున్న సువుల బాదు వలెను.

మరీయ పతాకము జాపుట కిదిగదా యవను.
 (అని సోబోయి మరల యోచించి) ఏమిది. "వెళ్ళలేము గో
 యి బుద్ధి పెడతల బట్టె" అనునట్లు నాకు విచ్చి నలకెక్కు
 చున్నయది. నే నేగి కమ్మ నిమ్మని యడిగినచో వాకు గో
 మ్మని నా కిత్తురా? కమ్మ కొన గుట యటుండనిచ్చి కాదా
 గృహమున బడద్రోయుదు. మీరు మిక్కిలి మూఁకాని
 బ్రాణముల దప్పక తీయుదు. ఆ శఫలకొరక నా ప్రాణ
 ముల గోల్పోయి మా రాజునకు ముప్పు తెచ్చుట కంటే
 నా బ్రాణముల దక్కించుకొని నాకు తెలిసిన లేఖలోని సంగ
 తులను పాలకుని కెత్తించి, నాని యాపదలనుండి తప్పించు
 ట యుత్తమోత్తమము. కనుక నాకు బెరుగొండ కేసులయే
 సమంజసముగ నున్నయది. (యోచించి) అయిన నా కొకటి
 స్ఫురించు చున్నయది. నా లేఖలోని సంగతులను వారు గోల
 కొడకు తెలియఁ జేయక తప్పదు. అందులకై వారు వార్తా
 నహుని బంపియే తీసుదురు. నే నింకను గొంతసేపు కామకొని
 యుండి, వారిచే బంపబడిన వాడేతెంచినచో హతమున
 రించి లేఖను గొంపోయెద. ఇది మంచియుక్తి. (అని యటు
 నటుఁ జూచి) దూరమున నెవడో మహమ్మదీయుఁడు వచ్చు
 నటు లున్నది. వాడు నన్ను గాంచిన పేతోక మార్గమునఁ

బోయిన బావచ్చును. ఇందే దాగి యుండెద. వాడు మీరు జమ్మల వలన బంపబడిన వాడో తదితరుడో కనుగొనవలెను. ఊరిక పైబడరాదు. గోలకొండ కేగెడి వాడే యె ననో “కొట్టె విడిగి నేతల బడినట్లే” (తల యూచుచు) చూచెద. (అని దాగెను)

ప్రవేశము:—తురుష్క-భటుడు.

తు. భ:—ఇతరు మానుపొక వ్యక్తి నిలువబడి యుండినటుల గనబడెను. గోలకొండ కేగుటకు సమీప మార్గమేది యో చుడిగి తెలిసికొందమని వేగముగ వచ్చినను బ్రయోజనము లేక పోయెను. ఇత లోపలనే నెందేగి యుండును. నారు దెలిసిన మార్గము చాల చుట్టు. సమీప మార్గమును వెలుపు వారు లేరైరి. [అని యిటునటుం జూచుచు నిలచును]

పునః ప్రవేశము:—బైరాగి వేసముననుండు సుదర్శన నాయుడు.

సుదర్శ—ఎవరయ్యా! తాము. అలసి యిందుఁ గూర్చుండి యుంటిని. వచ్చుచున్నాను.

తు. భ:—[తనలో] వీడు యితరుముందు మాచే జిక్కి తప్పించుకొనిన బైరాగివలె గనంబడు చున్నాడు. మోస మయ్యెను. [తలయూచుచు] కానిమ్ము. [ప్రకాశముగా] అయ్యా! నే నొక బాటసారిని.

సుదర్శ—[తల యూచి] ఎక్కడికేగెదవు.

తు. భ:—(తడలడి) మా గ్రామమునకు

సుదర్శ—[స్వగతమున] ఔరా! ఇంతకు మునుపు గోలకొండకు సమీప మార్గము తెలుపు వారెవరు లేరని పరితపించి యిప్పుడిటుల బలుకుచున్నాడు. బహుశః నన్ను గుర్తించి యుండును. అయిత నిటుల బ్రశ్నించెద (ప్రకాశముగా) ఏ గ్రామమునకు

తు. భ—ఇక్కడికి సమీపమున నుండు గ్రామమునకు

సుదర్శ—[సమీపించి] నిజమా. నేను గూడవచ్చెదను.

తు. భ—[కొంచెము వెనుకొక వేయుచు.]

సుదర్శ—[తనలో] ఇంత నాలస్య మొనరింపరాదు. [అని పైబడి కొంతసేపు వానితో గలహించి, క్రొడఁ బడఁగొట్టి పిడికిటితో బాడవగా తురుష్కఁడు మూర్ఛబోవును.] అప్పుడు వెదకి రెండు శేఖలను దీసికొని పట్టించి యందొక దానిని జూచి [ప్రకాశముగా] ఇది నాకుఁ గావలసిన యుత్తరము. [రెండవ దానిని జూచి] ఇది గోలకొండ సుల్తానుకు వ్రాసివేయి యుండును. హిందూస్థాని భాషలో వ్రాసి యున్నారు. భాష మాకుఁ తెలియదు కాబట్టి దీనితోఁ బని లేదు. [అని పాటవైచి] నా జాబును మాత్రము రీసికొని పోయెదను. ఔరా! భగవంతుఁడు నా గౌరవమును గాపాడెను. మీరు మూర్ఛనుండి లేచులోపల కొంత దూర మేగవలెను. వెళ్లెద. (అని నిష్క్రమించును.)

తు. భ—(మూర్ఛనుండి లేచి చుట్టును జూచి) ఔరా! మాకుఁ దగినట్టే చేసెను. నేను దప్పించు కొనుటకుఁ బ్రయత్నించు

చుండగఁజే నా పైఁ బడెను గదా. హిందువులను వాఁ యుక్తి, శక్తి, బుద్ధి, మఱియు చుఱుకు దనమునకు మెచ్చ వలసి యున్నది. నా రహస్యమును వాఁడు నిముసములో గ్రహించెను గదా. ఇప్పుడు వాని లేఖయే గాక మా కమ్మ సహితము బోయెను. అందలి రహస్యమును దెలిసికొని యుండును. ఇఁక మా ప్రయత్నము లన్నియు నిష్ఫలమగు ను గదా. ప్రయత్నములు నిష్ఫలమగుట యటుండనిచ్చి నా ప్రాణములకె ముప్పు వచ్చెను. మీరుజమ్ములా వ్రాసి యొసంగిన లేఖను సుల్తాను గారికిఁ జేర్చక పోయినచో నా కిప్పుడే నూజొంట్లు నిండినట్లే. పై నిక శాఖలోఁ బనిజే యుటయన్నఁ గత్తిమీఁది సామనకఁ దప్పదు. అయ్యో! నన్నారక చంపుమరే. అబ్బా! (భయముతో) నా భార్య గతి యేమగునో. ఇఁక నాకు దిక్కెవ్వరు? ఆ బైరాగిని నెదకి వానిని గ్రిందఁ బడఁగొట్టి జాబులను గొని పోయెద. అబ్బా! వాఁడు సామాన్యఁడా. నాబోటి వానికి దొరకు నా. ఇఁక నాకుఁ జాపు దప్పను. (క్రిందఁ జూచి తొంద రతో) అబ్బా! చిక్కెను చిక్కెను. (అని క్రింద బడియుం డిచ కాగితమును దీసికొని చూచి) మా జాబు దొరికెను. అరెఅల్లా! నా ప్రాణాలు దక్కెను. ఆ జాబు పోయిన పోయె గాక. మా జాబు లభించెను. ఇఁక గోలకొండ కేగ వచ్చును. ఇచ్చటనే యాలస్యముగ నుండిన వాఁడు మరల వచ్చినఁ బ్రమాద మగును. తొందరగ వెళ్లెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

గండికోట పతనము.

తు నీ యాంకము.

(ప్రథమ రంగము.)

ప్రవేశము:—గోలకొండ యందలి యువనరమునాడు మహమ్మద్ కులీకుతుబ్ శాహా సుల్తాన్ దరి వివాహనంతరముగ బిజాపూరు రెండవ యిబ్రహీం అడిల్షాకు తోటవిడు జరుపుటకుఁ బ్రయత్నములఁ జేసి ఆసకముల నెదుర్చి యుండ, యిరువురు నవాబులు వారి మిత్రులతోఁ గూడ నాసీనులై యుందురు.

మ. కు—(హుక్కాను బీల్చుచు) ఏ ముసాహెగానే ఆలీలెబాద్, కలతో కల్ ఖదాయియె, హంషీ రయె నేక అభతర్ హోచుకా. ఏ దోస్తానే! బాపి జీర్ భూల్ చూక్ కత్ ఖదాయిమె అగర్ సర్ జీద్ హువీహోతో, అబ్బ రాహెలుత్సొకరం ఫర్తా కర్ నవాజిష్ ఫర్మాయి యేగా.

మిత్రులారా! నిష్కలీతో నా సుల్తాన్ దరి వివాహము ముగిసెను. అందు మాలో పములేమైన నుండినచో మీ మింప వలయునని నా స్త్రోత్రము.

ఇబ్రహీం—ఐ ఖమ్ నెహాన్,
 ప్యాకే ఆజ్జీ, నిజ్ బతీ
 బిరాదర్ ఖమ్ రహా, క
 త్ ఖదాయీ మేతో కు
 చ్ భూల్ చూక్ సహీ
 హువా? బజ్ ఖమ్ సే పాది
 తో హాచుకీ ఆప్ దీగర్
 లక్లాన్ మనానే కేగర్
 హమీ హమారె ఒ
 త్తకు సహీగయే సరీకా
 మల్తపే రఫేహా. అజ్
 రాహా భాదానవాజీ ఇన్
 జల్సేక బాద్ హమీ
 రాఖుత్ దేకర్ మంనూ
 న్ ఒ మమ్మూర్ పర్దా
 యియేగా.

ఒ. మిత్తు—యే సచ్ బాత్ హై
 రె. మి. ఆత్ రాత్ రోఖ్ సత్
 లేకర్ బిజాపూర్ చలా
 జానా చాయే.

మ. కు. అప్ కీ ఖమ్ సే, చలే
 జాసక్తేహై మగర్ ఆత్
 కా జల్సా బడేజోర్వో
 షార్ సే చలేనా చాహి
 యే. ఏ సాఫై! క్యాం దేరీ

బావగాహూ! పరిణయము
 బహు సంతోషముగ జరిగి
 నది. మీ లోపము లేమియు
 జరిగి యుండ లేదు. మీ స
 త్కారిములను మరువఁ జాల
 ము. మమ్ముల మీరు మా
 రాజ్యమునకుఁ బోకుండ, విం
 దఁలని, పండుగలని యేదో
 యొక నెఱవమున నిలుపుచు
 న్నారు. మా యందు దయ
 యుంచి యీ తోటవిందు
 ముగిసిన పిమ్మట నైనను మా
 దేశమున కేగుటకు సెల వొ
 సంగ వలయును.

ఇది నిక్కము.

నేటి రాత్రి సెలవు గైకొ
 ని బిజాపూరునకుఁ దప్పక పో
 వలయును.

మంచిది. మీ కోరిక ప్ర
 కారము జరుప వచ్చును. నా
 యభ్యంతర మేమియు నుండ
 దు. నేడీ వనభోజనము బా
 గుగ జరుగవలసి యున్నది.

కర్కరహస్తా. వరాబెగుల్
గూనా జల్ద లాదో. ఔ
ర్ మంజలీసె నహద్ మొ
హీయా కర్ దో.

సాఖై-జోహుకుం. (అని సిద్ధ
ముచేసి బల్లపై నిశియున్న
సీసాలోని సారాయమును
గ్లాసులలో నింపి వారి
యెదుటనుండు బల్లపై ని
డును.)

మ. కు-(ఇబ్రహీం అడిగి మా
నుమాచి) వా దిల్ తిక్
నిజ్ బతి బిరాదక్! యే
లీజయే ఔర్ కీజయే (అని
యియ్యజోవును.)

ఇబ్ర-జీ! హా లేతాహూ మగ
ర్ అప్ పహిలె నోహ్ ప
ర్కాయయే.

మ. కు-సహీజీ! సహీ. అప్
పహిలె నోహ్ పర్కాయయే.
ఇ-అచ్చా! బహుత్ ఖూబ్.

మ. కు-(మరియొక గ్లాసునింపి)
తుం భీలో (అని ఒకటవ

సేవకా! ఎదులకు కాలయా
పన మొనరించు చున్నావు.
మంచి సారాయమును దానికీ
గావలసిన సంబరములతో
గూడ సిద్ధము చేసికొనిరమ్మ.
చిత్తము (అని వారి యె
దుటనుండు బల్ల మీదఁ జె
చ్చి వేట్టును.)

ఇబ్రహీం! కీనిని గైకొ
ని త్రాగును.

మంచిది. తీసికొందును.
ప్రథమమున మీరు పుచ్చు
కొనవలసి యున్నది.

కాదు కాదు. మొదట
మీరే గైకొనవలెను.

మంచిది. తీసికొందును.
(అని గైకొని త్రాగును.)

మీరు గూడ పుచ్చుకొ
నుడు (అని యియ్యజోవు

మిత్రుని కియ్యబోవును.)

ఒ. మిత్రు-సర్కారేఅరీ ఆస
సర్కారేహీ. ఆస పహితె
నోపపర్కాయుయే, బాద్
జాహమీ యినాయెత్
కేజియే.

మ. కు-లోజనాబ్! హాయి
నోవహ్ సవాబ్ నహీహె,
తు బేర్హా హంజిక్స
హై. హమారాకా హై
కే పైలే పహల్ ఆసకీ
మహమాన్ దానీ బజా
లాయె.

ఒ. మి-అచ్చా. ఆసకా హు
కుం బజాలాతాహుం.

మ. కు- (ఇంకొక గ్లాసునింపి)
ఆస నోపపర్కాయుయే.
(అని యిచ్చును)

రెం. మి-జీ! హా. (అని తీసి
కొని త్రాగును.)

మ. కు- మొదటిమిత్రుని (గ్లా

సు.)

ప్రభువులు తాము ముందు
తీసికొని పిమ్మట మా కొసం
గిర బాగుగనుండును.

మిత్రసత్తమా! మొదట
మీరు తీసికొనుండు. నేనింపం
డు మీ మిత్రుడగు గాని న
వాబురు గారు. మిగల్గు గౌర
వించవలసిన భారము నా తల
పై నున్నది. నేను మీ గృహ
మున కేతెరిచివును నన్ను
గౌరవించ లేదా? నా విధిని
నే కొరించు చున్నాను. మీ
రు వేరు విధిముగఁ దలంప
కుండు.

చిత్తము. మీ కోరిక నను
సరించి తీసికొందును.

(ఇంకొక గ్లాసు నింపి) తా
ముగూడ గైకొనుండు. (రెం.
మి. ఇచ్చును)

చిత్తము (అని పుచ్చు
కొనును.)

[తానుగూడ గ్లాసునిండు

సుఁ దీసికొని నింపితాను | గ సారాయమును త్రాగును]
[త్రాగును.]

మొ. మి-(ఇబ్రహీం అడిల్ పా [హుక్కాను గైకొని తా
పీల్చెడి హుక్కాను ను బీల్చి రెండవ మిత్రుని కొ
కొని తానుబీల్చి రెండవ సఁగును]
మిత్రుని కియ్యగా అతఁడు
తీసికొని బీల్చు చుండును.

మ. కు-(రెండవ స్నేహితుని [హుక్కాను బీల్చుచు]
నుండి హుక్కాను తీసి సాతై! మంచి ద్రాక్ష సారా
కొని పీల్చుచు) ఏ సాతై యమును తెమ్ము.
షరాబె అంగూర్ లాదో.

సాతై జోహుకుం సర్కార్ ! చిత్తము [అని తెచ్చి పె
(అని తెచ్చి బల్లపై నిడును) టును]

మ. కు-(గ్లాసులనింపి అందఱి (సారాను అందఱి కొసఁగి
కొసఁగి తానును తాగి తానును త్రాగి) మిత్రులారా!
హుక్కాను బీల్చుచు) ఏ తానును త్రాగి) మిత్రులారా!
యారో! కుచ్ మజ్బూ మా వదార్థములు మీ కేమె
మిల్ రహా హై? కుచ్ టు రుచించివా లేదా ?
త్తు భీ మిల్ రహా హై?

అందఱు - జీ! హా. హూజూర్ బహు బాగుగ నున్నవి.
జీ! హా.

మ. కు—సాతై! బతేషరాఫ్ సాతై! రెండవ రకము సా
హజర్ కే జయే. రాను తెమ్ము.

సాతై - జీ! హా. జోహుకుం. చిత్తము. (అని తెచ్చి పె
(అని తెచ్చి పెట్టును.) టును.)

మ. కు - (అందఱి కొసఁగి తా
ను ద్రావి శావమరఁది పీ
ల్చెడి హుక్కాను నైకొని
పీల్చుచు) ఐఖాదిం పలా
వె మున్హి గీద్ ఔర్ పలా
వ్ లాకర్ చుదో.

ఖాదిం బ! హా హాజర్ కియా.
(అని నాలుగు పల్లెరము
లలో నిడియుండిన దానిని
తెచ్చి వారిమొగుట నుండు
బల్లపై నిడగా నలుగురు
భుజింపఁ దొడఁగుదురు.

మ. కు - ఔర్ క్యాహై.

ఖాదిం - సర్కార్! కబాబ్
ఔర్ రోకీ హై.

మ. కు - అచ్చా. కబాబ్ రోకీ
లాయెయే.

ఖాదిం - (తెచ్చిపెట్టి) సర్కార్!
బిరియాని ఔర్ ముతంజ్ ఫీ
హాజర్ హై. హుకుంహాతో
తామీల్ కరూంగా

మ. కు - బహుత్ ఖాబ్ లా
యియే

ఖాదిం - [తెచ్చివడ్డించును]

[అందఱి కొసఁగి తాను
ను పుచ్చుకొని హుక్కాను
బీల్చుచు] ఐ నాకర్! రెండు
విధములగు పలావును తీసుకొ
నివచ్చి వడ్డించుము.

చిత్తము. తెచ్చితిని. [అ
ని తెచ్చి పెట్టుచు.]

ఇంకేమున్నది.

సర్కార్! రొట్టెలును
వేపుడు మాంసపు ముక్క
లును నున్నవి.

మంచిది. వానిని దెమ్ము.

[తెచ్చి] సర్కార్! తిను
గఁబోతె అన్నము మఱియుఁ
జక్కర పొంగలి సిద్ధముగ ను
న్నవి. అడ్డయైనవోఁ దెత్తును.
సరి. తీసికొని రమ్ము.

[తెచ్చి పెట్టుచు.]

మ. కు- ఔర్ క్యా హై ?
ఖాదిం- బై జేమురగ్ ఔర్ స
మోసె భీ హజక్ హై.

మ. కు- జల్ లాయియే
ఖాదిం- [తెచ్చివెట్టి నిలిచి
యుండును,]

మ. కు- హమారె బావక్సీ
ఖానేమే ఔర్ క్యా క్యా
అల్వానె నేమత్ హై ?

ఖాదిం- హుజూర్ కె బావక్సీ
ఖానేమే కిస్ బాత్ కి కమీ
హై. జో చాహా నే హై హా
జక్ హై హమా అల్వా
నె నేమత్ తోచె హమా
షర్ నే భీ హై.

మ. కు- కహాతో ఔర్ క్యా
క్యా ?

ఖాదిం- సర్కార్! సునీయే.
అహ్ నీ, జర్దా, ఛాలూ
దా, ఫీర్నీ, సేగోష్తా,
హల్వాయే బైజవీ, హల్వాయే
రోగోజా, ఔర్ కనోలే
హై.

మ. కు- [ఒక్కొక్కరిని చూపి

ఇంకను నేమున్నది ?
మాంసపు బిస్కెతులును,
వాడిన కోడి గ్రుడ్లను సిద్ధ
పఱచితిని

త్వరితముగఁ దీసికొని రమ్మ
[పెట్టి నిలుచుండి యుండు
ను]

ఇంకను నేమేమి పదార్థ
ములు సిద్ధ పెట్టితివి ?

ఏమియుఁ గొఱతఁ బడి
యుండలేదు దేవరవారు కోరి
న పదార్థములన్నియు సిద్ధము
గ నున్నవి, కారపు వస్తువుల
తోఁ గూడ మధుర పదార్థ
ములు సహితము గలవు.

అటులైన వానినిఁ బేర్కొన
నుము చూతము.

సర్కార్! పలావ్, కేసరీ
భాత్. హల్వా, కోడిగ్రుడ్ల
హల్వా, పూరీలు మొదలగు
నవి సిద్ధముగ నున్నవి.

మిత్రులారా! మీ కేమి

మత్తుచే] ఏ ఆజీజెము? కావలయును.

ఆపేకు క్యా చాహియే ?

ఇబ్ర- (మత్తుచే) సర్కార్
సాబ్ కుచ్ ఆబాద్ హె
ఆప్ థీస్ నె సవర్ణాయియే

బావగారూ! అన్నియుబా
దుగనున్నవి. సాఫూర్తిగ భు
జించితిని. నాకింకేమియు వల
దు. దయయుంచి బలవంతము
సేయకుము.

మొ. మి- (తూగుట నభివ
యించి) బునా సైరాబ్
హోగయాహె.

నాను పూర్తి యైనది. (అని
తూగుట నభినయించును)

రెం. మి- ముక్తకు తో సబ్
కుచ్ తో పేట్ మేసె.

నేనిప్పుటికే యెక్కువగ
భుజించితిని. నాకింకేమియు వ
లదు. నాయందు దయయుంచి
బలవంతము చేయ నక్కరలేదు

మ. కు- ఏ ఖాది అచ్చా.
తుం జాయియె ఔర్ ప్యా
రీ గుల్ నార్ సాసింగార్
రాహతేహా మనోరంజ
కొచాసె షర్ బత్ లానే
కహియె.

ఏ సొకర్! నీవు వెళ్ళి త
క్షణము త్రిలోక సుందరియు
సకలజన మనోహరినియు నగు
మనోరంజను షర్ బత్ తీసి
కొని రమ్మరుము. జాగోనరిం
పకుము పొమ్ము.

ఖాదిం- జీ! హా హాజర్ కియా
(అనివంగి సలామొసరించి
నిష్క్రమించును.)

చిత్తము. దేవరనారి యా
జ్ఞ. (అని నేలకువంగి సల్లా
మొసర్చి నిష్క్రమించును.)

ప్రవేశము:— మనోరంజన్ షరబత్ కుజారు చేత నిడుకొని
పాడుచుఁ బ్రవేశించును.

హిందుస్థానిరాగము.

అది తాళము.

ఔర షరబత్! మంచిషరబత్! మెరసె షరబత్!
హృదయ తాపము మాన్వేటి మేటి షరబత్!
సీసాలా మెఱయూచు నున్నా షరబత్! ఔర.

అందఱు— షబాష్! బహుత్ ఖుబ్. బహుబాగున్నది.
సెబాష్.

బాదామి అక్రోటి క్షీరములచే నానా ఫలో ద్రవముల
జేర్చి సువాసనల్ గలిపి దివ్యతరంబుగఁ జేసినారునిక
ఓ షరబత్! చింతసేయకుము నిన్నిపుషిత్తు శవాబు గాఁక
సఫలము గావె నీకాజన్మముల సారెకుఁ జెప్పఁగ నేల షరబతా!

అందఱు— (మత్తుచేఁ దూగుచు) బహుత్ మంచిది. తెచ్చి
ఖుబ్. లేతే ఆయియే యిమ్ము.

మోహిని ముక్ సురాసురుల కమృతము బాచిన భంగి నేను
పంచుచునుంటి మీ మనసు రంజలునట్టుల, దీని మీరు
గ్రోలిన వచ్చుసంపదలు, రాజ్యముగల్గు, జయంబు చేకురుక
ఉత్తమ పానకంబులను గెల్వఁగఁ జాలిన దానిఁ గ్రోలుఁడి. ||ఔర||

(అని నలువురకు గ్లాసులలో వేసి యిచ్చును.)

అందఱు— (త్రాగుచు) ష బా
ష్! బహుత్ ఖూబ్. మనో
రంజన్! రఘుకీజయే దిల్
లుభాయిమె.

మనో— (నాట్యముచేయుచు)

మ. కు— ఏ బహుత్ నాజో
అదాకీ ఖూషిహై.

ఇబ్రహీం— క్యా ఖూబ్ రహ్నో
కర్ రహీ హె. ఎ ఫరేబి
దా మాలూ చకోత్తీ హై
ఫరేబ్ దేనా చహోత్తీ

మనో— (నాట్యముచేయుచునే
పన్నీరుచల్లి తాంబూల
మిచ్చును.)

అందఱు— (తాంబూలము దీసి
కొని నమలుచుండును.)

ఇబ్ర— (కొంతసేపూరకుండి) ఐ
ప్యారీ! మనోరంజన్! టైర్
జావో. (మహమ్మద్ కులీని

సెబాన్! మనోరంజన్! బ
హు బాగుగ నున్నది. మా
హృదయతాపము నడచితివి.
ఇకఁ గొంతసేపు నాట్య మొ
నరించి మా మనస్సుతోషము
ను గావింపుము.

చిత్తము. (అని నాట్యము
చేయు చుండును.)

మిత్రులారా! ఎంతబాగుగ
నాకు చున్నదో చూడుడు.
ఇది బహు మిటుకులాడివలెఁ
గవృట్టి చున్నయది సుమా.

బేను. బహు బాగుగ నా
కు చున్నది. ఇది మాయలాడి
వలె నున్నది. మనలను గూడ
తనకు లోబఱచుకొనునట్టి సా
హసవంతురాలుగ నున్నయది.

(నాట్యమాడుచుఁ బన్నీరు
చల్లి ఆకుమడుపు లందిచ్చును)

(తాంబూలమును వేసికొ
ను చుండును.)

(కొంత నిదానించి) మనో
రంజన్! ఇకఁ జాలింపుము.
అలసినటు లున్నది. (మహ

చూచి) క్యాం జనాబ్! టైర్ గవయ్యోనె సహీ ఆయా?

మ్మద్ కులీని చూచి) బావ గారూ! ఏమి సంగీత పాఠకులు రాలేదా?

మ. కు - ఏ నౌకర్! గవయ్యా కు జల్ట్ బులాలాహ్.

ఓనకా! సంగీత పాఠకుల రిమ్మచుము.

నౌకర్ - జీ! హా! అబ్బీ బులా లాయా (అనిలోనికేగును)

చిన్నము. ఇప్పుడు పిలుచు కొని వత్తును. (అని నిష్క్రమించును.)

మనో - (వంగి సలామొనరించి నిష్క్రమించును.)

(వంగి అందటికి సలామొనరించి నిష్క్రమించును.)

ప్రవేశము:- గాయకుడు తగిన వాయిద్యగాండ్రతో, బ్రవేశించి, అందటికి అందఱు వంగి సలామొనర్చి కూర్చుందురు.

మ. కు - అచ్చా! కొయియే కో ఖుష్ వజోకీ గజల్ సు నాయియే.

మంచిది కాంధోజరాగము న నేదో యొక మంచి పాటఁ బాడి సంతోష మొనరింపుము.

గాయ - (లేచి) జో హుకుం సర్కార్! (అని కూర్చుండి వాయిద్యముల స్పృతులను చక్కఁ బఠచుకొని పాడుచుండగా, అందఱు హుక్కాను మార్చుకొని మాట్లాడుచు, తాగు

అట్లు. దేవరవారి యిష్టము ననుసరించి పాడెదను (అని కూర్చుండి వాయిద్యములఁ జక్కఁ బఠచుకొని పాడుచుండ అందఱు హుక్కాను మార్చుకొని పీల్చుచుఁ దూగుచు మెచ్చుకొని నగుచుందురు.)

ట సభినయించి మెచ్చుకొని
ని సప్రచుండును.)

నాకర్ - (ప్రవేశించి సంగీత
పాటకుడు పాటను ముగించు సమయమును గనిపెట్టి ముగించిన తోడనే సల్లాముఠేసి) హుజూరె అలీ తెబార్ ఖబలయెతలా మారూజ్ యెహ్ కె షహరె గండికె ఖలేసె, జనాబ్ కారుకానె పాజ్ మీర్ హుజూ సాహెబ్ బహదూర్ అసీకే ఖద్మత్ ఖాబర్ కత్ మె రోహ్తా తహరీర్ కక్ కర్ కీసీ యీ క్చీసె రవానా కియాహై. బహదర్పర్ హజర్ హువాహై. సర్కార్ కా హుకుం హోతో వుస్కా హజర్ ఖద్మతె కర్తా హుమ్.

మ. కు - అచ్చా! జల్దీ అనే కథలో.

నాకర్ - జో హుకుం. (అని లోనికేగును.)

[ప్రవేశించి గాయకుడు తన పాటను పాడుట చాలించు సమయమును గనిపెట్టి, వెంటనే వంగి సల్లా మొకరించి] మహారాజ్! తమ సేనాని మీరుజుమ్లా సాహెబ్ గండికోటనుండి వార్తావహుని వెంట నొక కమ్మనొసంగి పియన్నాడట. అతడు వచ్చి తమ దిర్ఖనార్థము కాచుకొని యున్నాడు. దేవరవారి సెలవై నచో బంపుచున్నాను.

మంచిది. తక్షణము రమ్మ నుము.

చిత్తము. [సలాముఠేసి లోని కేగును.]

పునః ప్రవేశము:- సేవకుడు వార్తావహుని బిలుచుకొని
వచ్చును. వార్తావహుడు సలామొప్పి
లేఖ నొసంగును.

మ. కు - [చదువుకొని ఇబ్రహీం అడిల్
హీం అడిల్ మాకొసగ న మా కియ్య సతడు చదువుకొ
తడు చదువుట నభినయి నుచుండును] మాచిరి [తల
చు చుండును.] అచ్చా. యూచి] సేవకా! [వార్తావ
[సేవకుని జూచి] యీచ్చి హుని జూచి] ఇతనికి నన్నచా
సాహెబ్ కీ ఖాతిర్ తనా నాకులచు విచారించి పుపు
జో కీజయే ఔర్ చలా ము. [సేవకుడు క్రొత్తవానిని
దీజయే. [ఇబ్రహీను జూ దీసికొని పోవును మహమ్మద్
చి] ఓ! స్వాగే! నిచ్చితీ కులి యిబ్రహీముచు చూచి]
బిరాదర్! హంభీ ఫాజ్ కా ఇబ్రహీం! నేనుగూడ సైన్య
భారీ దస్తాలేకర్ పెనుగొం సమేతుడనై పెనుగొండ కేగ
డేక తరఫ్ జానాహై. వలసి యున్నది. ఏలయన తిరు
కాయ్ కే పెనుగొండేక తి మలరాజు స్వాగ్ధీనముండు
రుమల్ రాజ్ సే హమారె గండ్డికోటచు మా సేనాని మీ
మిర్ జన్గాసాహెబ్ ల రుజమ్మలా ముట్టడించి యు
షేకర్ కు లేకర్ ఖలే గండ్డి న్నాడు. తిరుమలరాజును గం
కా మొహసిరా కర్ రహే డికోటవారికి సహాయము రా
హై. కుండ ఆపి వేయవలయును.

ఇబ్రహీం - ఆ-హా. వైసాహై. ఆ-హా. అలాగా [అని
అచ్చా. ఆప్ కీ కుమక్ కే తలయూచి మీసము దిద్దుచు]
లియే మైభీ పెనుగొండా అటులైన నేనుగూడ నాసై

అప్పుగా. ఉన్ తిరుమల్ న్యమును దీసికొని మీకు స
రాజ్ బద్ధామకు తెహె హాయముగాఁ బెనుగొండకు
తేగ్ కర్తమాంగా బద్ధా వచ్చెదను. ఆ పొగరుబోతు
న్! హూనుదోక కి బీహె తిరుమలరాజును నా కరవాల
నని కర్తమాంగా. హమా ముచే గడికండలఁ గావించెద
నే ఆబాబ్ ఓ అజ్దాద్ ను. హిందూ నృపాలుర వంశ
జోసజా. ఆగే దియే బ బ నాశన మొనరించెదను. మన
సర్నా ఆయిషాయద్. ఓ తండ్రులు వారి వంశమువారి
రామరాజ్ కా భాయీ ఆ కొనరించిన శిక్ష చాలలేదు
న తుమారెఫర్ చడ్ కాబోలు. మనవారు “విజయ
హాయీకియా. కల్ హాప నగర వినాశముఁ జేసినట్లుల,
ఓ ఓ ఆనేవాలాహై ఇన్ మనమీ “ గండికోట వినాశ
కి బీహెకని బేహెత్త హై. ము”ను గావించి, ఆ నీచ చం
హా దోనో మా పెను డాలాధముండగు తిరుమలరాజు
గొండా జాకర్ వ్రస్తీ- రూపు మాపవలయును. ఆ
భూ రెజీ కర్ కర్ గండికె రామరాజు సోదరుడు యిది
కలేకు మదిత్ సహి ఆయే నము మీ మీదికి వచ్చెను.
సరీకా బందిష్ కర్నా చా కేపటిదినము మాపైకి వచ్చుట
కేమియు సందేహింపడు. వీని వంశనాశనముఁ జేయుటయే
బాగు. మన యిరువురము కలి సి పెనుగొండ కేగి వాని రూ
పుమాపి గండికోటకుఁ బోకుం డ జేయ వలయును.

మ. కు - అచ్చా. బహల్ మంచిది. ఆలాగె వెళ్తుదము.

ఘాబ్ చలీయె. జాలీంకా వాని కంఠరక్తమును జూటఁగొ
ఘా దమేషుమీర్ పర్ సక తప్పదు. ఇక నైనయ్యమును
లగాయియే. ఫాక్ కీమా సిద్ధముజేయఁ బోవుదముపద.
తయ్యానీ కీయే

(అని నిష్క్రమించును.)

దిగ్గతీయరంగము.

ప్రవేశము:— పెనుగొండ యాస్థానమునఁ దిరుమలరాయఁడు
మూత్రితో నాలోచించు చుండును.

తిరుమల—సచివాగ్రణీ! నాచే గట్టపెట్టఁబడిన వారందఱు
గోలకొండకేగి మహమ్మద్ కులీయొస్త మొఱఁ బెట్టుకొని
రో లేదో. ఆ పారశీకునకు నా చర్యలు తెలిసియే యుం
డిన పోరునకు రాక యుండి యుండఁడు. పిఱికి పంద వాఁ
డేమి చేయఁ గలఁడు.

ఉ॥ చంపితి నే ఫకీరులను

చావఁగఁ గొట్టితిఁ బారశీకులఁ

బంపితి నశ్వవర్తకులఁ

బౌరశికాధము నద్గ మూల్యముఁ

నింపెసలార నారమణి

నీడ్చి ముసుగును దీసి వైచిత్రి

దెంపునుజేసి, రారయిరి

దీనులు యుద్ధముఁ జేయఁ జాలకే.

ఇంత యొచ్చినను బవరమునకు రాక యుండుటఁ జూడ నానీచ తురుష్కాధముండగు మహమ్మద్ కులీ మదీయ బహు బల పరాక్రమ విక్రమంబులకు భీతిల్లి జడిసినటు లున్నది. ఇప్పుడుగదా యా చండాలులకుఁ దిరుమలరాయల నామం బన్న స్వప్నమున సహితము భీతిఁ గొల్పుచున్నయవి. కానిమ్మి తఱిగోఁ బోనిత్తునా ?

మంత్రి:—రాయలవారూ! మనమిప్పుడె తురకలు యుద్ధము నకు రా వెఱచిరని తలాపరాను. మీ కొనరించినవి య మానుష కార్యములు. బాధింపఁబడిన వారేగి గోలకొండ లో మొఱఁ బెట్టుకొనక యుండకు మహమ్మద్ కులీ వారి పలుకులను వినియే యుండిన మనమీఁద దాడి తప్పక వెడలును. మన మిప్పుడె వారు యుద్ధమునకు రాలేదని సంతసింపఁ బనిలేదు.

తిరుమల:—ఏమీ. ఆ దురాత్ముడు మనపైకి యుద్ధమునకు వచ్చునని నమ్మెదవా? ఈ తిరుకులరాయలచేత హతము గావలెనని వాని నుడుట విధి లిఖించియుండ మనమేమి చేయఁ గలము.

మంత్రి:—రాజా! అది మనమెటుల నిర్ణయింపఁ గలము. మనము మాత్రము తగిన సన్నాహములతో జాగ్రత్తగా నుండవలసి యున్నదని నా మనవి.

తిరుమల:—మంత్రిసత్తమా! ఏమిటుల శయ్యపడియెదవు.

మ! ఖలు చండాలు దురాత్ము నీచు తులువ

గామాంధు నిర్భాగుని

బలువఁ ద్రోవఁ మదాంధు నాకుటిలు బల్
 పాపాత్ము గోహంతకుఁ
 నిలువఁ రాష్ట్రమునందు నిత్తునె వెనఁ
 నేర్పు భుజా శక్తినిఁ
 దెలియఁ జేయక రూపు మాఁకయె నా
 దేశంబు క్షీణింపఁగ.

అస్మదీయ కృపాణధార కాహుతి యగునటుల విధాత
 లలాటమున స్పృష్టముగ లిఖించియుండ నాష్ట్రేచ్ఛాధముడేమి
 చేయఁ గలడు. ప్రళయకాలాభీల దుష్టాత దుర్వహ వహ్ని
 జ్వాలల మించు మదీయ వేడి చూపుల పైఁగ గలఁడా యా
 పిటికి తురక. ఘోర మదమల్త జీవాభి పాలి కాలాసలాబగు
 శంకర శూలమును మించు మదీయ కుంతాగ్నిజ్వాలల ధాటి కో
 ర్వగలఁడా యాబానిస తొత్తుకొడకు. కాకోదర లోకేశ భీషణ
 పూర్తార్కర సముద్భవ తీక్షణ కాకోలకీలా సమాస్రంబు లొక్కు
 మ్మడి కాయము నావహించి బాధించు బాధను దృణప్రాయ
 ము గావింపఁ గలిగి మద్బాహుగ్రముల నలంకరించియున్న
 (ఖడ్గమును జూపుచు) యీ కృపాణము తన సీచ కంఠమును
 ద్రవ్వనేయఁ గలిగెడి బాధ నోర్వఁగలఁడా యా పారశికాధ
 ముడు. విజయనగరసామ్రాజ్యాధీశుల నిశితకృపాణ ధార
 చవిఁ దెలియఁజాలక మందబుద్ధి తన్నావరించియుండ మనల
 జయింపవలెనను కుతూహల సమన్వితుడై యేతెంచు మహా
 మ్మదకులీ, నన్ను జంద్రధ్వజుల వంశవాశనమొనరింపను,
 గోలకొండ మహాకల్మష శరీరుల నిట్టనిలువున దహించి బూడి
 ద యొనరింపను రామభూపాలుని సోదరుడుగ జన్మించిన

యపరావతారుడని యెఱుంగనుకాబోలు. అమాత్యశేఖరా!
నరకమున శమనునాళ్ల ననుసరించి,

సీ! పరసతి గమనము ♦ బలిమిమై చేసిన
దాష్ట్యల నన్నిలో ♦ ద్రోయు నట్టి
కూటసాక్ష్యములిచ్చు ♦ కూళల నోటిలో
ఘోర సూలముల ♦ గ్రుచ్చు నట్టి
జీవహింసల జేయు ♦ చెఱుల కుత్తుకల్
కఱకఱల గల్గించే ♦ దఱుగు నట్టి
విషమగు వారిని ♦ వెలికిల బడ్రాద్రోసి
తగరాబు గ్రాగించి ♦ త్రాపు నట్టి
పఱిసి హింసించిన ♦ భామల గళవెళ
గ్రాగెడి నూనియక ♦ గాల్చు నట్టి
పసిపాపలను గని ♦ పాదుబావుల వేయు
నారుల నీరతుపై ♦ నాటు నట్టి
తే! గీ॥ వజ్రహృదయుల గుండియల్ ♦ పగుల జేయు
సాహసము గల్గినట్టి యా ♦ శమను భటుల
బట్టి తేగల యట్టి నా ♦ భటులు గలుగ
మనము భీతిల్ల నేల న ♦ మాత్య వర్య!

మహా సంగ్రామమున నిండు మగంటిమిగుల హిందూ
యోధాగ్రేసరులు బైకొన్నపుడు ప్రాణాలపై నానచే, మా
నావమానముల బోనాడి, కాలిగి బుచ్చిచెప్పు నా పిఱికిపందలు
యద్ధమునకు పత్తురని భయపడకు సుమా.

మంత్రి:—మహమ్మదీయులకు వెఱచితి నని మీ రనుకొంటిని
కాబోలు. అటుల భావింపకుండు. మన మజాగ్రత్తగ నుం

డక తగిన సన్నాహములతో నుండుట బాగను సభిప్రాయమున నటులంటిని.

ప్రవేశము:—సేవకుడు.

సేవ:—(వంగినమస్కరించి) మహాప్రభూ! గండ్డికోట నుండి తమ సామంతు ప్రభువగు తిమ్మానాయుడు గారు కమ్మరు వ్రాసి మనుష్యునిచే బంపి యున్నారు. దేవరవారి సెల వైనచో బిలచుకొని వచ్చెద.

తిరుమ:—(సేవకుని జూచి) త్వరితముగఁ బంపుము. (మంత్రితో) మంత్రీ! తిమ్మానాయుడు కారణము లేక కమ్మరు వాసి యుండడు. కారణ మేముండునో.

మంత్రీ:—తొందర పడనేల? పత్రమును జూచిన బయలు పడును గదా. —♦—

ప్రవేశము:—సుదర్శననాయుడు.

సుదర్శ:—(నమస్కరించి కమ్మరొసఁగి పోకకన నిలచుచు.)

తిరుమ:—(జాబును చూచి, కన్నులెఱ్ఱితేసి మీసముద్ది తల యూచుచు నిలిచి)

మ! పలువా! నీచకులాధమా! వినవె నా

వాక్యంబుసుంతేని నీ

విలలో నుండఁగఁ జాలవింకఁ గనుని

న్నీనాడె మ్రందించెడ

నిలువఁ జాలకఁ బాటిపోకుమురా

నే నిప్పుడేవచ్చి నీ

యులుకు బాపగ లేక పోయినను నే
నువ్వి మహిమండనే.

(తుకారాం)

మంత్రి:—(లేచి నివ్వెటపాటనఁ జూచుచుండును.)

సుదర్శ:—(ఒదిగి యుండును.)

శీరుమల:—(కోపముతో) ఓసీ! నీచమహమ్మదీయకులపాశనా!

అనిర్వచనీయ కలుషాల్లా! నిర్నిమిత్త విరోధంబు బెంచి
నిష్కారణ వైరమును గల్పించి మదీయ సోదరుడగు రా
మభూపాలుని మోసకృత్యమున జయించిన యధముండగు
నీ తృప్తితోవఁ ద్రొక్కి నన్ను జయింపఁ దలఁచితివా.
ముఖాముఖిని హోరాహోరి బోరినఁ గదా మీ పస
గాన నయ్యెడిని. అధమా! ఘోర దుర్దాంత దురంత దుస్త
రితమ గంభీర కఠోర కల్మషా నిన్ననంత దవవహ్ని కీలల
నిర్భూమధామంబొనఁగించినను; కర్తవ్యాకర్తవ్యతా విచా
రంబు బోనాడి వృత్తాగ్రంబున నభోముఖంబుగ ప్రేలఁగట్ల
ముక్కలు ముక్కలుగఁ జెండి వాయసంబులకు వేసినను
పాపము వచ్చునా? మేచ్చకులాధమా! రశావనిని మదీయ
దీర్ఘనిశిత కృపాగధార చే నీ శీర్షమును చ్రేళ్ళవేసి, యుద్ధి
రిపినాకీనీ పైకతస్థలిఁ గాల్పంతిగ నొనఁగించి మదీయ పైనిక
తతిచే నాడించి సంతసించెడఁగాక. కానిమ్ము. (అర్థోక్తి.)

మంత్రి:—మహాప్రభూ! తమ యాగ్రహ కారణంబు మాకొ
క్కింత వినిపింపుడు. కానున్నది కాక మానదు.

శీరుమల:—(జాబును ముందటఁ బడవైచి) చూడుము.

మంత్రి:—(చదువును.)

గండికోట.

15-6-1652.

స్వస్తికీ) తిరుమలరాయల వారి సన్నిధికి,

గోలకొండనుండి మహమ్మదకులీ కుతుబ్ శాహా తన
ముఖ్యసేనానియగు మీరుజమ్మలాను గొప్ప వైద్యముతోఁ
బంపి యున్నాడు. సేనాని మన దగ్గమును ముట్టడించి యు
న్నాడు. గనుక తగిన వైద్యమును దీసికొని మాకు సహాయము
రాకున్న గండికోట మనది కాఁజాలదు.

చిత్తగించుట.

తిమ్మా నాయుడు.

గండికోట పాతఁది విధివు.

తిరు—మంత్రిసత్తమా! నేడే సకలవైద్యమును గండికోట
కేగవలయును. సేనాధిపతితో వైద్యమును స్థిరముచేయు
మని చెప్పి పంపుము. అలగ్యము చేయవలదు. నే సంతః
పురమున కేగి ప్రయాణమై యేళెంచెద. విక్కిలి గుఱు
కుగఁ బని చేయవలయును.

(అని నిష్క్రమించును.)

తృతీయ రంగము.

ప్రవేశము:—వేంగళాంబ తన శయన మందిరమున నాసీనయై
చింతించు చుండును.

వేంగ:—(దుఃఖముతో) బేరా! నేడెట్టి దుర్దినము. ఎన్నడును

పగటి నికర నెరుంగని దాననగు నాకు నేడి పాపినికర యేల రావలయు. ఒకవేళ నచ్చినను ఆ పాడుకల నాకేల వచ్చె. (భయము నభినయించి) అబ్బో! ఆ స్వప్నము నాకు జ్ఞాపకము వచ్చిన దేహము కఠిమి చున్నయదే. కల సత్యమగునా? కల్ల. నా పతియైన దగ్గఱ నుండిన నొక్కొక ధైర్యమును చెప్పి యుండునే. వారింకను రాకుండుటకుఁ గలతబేమి? అనుదిన మీదేళకు వచ్చు నాపతి నేడింకను రాకుండుట కేదియో కారణముండి యుండును. (యోజన నభినయించి) ఏమిది. దీనికిఁ దోడు నా కుడికన్నదరు చు న్నయిది. ఏమి విపరీతము జరుగనున్నదియో కదా. (చినుట నభినయించి స్వగతమున) ఎవరో వచ్చినటులున్నది. (ప్రకాశముగా) ఎవరచ్చట.

శిరుమ:—(లోపలనుండి) కాంతామణీ! రావచ్చునా?

మొగ:—(ఎరులేగి) నాథా! రండు. మీ కొఱకే యెదురు చూచుచుంటిని గదా.

శిరుమ:—ప్రీతి! ఇప్పుడు సావకాశముగ మాటాడుట కు వ్యవధిలేదు. మన గండికొటను ముట్టడించి యున్న గోలకొండ సైన్యమును రూపుమాపుటకు సైన్యసమేతుఁ డనై వెళ్లుచున్నాను. సైన్య మప్పుడే ప్రయాణమై వెళ్లు చున్నయది. నేనశ్వరూపుఁడనై వారిని గలిసికొన వలె ను. నే వెళ్ళెద. నీ విచ్చట జాగ్రత్తగ నుండుము.

మొగ:—(చేతులఁ బిసికి కొనుచు) అయ్యో! నాథా! నా కల నిజమయ్యెనే. (దూఱుము నభినయించి) అకటా! ఇంకేమి చేయవలెను. మన తెవరు దిక్కు.

శిరుమ:—ప్రాణేశ్వరీ! ఏమి. కలయా? ఏమని కలఁ గాంచితివి?

వెంగ:—ప్రియా!

తే! గీ॥ పగతు రేతెంచి ననుఁజెలఁ ♦ బట్టి నటుల
భండనమ్మున మిమ్మునే ♦ బాటు చుండఁ
దటుము చుండిన తురకల ♦ దాడు నొండు
గాంచి నట్టులఁ గలనాథ! ♦ గాంచి తకట!

శిరుమ:—ఉ—అంతయేనా. కలలు సత్యములు కాఁజాలవు.

నీవు భీతిల్లకుము

వెంగ:—నాథా! నాకు ధైర్యము చెప్పటకు మీ రటులనుచు
న్నారు గాని వేఱుకాదు. నా స్వప్నము నిశ్చయ మనట
యిష్టము లేటస్థించుట సాక్షి కాదా? అయ్యో! నాథా!
మనకుఁ బెట్టని దినములు కలిసి వచ్చునటులున్నది కదా.
అయ్యో! మీతోఁ జెప్పమఱచితిని. నా కుడికన్న కేఁసి
యదరు చున్నది కదా. అబ్బో! నా గుండీయలు కొట్టికొ
ను చున్నయవి. నా దేహము నాకే బరునై కౌపముగా
చున్నయది. నాథా! మీరు నా చెంగట లేకున్నఁ గష్ట
ము. మీరు లేకున్న నే నుండఁ జాల.

శిరు:—సఖీ! ఏ మటులఁ బల్కెదవు. నీకు మోహిపోయినదా?
పగతులు కోటను ముట్టడించి యున్నారు. పైస్థము లేకు
చున్నయవి. ఇట్టి సమయమున నే నిన్నుఁ గనిపెట్టుకొని
యుండినఁ బగతు రూరకుండురా. లేని పోని యాటంక
ములఁ జెప్పక నన్నుఁ బొనిమ్ము.

వేంగ:—నాథా! అటులైనచో నన్నుగూడ మీ పెంటఁ గొని
పొందు. పిల్లవాండ్రను గనిపెట్టుకొని నే నొంటరిగ నుండఁ
జాలను.

తిరు:—మానినీ! నీకు నిక్కముగ మతి పోయినది. పరిహాసమునకిది యదను గాదు సుమా.

వేంగ:—నాథా! నేను పరిహాసమున కనుచుండ లేదు. నిక్కముగ నే నొంటరిగ నుండనోప.

తిరు:—సతీమణీ! నేను ఘోరయుద్ధమునఁ బాల్గొన నేగుచుండ; అబలవు నా వెంటవచ్చి యేమి చేయనొచితివి. నారీమణీ!

నీ! ఆటలాడగ మనో ♦ హర ననంబది కాదు
కఠిన మ్రేచ్చులుగల్గు ♦ కదన భూమి
సఖులలో జలకేళి ♦ సవరించుటయుఁ గాదు
పారిశీకుల తోటి ♦ ఘోర రణము
పతి మోహమున వేయఁ ♦ బట్టు బంతులు గావు
ధామ్మని తగులు ఫి ♦ రంగి గుండ్లు
వీనుల వినఁగీర, ♦ వీణా, రవము కాదు
ఖడ్గ కర్ణణముచేఁ ♦ గలుగు రవము
తే! గీ॥ హరిణములతోడ నాడెడి ♦ యాట గాదు
మఠవిరోధులతోఁ జేయు ♦ మఠ కలహము
కాంత నీవేడ యవనుల ♦ కదన మేడ
పోయివచ్చెద నిలుపుము ♦ పువ్వుబోడి.

నాగవేణీ! యుద్ధభూమి మిక్కిలి భయంకరము. తుపాకులు గాల్చువా రొకవంకను, ఖడ్గములఁ జేకొని పైబడు వీరవరు లొకదిశను, ఈఁబలచేఁ గ్రుచ్చువా రొక ప్రక్కను, అశ్వముల నారోహించి భీకరాకారులై పగఱఁ గని హుంకరించుచుఁ బైబడు యశ్వపైనికు లొకవైపున, గుంజర

యూధము లొకతట్టును, పైబడ నుంకించుచుండ వారి ప్రయోగములను దప్పించుకొని శాస్త్రపుల హతమొనరింప వలసి యున్నది. అట్టిచేరి నీవు నా ప్రక్క మన పుత్రులతోఁ గూడ నుండిన నాకు దిక్కుతోఁపక శత్రువుల బాటిఁ బడవలసి వచ్చును. ఆ భయంకర స్వరములను, ఫిరుగుల మ్రోతలను, ఆ భీకరాకారములను మీరు చూచిన సహింపలేరు. నీవు నా మాటకు బలలాడక యిందే యుండుము. నేఁబోయివచ్చెది.

(అని నిష్క్రమించును.)

పేంగ:—(తొందరతో) ఏమి. నాథా! నా మాటను ద్రోసి పుచ్చి వెడలితిరా. అకటా! ఇంక మాకు దిక్కెవ్వరు. అయ్యో! నే కొంటరికై తినే. సర్వలోకరక్షకా! నా నాథునిఁ గాపాడుము. ఆయన దర్శనము నాకుఁ ద్వరిలోఁ గలుగు నటులఁ బ్రసాదింపుము. నా ప్రార్థన నాలకింపుము. నాకుఁ బరిభిక్ష నొసఁగుము. కానిమ్ము. అన్నిటికి నాకు దిక్కు నీవు దక్క నితరులు లేరు. (యోచించి) బాలకులేమి చేయుచున్నారో చూడఁబోయెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

చతుర్థరంగము.

ప్రవేశము:—గోలకొండ నవాబు మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్
శాహా బిజాపూరు నవాబుతోఁ గూడ సైన్య
సమేతుడై పెనుగొండ దుర్గమును బ్రవేశించును.

సైనికులు:—దీక్ష దీక్ష. హిందువు లెక్కడ. తిరుమలరాజె
క్కడ. మారో. మారో. (అని తొందర చేయుదురు.)

మ. కు:—సైనికులారా! ఏ మీఁపట్టణమున సైన్యమే లేకు
లున్నది. తిరుమలరాజునకు సైన్యములే లేవా. లేకున్న
మఱి తొటి కయ్యమునకు, బూనుకొనునా? వీరల సంగ
తులు మనకేమియు బోధపడుటలేదు. (యోజించి) ఔను.
అటులనే యుండును. మన సేనాని మీరుజమ్మలా వ్రాసి
నటుల తిరుమలరాజు సైన్య సమేతుడై గండికోట కేగి
యుండును. తిరుమలరాజును గండికోటకు సైన్యముతోఁ
బోకుండఁ జేయవలెననుకొన్న కాకపోయెను. తిరుమల
రాజు లేని యీ పెనుగొండలో మనమేమి చేయవలెను,
సైనికులారా! మనకు వ్యవధి చాలలేదు. మీరేగి త్వరలోఁ
బట్టణము సంతయుఁ దోచుకొని రండు. పొండు. అలస్య
మొనరింప రాదు. ఇదే నా యాజ్ఞ. (ఆడిల్పాను చూచి)
మన మంతఃపురమునకేగి తిరుమలరాజు బంధుగులున్న
చెఱఁబట్టి గండికోట కేగుదము. (సేనాధిపతితో) సేనా
ధిపతీ! అంతఃపురమునకు మార్గముఁ జూపుము.

సేనా:—చిత్రము.

ఆకిల్:—తమ స్త్రీల చెఱబట్టి యవమానపరచిన గాని, మహమ్మదీయ మానినులను భంగపఱచిన తిరుమలరాయలకుఁ దెలివి రాదు. మహమ్మదీయులన్న మానహీనులని యతని యభిప్రాయము కాబోలు. ఇప్పుడు తెలియను లేము. (నిష్క్రమింతురు.)

ప్రవేశము:—(యవనిక నత్తగా) వేంగళాబ అంతఃపురమున దుఃఖముతోఁ గూర్చుండి యుండును.

వేంగ:— మ! అక్కటా! యేమరుదాస నా విధిని నా
కయ్యమ్యై! దిక్కెవ్వరో
సకియల్ పోయినవారు రారయిరి యీ
జాగేలనో వారికి
వికటింఁచె గద కాలమిప్పటికి నా
భీతి మనో దుఃఖముగా
ఇక నెవ్వారలు పాప జాలుదురు నే
నిశ్చల నో దుఃస్వప్న.

అక్కటకటా! నా విభుడు నన్ను వదలి పరిత్యజించు సమరమున కేగె గదా. పట్టణమా నైస్యరహితము, సేనా యబలను, పుత్రులూ యర్భకులు. ఇట్టి సమయమును గనిపెట్టి దుర్మార్గు లెవరైనఁ బట్టణమును బ్రవేశించిన మా గతి యే మగునో కదా. (వినుట నభినయించి) ఔరా! పట్టణమున నేమో విపరీతము జరుగుచుండినటు లున్నది. నా చెలులు రా కుండుట కిదియే కారణమై యుండును. అయ్యో! నా దేహ మంతయు వడకు చున్నయది. అబ్బో! నా కపటమితమగు

భయమగుచున్నది కదా. ఈ యపశకునము లన్నియు నా కేదియో ముప్పుఁ దెచ్చిపిలగఁ దోచెడిని. లోకరక్షకా! నన్ను రక్షింపుము. నా పతినిఁ గాపాడుము. హా! (అని పడకపైఁ బడును)

ప్రవేశము:—శ్రీరంగరాజు వీరవేంకటపతిరాజు లోపల నుండి పరుగెత్తుకొని వత్తురు.

వీ. వేం:—అన్నా! అమ్మ యెచ్చటి కేగెను?

శ్రీరం:—ఏమో కనబడలేదె. ఎచ్చటికిఁ బోయి యుండును.

వీ. వేం:—నే నింట వెదకితిని. లేదు. నీవు వెలుపలికేగి చూచి రమ్ము. నే నిందే యుండెద.

శ్రీరం:—పోరా. నీ వెప్పుడు వెదకితివి. నేను నీ వెంటనే యున్నా నే.

వీ. వేం:—అవునురా. వెదకి యున్నాను. నీకుఁ దెలియకుండ వెదకినాను. బయట వెదకుట నీవంతు.

శ్రీరం:—(అటునిటుఁ జూచి వెంగళాబ పరుండి యుండుటఁ జూచియుఁ జూడనటుల నటించి) నేనే యింటిలో వెదకెదను. నీవే బయటఁ జూచి రమ్ము.

వీ. వేం:—అబ్బో. ఇంటిలో లేదురా. చూచిరమ్ము. (అని త్రోయును.)

శ్రీరం:—నేనుఁబోను నీవే పొమ్ము.

వీ. వేం:—సరి. అమ్మను రానిమ్ము. చెప్పి కొట్టెను.

శ్రీరం:—పోరా. నీవు కొట్టించిన నాచేతఁ గాదా.

వీ. వేం:—కానిమ్ము (అని వేలితో బెదరించుచు) నేఁబోయి

నీవీడ చాడీలను గల్పించి, అమ్మరు కిలుచుకొని వచ్చి
బాగుగఁ గొట్టింతును చూడుము. (అని నిష్క్రమించును.)

శ్రీరం:—సరి. పొమ్ము. (తల్లి దగ్గర కేగి) అమ్మా! అమ్మా!
ఇప్పుడేమి నిడుచి లేవవే.

వేంగ:—(పలుక కుండును.)

శ్రీరం:—అమ్మా! పలుక వేలనే. మా యయ్యగోడ జెప్పెదను.
జూడుము. మా తండ్రి యెచ్చ కేనే. (అని భోజన భోగమును)

వేంగ:—(ఊరకుండును)

పునః ప్రవేశము:—గీరి వీరకవిరాజు.

వీ. వే:—అమ్మ లేదురా యెరుచేతము.

శ్రీరం:—ఎదుకు లేదు. నీవు వెళ్ళి లేదు. పొరక వచ్చి
యన్నావు.

వీ. వే:—(అమాయకత్వముచే నట్లచి) చూడు. నీమగ
వెదకితిని.

శ్రీరం:—ఇంటిలో వెదకితివా.

వీ. వే:—ఓ. వెదకితిని లేదు.

శ్రీరం:—నిజమా.

వీ. వే:—నీవలె బొంకువాడ ననుకొనివా?

శ్రీరం:—అవును. సాపము. నీవు బొంకనే బొంకవు. అయిన
అమ్మ యింట లేనేలేదా?

వీ. వే:—లేదు.

శ్రీరం:—చూపిన నేమిత్తువు.

వీ. వే:—చూపుము.

శ్రీరః:—పందెము వేయము. చూడెదను. (అని తెలియకయే
తల్లినిఁ జూడఁగా)

వీ. వె:—(కనిపెట్టి) నీవు చూపవద్దు. పన్నిదము వలదు
తెమ్ము (అని పరుగిడి తల్లిపైఁ బడును.)

పేగ:—ఊఁ. (అని మూలుగును.)

వీ. వే:—అమ్మా! అమ్మా!

శ్రీరః:—ఇంకను బలుకవేలనే.

తే. గీ॥ అమ్మ మాయయ్య యెచ్చటి ♦ కరిగె నమ్మ!

యెచ్చటి కేగెనొ చెప్పవ ♦ చెందు కమ్మ!

యేమి యయ్యెను దుఃఖంప ♦ నేల నమ్మ!

పలుకకుండిన మేమెట్లు ♦ నిలుతు మమ్మ!

పేగ:—(లేచి కన్నులఁ దడియెత్తుకొనుచు) నాయనలారా!

మీ నాన్నగారు వలదన్నను యుద్ధమున కేగినారు.

వీ. వె:—ఏమి. యుద్ధమునకా

ఆ. వె. ఎవఁతోడఁ బోతి ♦ నేగె, నెచ్చటికమ్మ!

పగతు తెవరొ వేగఁ ♦ బలుకు మమ్మ!

పట్టి తెత్తునిపుడె ♦ బంధితు ఖండింతు

చూఱకత్తిఁ దెత్తు ♦ చూడు మమ్మ.

(నిష్క్రమించును.)

ప్రవేశము:—గోలకొండ మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ శాహు. విజ

పూరు ఆదిల్ షా, సేనాధిపతి ఒకరివెంట నొకరు

వేగఁబంబ యంతఃపురమును ప్రవేశింతురు.

పేగ:—(నివ్వెరపడిలేచి) అయ్యా! మీ రెవ్వరు? అంతఃపుర

మున స్త్రీలుండరనియు, పురుషులు ప్రవేశింపరాదనియు
తెలియని మూఢులుగ నున్నారే. ఇచ్చటినుండి పొండు.
మ. కు:—మేము మూఢులము గాము. మిమ్ములఁ బట్టి గొం
పోవ వచ్చితిమి.

పేంగ:—ఏమీ! నను బంధితురాలినిగ నొనరింతువా లది
నీచేసగునా?

సీ॥ పూజ్యురాలై యున్న భూపుత్రుఁ గొంపోయి
రాయిడి జెందఁడే ॥ రావణుండు
పావనవతియగు ॥ పాంచాలి మోహించి
చేరఁడే సరకంబు ॥ సింహబలుఁడు
తగదని యెంచక ॥ తారను గవిసితాఁ
గళలఁ గోల్పోవఁడే ॥ కమలవైరి
తులువయై నలురాణి ॥ తోఁగూడఁ దలఁచియు
బూడిద కాలేదే ॥ బోయవాఁడు

తే॥ గీ॥ కీలమతులను బలిమిని ॥ చెఱుపఁ గోరి
క్రూరులెందఱో పూర్వము ॥ కూలినారు
చెడుపఁ గోరకు పరులను ॥ జెడుదు ఏవె
వలదు ననుబట్టఁ జెడుదువు ॥ వలదు వలదు.

ఆదిల్:—ఆ నీతులు మీ వారికిఁ గాని మీకుఁ గాదు.

పేంగ:—ఔరా! యబలలఁ జెఱఁ బట్టుట మీ రింకను మాన
లేదా. మాననీవతంసముల మానము దీసిన హిందూ
మహమ్మదీయ వంశసమితి భస్మీభూతమైనది మీకుఁ దెలి
యదా. ఇప్పుటికైనను దెలివఁ దెచ్చుకొని బ్రతుక రాదా.
మగవారు లేనితటి భూమినుల కడఁ జేరి బంధించుట సరి

యని మీ శాస్త్రమున వ్రాసి యున్నారా? జరిగిన సంగతులను మనస్సునకుఁ దెచ్చుకొని జీవింపరాదా. క్షత్రియకులాంగనల మానములఁ గొననెంచి మీ తురుష్కు చక్రవర్తులు నిర్ములము కాలేదా. విద్యావిహీనుడవై మీ పూర్వుల చారిత్రములఁ జదివెతివోలేదో. ఇపుడైన దెలిసికొనుము. ఎన్నడో జరిగిన వానిని దలంచు టుండులకు. మొన్న తాళికోట యుద్ధమునకుఁ బూర్వము మా రామభూపాలుఁడు నిండు సభాంతరమున మహమ్మదీయ మచ్చకంటిని ముసుఁగు దీసి యవమాన పఱచినందునఁ గదా దాని ఫల మరుభవిం చెను. దానిని మీ రెటుల మరచితిరి. పరాంగనల భంగపఱచు మహమ్మదీయులుకాని, హిందువులు కాని, తదితరులు కాని తప్పుక నశితురు. నా మాట బాగుగ వినుఁడు. మీరు లేని సమయమున మీ గోపామందిరముల జొచ్చి మా వారు మీ సతుల మానములఁ గొనిన మీరు సమ్మతించి యూరకుందురా? మమ్ముఁ గూడ మీ సతులనంటి శీలముగల వారని తలంపరాదా? ఘోర యుద్ధమునఁ బాల్గొని మీ మహమ్మదీయమస్త్రకములఁ ద్రొంచుట కేగిన మదీయ ప్రాణకాంతునితో యుద్ధమును జేయఁ జాలక యబలనగు నన్నుఁ బట్టి నచ్చితివా. నీవు శూరుడవేని రణరంగమున మా వారిని జయించి వచ్చియుండిన నిన్నొకిత మెచ్చవలసి యుండెను. పరమ సాధ్వీమణి యననొప్పెడు క్షత్రియ కాంతామణి నీ కూరకలభించునని తలచితివా? క్షత్రియ కులాంగన ధైర్యసాహసముల నన్యపురుషులకు లొంగదనుట నెఱుంగవా. నన్నుఁ

జెనకిలివేసి నీ ప్రాణము లిచ్చటనే గొందును ఇంత వఱకు నిన్నొక మనుష్యునిగ భావించి హితబోధఁ జేసితిని. నీతి పరుడవై మెలుగితివా సరి, లేకున్న దాని ఫల మనుభవింతువు. బాగుగ యోజించుకొని కార్యమునకుఁ గడంగుము. శ్రీరం:—నీనితో నిన్నిమాట లేటికమ్మా. (మహమ్మద్ కులీతో) ఓరీ! రారమ్ము. (అని పోబోవ)

వేంగ:—(నివారించును.)

మ. కు:—(తనలో) ఔరా! ఈమె నాకు నీతి గఱపెడిది. ఈ పలుకులన్నియు సత్యములే. ఇప్పుడు శిందరపడిన బ్రహ్మదము కలుగును. ఈమె నేమిలైన మా మెట గండ్డికోటకు బిలచుకొని పోవలయు. ఈ త్రోవఁ ద్రొక్కి చూచెద. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నిన్ను జెఱఁబట్టి చెఱుపఁ దలఁపలేదు. ఇచట మీ రొంటరిగ నుండరాదు. మిమ్ములను రక్షితముగ గండ్డికోటకుఁ గొనిపోయి, మీ ధర్మ మొన్న మా తురుష్క యువతి నవమాన పఱచినంతలకు వానికి మీ చేత నీతిఁ జెప్పింప వలెనను తలంపు నాకు మొదలుగఁ గలదు. మీకు గాని మీ తనయులకు గాని యే హానియుఁ జేయకుండఁ గొని పోవుదుము. నా మాట నమ్ముడు.

శ్రీరం:—అమ్మా! నన్ను విడువవే.

అడిర:—(తనలో) ఔరా! ఈ బాలుని ధైర్యము.

పునః ప్రవేశము:—వీరవేంకటపతిరాజు చూటక త్రితోఁ బరుగిడుచు వచ్చి నూతనపురుషులఁ జూచి.

వీ. వే:—అమ్మా! వీరలెవరు?

వేంగ:—మనల బంధింప వచ్చిన పగతులు.

వీ. వెం:—మనలఁ బట్టెదరా. (అని కత్తితోఁ బొడవఁ బోవును)

సీనా:—(చేతిని బట్టికొని కత్తిని లాగి దూరమునఁ బడవైచును)

శ్రీరం:—(ఆ కత్తిని దీసికొని) రమ్మ. (అని పోబోవ.)

వేగ:—(పుత్రులను బట్టికొని) నాయనలారా! వారేమియు ననరు లెందు. తొందరపడరాదు.

మ. కు:—(ఆడిల్ మోతో) చూచితిరా క్షత్రియ పరాక్రమము.

(వేగఁబో) అమ్మా! మీరు ప్రయాణమై సిద్ధముగ నుండుడు. మీ పల్లకిని మోయుటకు మా భటులను బాపెదము. మీరేమియు భయపడవలదు. సురక్షితముగ మీ నాథుని దర్శనముఁ జేయింతుము.

వేగ:—సరి. మీరిచటినుండి వెళ్లుడు.

మ. కు:—మంచిది. (అని తనవారితో నిష్క్రమించును.)

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

గండికొటపతనము.

పంచమాంకము.

(ప్రథమరంగము.)

—)*(—

ప్రవేశము:—మీరుజమ్మలూ, గులాబ్ మహల్ గుడారమున
నాసీనులై సంభాషించు చుందురు.

మీరు:—కామిని!

ఉ॥ కామిని యేమనలదు మన

త్రావతి, పంపిన లేఖ జూచెనో

నేమగు దీనితో మనకు

నేల రణంబని యూరకుండెనో

యేమియుఁ దోచదాయె నిపు

డేను రణంబున జేయఁ జూతువా

యేమని వ్రాయునో యనుచు

నిచ్చట నూరకఁ బ్రార్థుఁ పుత్తునా.

“ముందున కేగిన నుయ్యి వెనుక కేగిన గొయ్యి” అను
నట్లున్నది. త్రావతుల బుద్ధి కేవలము చంచలమైనది. సమయ
మునకుఁ దగినటుల మాటాడు చుందురు. వారి ననుసరించి
పోకున్న బదభ్రష్టులమో, కారాగార వాసులమో కావలసి
యుండును. ఒక్కొక్కసారి మఱిచెడినచో మరణ దండన విధి
చుటయుఁ గలదు. నేను వ్రాసినటుల జరిగిందెనో లేదో. నేను
నారు వచ్చువఱకు వేచి యుండవలెనా, లేక యుద్ధమును

బ్రూరభింప వలెనా? సమరమును సాగించిన నేమో సాగింప కున్న నేమో. సఖి! నా కేమియుఁ దోచకున్నది కదా.

గులా:—మీ లేమి నిశ్చయించుకొని యుంటి.

మీరు:—నే నేమి నిశ్చయించుకొని యుండిన నేమి. ప్రభువుల యాజ్ఞతి మీఱరానిది కదా.

గులా:—నవంబుగా లేమి నెలవొసంగి యుండిరి.

మీరు:—ప్రథమమున నన్నేగి గండికొటను ముట్టడింపుమని యు, సోదరి వివాహము జరిగించి వెంటనే తాము బయలు దేరి వత్తుమనియుఁ చెప్పి యుండిరి.

గులా:—తర్వాత.

మీరు:—నేను వాని బెనుగొండకేగి తిరుమలరాయలను రాకుండిఁ జేయటయే గాక; ఆయనను బట్టి పిమ్మట నిచ్చటికి రమ్మని వ్రాసి యుంటిని.

గులా:—అటులనే వత్తురేమో. సోదర యేల?

మీరు:—ఇప్పుడే యాలస్య మైనది.

గులా:—అయినరా? మో.

మీరు:—అటులనే తోచెడిని.

గులా:—రాకున్న.

మీరు:—మనము తిరుగ గోలకొండ కేగవలసివచ్చె.

గులా:—యుద్ధము.

మీరు:—యుద్ధమును సాగించుట కనుమతి లేదు. అచ్చటికేగి మరల యుద్ధమునకుఁ బురికొల్ప వలయు.

గులా:—అయిన గోలకొండకేగుడు.

మీరు:—సఖి! నీవో.

గులా:—నే నెందులకు. మీతో నాకుఁ బనిలేదు.

తే॥ గీ॥ “అడను దొరికిన పెంటనే * ముదము గూర్చు
దటిమి తిరుమలరాయని * తలను దూసి
తెచ్చి నీపదంబులఁ జేర్చు * తెజవ ” యనుచు
సనిన మాటల మరచితే * వనజనయన.

ఇది చాలదా. [అని పోబోవ]

మీరు:—(అడ్డగించి) మానినవతాసమా! అందులకేగదా మ
రలఁ బోయి యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పెదనని నుడివెలిసి. ఎఱ
లనైన యుద్ధము జరుగునట్లులఁ జేసి నీ కోర్కెఁ గీర్ప వల
యుననియే గదా నే నిన్నిప్రయత్నములఁ జేసితిని. తొందర
పడకుము. ఊరడిల్లుము. ధైర్యము వహించుము.

గులా:—అనిన మాటను దప్పుటయు నుచితము కదా.

మీరు:—నేను మాటను దప్పు వాడను కాను సుమా. చం
ద్రోకళా! నేను స్వతంత్రించి యుద్ధమును నడుపుటకు స్వతం
త్రుడను కాదని నీకుఁ చెలియనుగదా. నేనొకరిని సేవి
చు చున్నాను. సేవకుడనుగ నుండినన్ని దినము లొకరికి
లొంగియుండి వారు చేయుమనియెడి కార్యములను మాత్ర
ము చేసి పిమ్మట నూరికుండ వలసి యున్నది సుమా.
అనిన మాటను దప్పితి ననుచున్నావు. నే నెన్నటికిని దప్పి
యుండలేదు. సమయము తటస్థించినపుడు తిరుమలరాయని
తలను దూసి నీ కర్పింతు నంటిని. అంత వఱకు నీవు నిదా
నిపక తప్పును. ఉండక పోయిన తప్పు నీయదియే కాని
నాది కాదు.

గులా:—(ఆశ్చర్యముతో ముక్కుపై ప్రేలిడుకొని) ఔరా!
మోసగాడా! నీ వెంతటికైనా దగుదువు. ఇంతటి వ్యాభ్యా
సము సేయుదువని నేనెంచియుండ లేదు. నీ గూఢార్థమును
నేను గ్రహించి యుండిన బాగుండెడిది. మగవారిని నమ్మ
రాదనుట నీవు స్థావరము చేసితివి. ఇంతచేసియు బై పెచ్చు
నా యందే తప్పు నిరూపించితివి కదా.

మీస:—కురంగాక్షి!

శే. గీ. పురుషులను నమ్మరాదని ♦ పాలతు లండ్రు
పాలతులను నమ్మరాదని ♦ పురుషు లండ్రు
లట్టి మాటలతో మన ♦ కగునె యిపుడు
వేతె తలపక రమ్మ నా ♦ వెంట నీవు.

స్త్రీ హావముననున్న బింబమును గూడ నమ్మరాదని
కొందఱుందురు. ఆ మాటలతోఁ బనిలేదు. నేను నీపై దోషా
రోపణము చేయునంతటి వాడనా. మనోహరిణీ!

సీ. సారశీకమునుండి ♦ పటతెంచి నేర్పున
షాజహాన్ దరివేగ ♦ చేరె నెవడు
భూపతి పుత్రుండు ♦ బోర సహింపక
గోలకొండ నవాబు ♦ గూడె నెవడు
సాహస కృత్యముల్ ♦ సాగించి నావాబు
సేనాని బిరుదుతో ♦ జెలంగె నెవడు
యజమాని తనుజూచి ♦ యదరునట్లొనరించి
యాటలాడించెడి ♦ యధికుఁ డెవడు

తే: గీ॥ మఠవిరోధులఁ బొలియింపఁ బఠమాని
భండనము జేయ సిగ్గునై యుండ నెవఁడు
అట్టి యీ మీరుజమ్మలా యతిన వినుము
దాసుఁడుగమాతె నీకడ దయను జూచు.

నా ధైర్య సాహసములన్నియు నీకడఁ బటాపంచలై
పోయెను గదా.

గులా:—బౌను, మాటల చుట్టుకేగాని వేటులేకు [అన్వేషి]

ప్రవేశము:—సేవకుఁడు.

సేవ:—మహారాజా! నవాబుగారు వెనుకొందనుండి విచ్చేసి
గుడారమున మకాము చేసి యున్నారు. సంగతి నమ
కెఱింగింపు మనిరి.

మీరు:—అబ్బ! (నిట్టూర్పు విడిచి) సరి. నీవు వెళ్లి వా
దర్శనమునకు వచ్చుచున్నానని మనవి చేయుము.

సేవ:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

మీరు:—శశిరేఖా! ఇంక ధీతిల్లకుము. నీ కోరిక నెఱవేరుచు
లెమ్ము.

గులా:—(సంతోషముతో) సరి. మఠము నవాబుగారిని గలిసి
కొనఁ బోదము.

మీరు:—నీవు రాదలంచితివా?

గులా:—బౌను. నేను నెలుపలనుండి మీ మాటల విను
చుండును. నవాబుగారి యెరుటికి రాను.

మీరు:—మంచిది పోదము రమ్మ.

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయ రంగము.

ప్రవేశము:—మహమ్మద్ కులీకుతుబ్ శాహా హుక్కా బీప్పు
చుఁ దిన గుఱారమున (శిబిరము) ఆడిల్ పా
తోడను, ముత్రితోడను మాటాడు చుండును.

మ. కు:—వజీర్! మీరుజుమ్మలాకు మనరాక నెరిగించితివా?

ముత్రి:—సేవకునిచేఁ పెప్పి శంపితిని.

మ. కు:—సేనాని వ్రాసియుల మనము తిరుమలరాయని బట్టి
తేజాలక పోతియి. మన మేగుఁప్పటికి; అతఁడు పెనుగొండి
ను విడచి చాలసేపై యుండలేదట. దురాత్ముడు తప్పిం
చుకొని యెటకేగెనో.

ఆడిల్:—గండికోటఁ జేరి యుండును. సంతయింపనేల?

మ. కుతుబ్ శాహా:—గండికోటకే వచ్చియుండిన యుద్ధమునకు
రాకుండునా.

ముత్రి:—వత్తురు. వారూరక కోటను స్వాధీన పరతురను
కొంటిరా.

ఆడిల్:—వారు చేయక పోయిన మనము చేసికొనఁ జాలమా.

ప్రవేశము:—సేవకుడు.

సేవ:—సర్కార్! సేనాని మీరుజుమ్మలా గారు తమ దర్బ
నార్థ మేతెంచి యున్నారు. తమ యాజ్ఞకు వేచి యున్నారు.

మ. కు:—మంచిది. రమ్మనుము.

ప్రవేశము:—మీరుజుమ్మలా.

మీరు:—(సలాము చేయును.)

మ. కు:—సేనానీ! కూర్చుండుము.

మీరు:—(కూర్చుండి) పెనుగొండనుండి యెప్పుడు వచ్చితిరి.

మ. కు:—చాలసేపు కాలేదు. వచ్చి నీకు సందేశ ముపిలిచి.
ఇక్కడి పరిస్థితు లెటులున్నవి?

మీరు:—ఏమని చెప్పు గలను. కోటను మట్టికించి యున్నాము. దుర్గమునందలి సంగతులు వచ్చిగి చెలియుట లేదు. పెనుగొండనుండి తిరుమలరాయలు నైస్యముతోఁ గూడ వచ్చి కోటఁ జేరి యున్నాడని యితికు మూనె తెలిసినది. ఆ సంగతి మాకుఁ చెలియకయే జరుగుటఁ జూచి వాఁ కేదియొ రహస్య మార్గ ముండియు లున్నది. గండ్డికోట వారు సామాన్యులు కాదు. వీరిని విడువరాదు.

మ. కు:—ఏల వదలుదుము.

మీరు:—నేడు యుద్ధపతాకము నెత్తి యున్నారు. నాకుఁ జూడఁ గదనమునకు సంసిద్ధులైనటులఁ దోచుచున్నది.

మంత్రి:—యుద్ధమునకు సంసిద్ధులు కాక, మీ రాకికు వెలుచి కోట నొసంగుదురా. ఎవఁటి బలమును తెలియఁ జాలకఁ బోరిఁ దొడంగుటకు నే సమ్మతించను. తర్వాత ప్రభువుల చిత్తము.

మ. కు:—ఔను. నీ మాటయు బాగుగ యోచింపఁ దగినదే.

మీరు:—(తనలో) మంత్రి పలుకుల విని బవరమునకు స్వస్థిఁ జెప్పుదురేమో. యుద్ధమును మానిన నా కోర్కీ నెఱవేఱదు. ఎటులనైన యుద్ధమును సాగించుట కుపాయముఁ జేయ వలయును.

మంత్రి:—సేనానీ! నీకుఁ బగతుల బలంబులకు గుఱించి బాగు
గఁ దెలియునా?

వీరు:—నా కంతగఁ దెలియదు. ఏల?

మంత్రి:—తెలియకయె సోర నూహించితివా? (సవాబును
జూచి) మహీపతి! గండికోట సామాన్యమైనది కాదు.

సీ! సింహశాహులాది ♦ చెనటి మృగాభితో

నిండిన నల్లని ♦ కొండ లకును

ఎఱుకల చెరుల ♦ సేనాది మూఁకతో

నెసఁగు పొదలఁ గల్గు ♦ నెట్టి మలకు

పోతరించినయట్టి ♦ బోయల తోడను

నలరారు చుండెడి ♦ యడవు లకును

త్రోవలఁ గొట్టెడి ♦ వొమ్మర గుంపుతో

విఱివీగుచు నుండు ♦ వివిన ములకుఁ

తే! గీ॥ గలదు నడుమను ఘనమగు ♦ గండికోట

నెలయు చున్నది రేనాటి ♦ వీరులకును

పుట్టినిల్లయి, దానితోఁ ♦ బోరు టకును

మనకు శక్యముగాదు నా ♦ మాట వినుడు.

హిందూ మహావీరుల యవక్ర పరాక్రమముల మనము
విని యుండలేదా. మనమిచ్చటనె యుండినఁ బట్టపగలు వచ్చి
కుత్తుకలఁ గోయక మానరు.

వీరు:—(తనలో) ఏమది. ఇతఁడు సవాబుకు భీతిగొలుపు
మాటలఁ జెప్పి నా ప్రయత్నమును విఫలముఁ జేయునట్లు
లున్నాఁడు. కానిమ్ము. (ప్రకాశముగా) మంత్రివరా!

ఆ. వె! పట్టపగలె వచ్చి • పడవేసి కుత్తుకల్
 గోయఁ గలరటంచుఁ • గూరుచున్న
 జయము గలుగఁబోదు • జయలక్ష్మీ రాఁబోదు
 పట్టి తీరువాడ • వదల నీది.

మీరు హిందువుల పరాక్రమమును గోరంతయుండినఁ
 గొండంతలుగఁ జేసి మాఱిగాడెదరు గాని మహమ్మదీయ సైనికు
 లంత మానహీనులని భావించితిరా. విజయనగర సామ్రాజ్య
 మును రూపుమాపినది పాఠశీకులు కారా. మహమ్మదీయు
 పృథువులును, మీరంద్రులును నైన కూలికుతుబ్ శాహా ఆఫీ
 ఏడిల్ పాలను బట్టి యాడించిన రామభూపాలుని తాళికోటకు
 బలియొనరించినది తురుష్క యోధాగ్రేసరులు కారా! మీరు
 పవిత్ర మహమ్మదీయ మతస్థులైయున్; నన్ను నా సైనికులను
 బరాక్రమ రహితులుగఁ జేసి యవమాన పరిచెదరా. హిందువు
 లెటుల గెలుతురో చూచెద.

చ॥ పలుమరు గండ్డికోటరిపు

బాహుబలంబును జెప్పనేల? యా

తులువల పేరు నే విసనె

తొందరఁ జెందకు నేను గల్గనే

బలిగొనివత్తు వారలను

బాకున జిమ్ముచు సంగరంబునక

దెలియరె నా పరాక్రమముఁ

దెల్పెదఁ జూడుడి నన్నుఁ బంపినక.

నా పరాక్రమ విక్రమంబులఁ జూడుట కిప్పుడుగదా
 తుదను దొరికెను. గండ్డికోటను బట్టియే తీరవలెను. నా

సాహసములఁ బరికించెదరు గాక.

మ. కు:—సెబాస్! సేనాసీ! నిన్ను మెచ్చితి. నీవు గండికోటను
జయించిన దానికి నిన్ను నవబుగా నొసరించి పోయెద.
నా మాట నమ్ముము.

మూర్తి:—సేనాసీ! ని పట్టుదల యెంతటిదో పరీక్షింపఁ గోరి
యటలాడిని. నేను మహమ్మదీయ మతస్థుడను కానా?
తురుష్కులైతము నా రక్షి నాశములఁ బ్రవహించుట లేదా?
కానిమ్ము. ధైర్యముతో బోరు నాగింపుము. ఈ కోటను
సాధించినఁ గదా నిన్ను మెచ్చవలెను.

మీరు:—గండికోటను సాధించుట గొప్ప పనికాదు. (యోజించి)
మరిచితిని. మీరు వెనుగొండను స్వాధీనము చేసి
కొట్టిరా లేదా?

మ. కు:—లేదు. తిరుమలరాజు లేడని తెలిసినందునఁ ద్వరిత
ముగ నిట కే శించితిమి. అతని కుటుంబమును బట్టితెచ్చి
యున్నాము.

మీరు:—వారెక్కడ.

మ. కు:—పిలిపితును. సేవకా!

సేవ:—(ప్రవేశించి) అగ్గ.

మ. కు:—నీ వేగి వెనుగొండ రాజకుటుంబమును దోడ్కొని
రమ్ము.

సేవ:—చిత్తము. (అని లోపలికేగి మరల వచ్చి) సర్కార్!
గండికోటనుండి రాయబారి వచ్చి యున్నాడు. పంపుదునా?

మ. కు:—పంపుము.

ప్రవేశము:—కుమారదాసు.

కుమా:—(సలామొనరించును.)

మ. కు:—అయ్యా! కూర్చుండుము. నీ పేరేమి?

కుమా:—(కూర్చుండి) నన్ను కుమారదాసని పిలువకు.

మ. కు:—మాతో మీ కేమి పనియున్నది.

కుమా:—పనియుండి, నా ధర్మము నెఱవేర్చి సోపానాని
వచ్చితిని కాని మా కాలమును వృథాగా గడుపుటకు
రాలేను.

మ. కు:—నీ వెందులకు విచ్చేసితివి.

కుమా:—అయ్యా! మా తిమ్మానాయుడు

నీ బాబయ్య యురుసుకు ♦ బలపెంచి మీవారు

చెడ్డ కార్యంబుల ♦ చేసి రంట

భిక్షగాండ్రటనుడ ♦ బెదరించి పైబడి

కోపించి వారల ♦ గొట్టి రంట

మానిని మా కథలో ♦ పాడించి నచ్చెను

మూర్ఖముతో ♦ దిట్ట ♦ బూనె నంట

తులువలు కలుద్రావి ♦ తోయబాతులమీది

రాలను రువ్వగా ♦ జాలి రంట

లే గీ॥ చెనటులటచేయ దగినట్లు ♦ చేయ నెంచి

వారినటుచేసె మా రాజు ♦ వారిమాట

యే నిజంబని పోగుకు ♦ బూన తగను

తగవు మనకేల వెనుకకు ♦ దరలు మనియె.

హస్త శిక్షణయు శిష్ట పాలనయు భూపతుల ధర్మము.
దుష్టులను దండించినందులకు మీరు మా రాజుపై గినిసి

యుద్ధమునకు వచ్చుట ప్రజాపాలకులగు మీకు మంచిది కాదనెను. దౌష్ట్యము మీరు మాత్రము దొడిపరా? దుర్మార్గులు హింసపులైనను, మహమ్మదీయులైనను దండనార్హులు. దుష్ట హింసపులను మీరు దండించిన మే మూరకుండమా. కనుక మీరీ స్వల్పవిషయమై యుద్ధము జేయఁబూనుట కంటఁ దిరిగి వెళ్లుట యిరువురికి శ్రేయస్కరమనియె. మీరలీ సంతికి సమ్మతింతురని నా యాశయును.

మ. కు:—(యోజించుచు మాటాడకుండును.)

మీరు:—(తనలో) సంతికి సమ్మతింతురేమో. ఎటులనైన నీనికి విఘాత మొనరించెదఁ గాక.

కుమారి:—అయ్యా! మాటాడరేల? మీ కసమ్మతిగనున్న పనిలివేయుఁడు. నా మాట వినుఁడు. యుద్ధమునేక పాప భూయిష్టములగు కార్యములకు హేతువగును. సమరమును సాగించితిమేని

చ॥ తొలుత ధనంబుపోవు బహు

దోషము చేకురుఁ గీడుమూడు నే

ఫలము లభింపఁ బోదు కడు

పాపము హెచ్చు జనంబునీల్లు, నా

లలనల జార చోరతతి

డాంబిక వృత్తిఁ బరాభవింపఁగా

మలమల మాడ్చు కాటకపు

మంటలు చేకురుఁ బోరు సల్పినకా.

ఇన్ని పాపకార్యములకు మీరు తర్రవాదులు కావలసి వచ్చును. బాగుగ యోజింపుఁడు.

మ. కు:—ఈ విషయమై మేమేమియుఁ జెప్పఁ దలంచు కొనలేదు. (మీరుజమ్ములాను చూచి) సేనాని నీ యిష్టము వచ్చినటుల జరిగింపుము.

మీరు:—(స్వగతము) నా నోముపండెను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! మేమింతటి వ్యయ ప్రయాసముల కోర్చి వచ్చినది మీ సంధికి సమ్మతించి వృథా పోవుటకా. ఈ యోజన మమ్ము పరాధినించునపు డెక్కడికేగి యుండెను. మహమ్మదీయులన్న మీకుఁ దృణప్రాయమా? స్లేచ్ఛులు విమోచన చేయఁగలరు. (అథ్లోక్తి)

కుమా:—అయ్యా: అన్ని మాటలతోఁ బనిలేదు. గతించిన వానిని ద్రవ్యకొనుట సరికాదు. నే నేతెంచిన కార్యమనకు జవాబొసంగుడు. ఉపన్యసింప నక్కరలేదు. స్వల్ప కారణ మునకై కలహమును బెంచి వృథాగా రెండు రాజ్యముల నశింపఁ జేయకుండు.

మీరు:—నశించునది మా రాజ్యముకాదు. మీ రాజ్యము. మీ గండికోట. మీరు సంధికోరిన మా షరత్తులివి.

సీ॥ పాదచారిగవచ్చి ♦ పాదుషా పదములఁ

బట్టి మన్ననఁ గోర ♦ వలయు ననుము

మా వ్యయంబుల నిచ్చి ♦ మాకు సామంతులై

కప్పము నియ్యక ♦ తప్ప దనుము

కాలఁ జూపెడి పనుల్ ♦ కాదని చెప్పక

తలతోడఁ జేయఁగా ♦ వలయు ననుము

తిరుమలరాయలు ♦ పరిభవించిన యట్టి

యువిద మన్ననఁగోర ♦ నొప్పు ననుము

తే॥ గీ॥ పట్టవలె మా నుతాబని ♦ పలికి రనుము
సమ్మతించిన మీతోడ ♦ సాధి జరుగు
సమ్మతిపక యీ సాధి ♦ జరగ దనుము
గండికోటను బట్టక ♦ కదల రనుము.

కుమా:—(కోపముతో తల యూచి) మీ నియమములకు
సమ్మతించుటకుఁ గాని వినుటకుఁ గాని మా వారు సన్నఁ
బాపియుండ లేరు న్యాయమును మాటాడి మా గౌరవ
మును నలుపుకొనినది. మీరు చెప్పనట్లు చేయుటకు మే
మిబలము కాదు. చేతులను గాజులను దొడిగికొని యుండ
లేదు. సరి యుద్ధమునే జేతము లెందు (అర్హోక్తి)

ప్రవేశము:—సేవకుఁడు.

సేవ—సర్వో! తిరుమలరాయల కుటుంబమును దోడ్కొని
వచ్చితిని.

మ. కు:—సరి. రానిమ్ము.

కుమా:—(తనెర పాటుతోఁ జూడఁ దొడంగును.)

ప్రవేశము:—వేగళాంబ ముసుగు ధరించి పుత్రులతోఁ
గూడ విచ్చేయును.

వేగ:—(తలవంచికొని నిలచి యుండును.)

వీ. వే:—ఆ. వె. అమ్మ తోడ మేము ♦ నాటలాడుచునుండ
పంపనేల భటుని ♦ మమ్ముఁ బిలువ

శ్రీరం:— కార్యమేమి కలదు ♦ కాదు మాకిట నుండ
పనులులేక కబురు ♦ బంప నేల?

మీరు:—ఈమెయేనా తిరుమలరాజు భార్య. హిందూయువతికి
ముసుగులే? (అని తీయుటకు పోబోవ)

మ. కు.

ఆడిల్. } (తొందరపడి) ఆ - ఆ - ఆ - (అందురు.)
మంత్రి. }

కుమా:—(కోపమున) కత్తిని దూసి పై బడ నుంకించుచు.

శ్రీరం. } (తమ మొలలో దాచి యుండు చిన్న కత్తులతో)
వీ. వే. } మీరుజమ్ములాను పొడవఁ బోగా ఆడిల్ మా, మంత్రి
వారిని నిలుపుదురు.

గులాబ్:—ఆ-ఆ- జాగ్రత. (అని వచ్చి నిలుచును.)

వేంగ:—(బడిలో దాచిన బియ్యమును పైకెత్తి) స్నేహితుమా!

మీరు:—(ఎత్తిన కరమును దించి నిలిచియుండును)

వేంగ:—మౌ పలువా! క్రూర! మదాంధ! నీపొగురుచే

బాధింప నేనెందునా?

తులువా! భీతి యొకింతలేక మదిలో

కుర్చార్గపు గూతల

బలుక జాలిన యంతమాత్రమున నీ

హతాబు లీడరెనే

బలినే జేసెదఁ బట్టి నిన్నిపుడె నా

పాదంబునఁ ద్రొక్కుచున్.

నీచా! నీ క్రూరవత్తులును జల్పినేసెదను జూచుము.

అడుగిడిఁ నీ ప్రాణములు నీవి కాజాలవు. జాగ్రత్త.

మీరు:—(స్తంభభూతుడై నిలచి పోవును.)

కుమా:—[స్వగతము] ఇత నే నిటఁ దడవొనరింపరాదు. మా

రాజుగారికి సంగతిఁ దెలిపి యీ తల్లిని విడిపింప వలయును.

(అని నిష్క్రమించును.)

గులాబ్:—అయ్యా! మీ కింకను చెలివి రానందులకుఁ జింతించుచున్నాను. అబలల సగడుపటచు నాచారము మీరింకను మానకున్నారే. మహమ్మదీయ ప్రభువులే మహమ్మదీయ మానినుల మానముఁ దీయించుటకు మూలాధారమై నిలిచిరి మీరు నేర్పిన పాఠమేకదా హిందువులకు. లేకున్న బూర్వ మెప్పుడైన హిందూనృపాలురు పరభామలఁ బరాధమించి యుండిరా? మీరు మొదలిడి యిప్పుడే హిందూభూకాంతులకు దారిఁ జూపి వారిచే నా బోటి ముసల్మాను కన్యకల మానము దీయించుచున్నారు. తురకలు హిందూ యువతులఁ బట్టుచున్నందునఁగదా వారు తురుష్కుల భార్యలను భంగపఱుప నెంచుట. మీ రూరకుండిన వారిట్టి నీచ కార్యములఁ జేయుట కెన్నటికిని బానుకొనరు. మీ రీచేతఁ జేసిన వా రీచేతఁ జేయుదురను తలంపు మీ కెందులకు లేదు. ఇప్పటికైనను బారశీక భామినుల యందనుగ్రహముంచి, వారి శీలమును గాపాడఁగోరితిలేని పరభామలఁ బరాధమించుట మానుఁడు. స్త్రీలన్న మీ కింత నిరసన భావమేల? కలకంఠకంటి కన్నీరొలికిన సిరియింట నుండవోల్లదను సంగతి మరచితిరా? భామినులు లేకున్న నీ ప్రపంచమంతయు నిష్ఫలముగదా. వారు లేకుండ మీ రేకార్యమును నిర్వహింపఁ గలరు. ముసుఁగు దీసి ముందటికీ వచ్చిన ముల్లోకముల జయింపఁగల సాహసము మాకున్నయది కాని పురుషులకున్నదా. జేనెడు మీసములఁ బెంచికొని విట్టవీగినంతట నె మీరు గొప్పవాడైతిరా. ఇక మీఁదటనైన మీరలీ యాచారమును

వదలుచు. (వేంగళాంబను జూపి) ఈ పూతచరితను దాకిన బుగ్గియై పోరా. ఈమెను చెఱఁబట్టి బ్రతుకఁ గలరా. మీ రాజ్యములు నిలుచునా. తల్లీ! నేను నిన్ను మరచి యుండ లేను. అలనాడు నీపతినుండి నన్ను గాచి రక్షించితివి. నేను నీ మానముగాచెడ నంటిని. ఇప్పుడు మా నవాబుగారి యనుమతిఁ బొంది విమ్ముల మీ పతియైవఁ జేస్తును. భయపడ వలదు. [నవాబును చూచి] మహారాజ్! ఈమెను నా వెంటఁ బంపఁ బ్రార్థించెద. నీ నిట్లొకనగువలకు మన్నింప వేడెద.

మ. కు:—మంచిది.

గులా:—అమ్మా! విమ్ము గంధీకోటఁ జేర్చి వత్తురు గదా.

(అని పిలుచుకొని పోవును.)

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము.

ప్రవేశము:—గంధీకోటలోఁ దిరుమలరాయలు తిమ్మా నాయుడు కలిసి యోజించు చున్నారు.

తిరుమ:—నాయుడూ!

ఉ॥ ఏమని చెప్పవాడ నిపు

దేమియుఁ దోచదు మాటలాడఁగా

రాముని రాజ్యమంచు మన

రాష్ట్రము నందలి వారలెంచగా

బ్రేముడి నేలి శాస్త్రపుల
 పేరులడచియు మూర్తిమంతులై
 తామొకపైన నిర్భయ
 ధాత్రిని బాసిరి కీర్తిశేషులై.

మా సంతతి యిచ్చి హీనస్థితికి వచ్చునని స్వప్నమునం
 ద్రొంగె దలంచి యుంటిమా. మా వాశమను మాహత్యపునకీ
 పచ్చితురకలు పడవునుగదా జనించిరికదా. (యోజించి)
 తిమ్మానాయుడూ! మనవి కొలచి పైస్వముతో బోరిన
 గోలకొడి వారిని జయింప జాలమా.

తిమ్మా:—గేను గొడ దానినె యోచిదు చున్నాను. మీరు
 సారపాలు చేసినా. ముమెక్కువ పైస్వమును జేర్చుటకు
 ముందే మీరు మాహమ్మదీయుల ననమానపఱచి కయ్య
 మునకు తెచ్చిలిరి. ఇప్పుడు యోజించుట వలన బ్రయో
 జన మేమి?

తిరుమ:—నాయుడూ! అసలు. ఆ నాడు తురకలు చేసిన
 కృత్యములను జూచి నే దాళలేక పోయితిని. వారొనరించి
 నది మాత్రము బాగున్నదా?

తిమ్మా:—బాగున్నదని యెవరందురు. ఆ హీనజాతివారు
 న్యాయా న్యాయముల విచారించి కార్యముల జేయుదురా?

తిరుమ:—అయిన దానికి యోజింప బనిలేదు. మనమూర
 కుండనేల?

తిమ్మా:—అ॥ వె॥ మన కుమారదాసు ♦ మాటాడ నేగెను
 తురకలచట జేరి ♦ దుడుకు జూపి

బాధపెట్టగలరో ♦ బాధితురో లేక
సంధిజరుగగలరో ♦ సమర మగునో.

ఇక గొంతిసేపటికైనను రాక మానయ. అక్కడి సంగతులను దెలిసికొని పిమ్మట మనము చేయవలసిన పనులను జేయుదము. ముందుగానే తొందర పడినా?

తిరుమ:—గోలకొండవారు సంధికి సమ్మతితురను నమ్మకము నాకు బొత్తిగ లేదు.

తిమ్మా:—సమ్మతిపక పోయినచో సమరమును నాగింతము. వారికి భయపడి పరుగిడుదమా. యిద్దమున మృతిచెంద వచ్చును గాని యా నీచులకు లొంగుదమా.

తిరు:—(ప్రక్కన జూచి) మన కుమారదాసు ఎచ్చును లేమ్ము.

ప్రవేశము:—కుమారదాసు.

తిమ్మా:—(తొందరతో) కుమారదాస్! కాయాపదా?

కుమా:—కాయ గాక పండెలులగును. (స్వగతము) రాణిగారు సంగతి జెప్పుదునా? కూడదు. ఇప్పుడు చెప్పిన దిగులు పడుదురు. చెప్పరాదు.

తిమ్మా:—ఏమి యోజించు చున్నావు.

కుమా:—వారు తురుష్కులు కారా. సంధికి సమ్మతితురా?

తిరుమ:—మహమ్మద్ కులీ యేమనెను?

కుమా:—అతడూరకుండెను. దానిని జూచి సంధి జరుగునని యనుకొంటిని (అశ్లోకి)

తిరుమ:—కడ కేమాయెను.

కుమా:—సేనాని మీరుజమ్ములా యడ్డుపడెను. నవాబతనితో నేకీభవించెను.

తిమ్మా:—అయిన వారి యభిప్రాయముఁ దెలిసికొన లేదా?

కుమా:—వారు చెప్పినట్లుల మనమొప్పుకొనిన సంధికి సమ్మతించు మనిరి.

తిమ్మా:—వారేమి కోరిరి.

కుమా:—సీ॥ పాదచారిగవచ్చి ♦ పాదుషాపదములఁ

బట్టి మన్ననఁగోర ♦ వలయు నంట

వ్యయముల మీ రిచ్చి ♦ వారి సామంతులై

కప్పము నొసఁగక ♦ తప్ప దంట

కాలఁ జూపెడి పనుల్ ♦ కాదని చెప్పక

తలతోడఁ జేయఁగ ♦ వలయు నంట

బాబయ్య యురుసులో ♦ బరిభవించిన యట్టి

యువిద మన్ననఁగోర ♦ నొప్పు నంట

తే॥ గీ॥ వారి మతమును బట్టాగ ♦ వలయు నంట

సమ్మతించిన వారితో ♦ సంధి జరుగు

సమ్మతింపక పోయిన ♦ జరుగ దంట

గండికోటను బట్టక ♦ కదల రంట.

తిరుమ:—(కోపమున) ఔరా! తిరుమలరాయలన్న వారికంత

పలుచనయయ్యెనా. నాయుఁడా! ఇంక నాలస్యమేల?

సేనాధిపతికి పై న్యమును సిద్ధముచేసి యుండుమని కలుగు

చేయుము. ఆ దురాత్ములను చినాకినీ తీరమునఁ బడవైచి

గడ్డములఁ బట్టి కఱకఱఁ గుత్తుకలఁ గత్తిరించినఁ గదా తిరు

మలరాయల శక్తి సామర్థ్యములఁ దెలిసికొనఁ గలుగుదురు.

ఇదియే మనము కడసారి చేయు యుద్ధము సుమా. మన

మీ ప్రపంచము మీఁది భ్రాంతిని ప్రాణాలపై నాస

మాని పోగొనరింప వలయు.

తే! గీ! చక్రవర్తులనేకులు ♦ చుంగ లేదె?

మెటఁ గొంపోయిశేవారు ♦ పేలకొలఁది

ధనము, మెటనూటపధన ♦ ధాన్యములును

మనల, పాపపుణ్యములే ♦ మనకుఁ దోడు.

కుమారా:—దేవా! మీలో మాగొడుమఁ జెప్ప మరచితివి.

రాజీగారిని పుత్రులతోఁగూడఁ దురకలు నట్టి యున్నారు.

వాని విడిపింప వలసియున్నది. ఇది పోలుతఁ జేయవలసి

పని.

తిరు:—(తత్తరపాటుతో) ఆ.ఆ. ఎప్పుడు (అర్హత)

కుమారా:—(పక్కకు జూచి) బేరా! వాశే నమ్మచున్నారు.

ప్రవేశము:—వేంగళాబ పుత్రులతో వచ్చును.

శ్రీరంగ:— } (పరుగిడుమఁ బోయి తొడ్రోలి బట్టకొని) నామా

వీ. వే:— } నా మాకుఁ జెప్పక వచ్చితి వేల?

తిరుమ:—(ఇరువురిని ముద్దిడుకొని తలపై దువ్వెను.)

వేంగ:—(దుఃఖముతో) నాథా! మనగతి యన్యాయము

పోయెనే. మనకిక దిక్కెన్నగు.

తిరుమ:—కాంతామణీ! యేల భయపడియెదన్. మేమిప్పుడిగి

తురకల బలిగొని వత్తుము.

వేంగ:—ప్రాణకాంతా! మనకు జయము కలుగుట గగన

కుసుమము లభించుట వంటిది. అబ్బో! నేల యీనినట్లు

తురకల పై న్నగు నిండియున్నది. చీమలు బారులు తీరి

నటులఁ దీరి యుద్ధమునకు సంసిద్ధులై యున్నారు. ఇసుక

చల్లిన నేల రాలకు సుమా. అట్టివారిని మనము జయింపఁ గలమా.

తిరుమ:—సభ! జయాపజయము లొకరి స్వాధీనములు కావు.

పోనిమ్ము. నిన్నవరు కిందుకొని వచ్చిరి.

వేంగ:—మీ రానాడు పరాధమిచిన మహమ్మదీయ వనిత నన్ను దోడ్కొని వచ్చి విడిచి పోయెను.

తిరుమ:—ఆమె యెచ్చట నున్నది?

వేంగ:—మీర వారి మకామునకు వెళ్లెను.

తిరుమ:—(అశ్చర్యముతో) జేరా! ఆ రక్కసి మూడయ్యే యింక చేరింది. జేరా దాని సాహసము.

వేంగ:—శ్రీమా! ఆమెకు దూరకుండు. మంచిది కాదు.

తిరుమ:—ఇక దిక్కిరనేమి తిట్టకున్న నేమి. చేయవలసినంత చేసి నది. (తీవ్రమైనామునితో) మీరు వెళ్లి యుద్ధమునకుఁ బ్రయాణము కాదు. నే నిదే వచ్చితిని.

శిష్యా:—చిత్తము. (అని కుమారదాస్ తోఁ గూడి నిష్క్రమించును.)

వేంగ:—నాథా! యుద్ధమునకుఁ బోయెదరా?

తిరుమ:—అవును.

శ్రీరంగ:—నాన్నా! నీతోఁగూడ యుద్ధమునకు వచ్చి వారిని చంపి వచ్చెదను.

వీ. వే:—నేను మాత్రము రానా.

తిరుమ:—సరి. మిమ్ములఁ బిలమకొని పోవుటకు మరిల వత్తును లెండు.

వీ. వే:—నీవు రావు.

శిరుమ:—తప్పక వత్తును.

పేంగ:—నాథా! మీ కేసుట నాకు సమ్మతిగలేకు. అయినను నిపుడు వలదన రాదు. నాకు మీ దిష్టనము త్వరలోఁ గలుగుఁ గాక.

తిరు:—(వినుట సభినయించి) అదిగో రణధేరి విసఁబడు చున్నది. నేను బోయివత్తును. (నిష్క్రమించును.)

పేంగ:—నాయనలారా! మహా గుట్టనెక్కి యుద్ధమును జూతము రండు. (అని నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థరంగము.

ప్రవేశము:—గండ్డికోట యందలి గుట్టపై పేంగళాంబ తన పుత్రద్యయముతోఁ గూడ నాసీనయై యుండును.

పి. పే:—అమ్మా! మన దండు వారిని సమీపించు చున్నది చూడుము. (లోపల యుద్ధరనములును, తుపాకుల శబ్దములును, పేరుష వాక్యములును విసఁబడు చుండును.)

శ్రీరం:—ఓరే. రెండు పైన్యములును గలిసి కొనెను జూడుము. (లోపలనుండి వధిపుండు వధిపుండునియును, మారో మారో యనియును అటమ చుండురు.)

పేంగ:—నాయనా! యిరు లెగల వారును ధైర్యముతోఁ బోరు చున్నారు,

పి. పే:—అమ్మా! మనవారు చూడుమెటుల నటుక చున్నారో. చచ్చెను. చచ్చెను.

వే. గ:-—ఎవడు. ఎవడు.

వీ. వే:-—చూడవే. తురకపై నికుడు క్రొదం బడి దొర్లు చున్నాడు.

శ్రీర:-—అమ్మా! తాడ్రిని చూడము. గుట్టములను, ఏనుగులను తుంకెములం జేసి రణరంగమున విచ్చల విడిగ దిరుగుచున్నాడు.

వీ. వే:-—చూడెను. చూడెను. తిమ్మానాయుడే సరి. ఎదరిని నలుకుచున్నావో చూడము. సెబాస్! ఇంకం దురకలగతి యుగ్గోగతియే.

శ్రీర:-—అమ్మా! ఎవడో తురుష్కుడు మన యశ్వపైనికునిం బరిహార్చెను. బలే! గుడ్డము తురకలను జెడద్రొక్కుచున్నయది.

వీ. వే:-—అయ్యో. గుడ్డమును జంపిరి. అమ్మా! మనవారు కొద్దిగ నుండినను ధైర్యముగం బోరుచున్నారు. తురకల పైన్య మెంత యున్నదమ్మా. ఎందఱు చచ్చినను తరగనే తరగదు.

శ్రీర:-—బలే! తిమ్మానాయుడు గజమును ఖండించెను. అది గదిగో నాన్న పై నికులను మట్టుం బెట్టు చున్నాడు.

వీ. వే:-—తురకలు పైకొని మనవారిని గాల్చు చున్నారు. అయ్యో! ఇంకేమిగతి.

శ్రీర:-—కాదురా. చూడుము. మనవారే వారిని దఱుముచున్నారు.

ఏ. వే:—బేరా! కొట్టాడు కొట్టాడు. [అని యెగురుచు] తు
రకలు పరుగెత్తిరి. బేరా! మరలఁ దిరిగి మనవారినే నఱు
కు చున్నారు. అమ్మా! వాడెవడో పోవగు పోవినాడు.

వేంగ:—నాయనా! వాడో మిక్కిలి మర్నాస్సుడు. నానిని
మీరుజమ్ములా యందును.

శ్రీరం:—అయ్యో! తిమ్మానాయనిఁ బట్టికొనిరి. తేగను.
తేగను. తిమ్మానాయని తురగమును దోగ నెక్కిన.

ఏ. వే:—భయము లేదు. నాతొడ్డి తిమ్మానాయనకు సహాయము
రాబోవు చున్నాడు.

శ్రీరం:—అమ్మా! మా నాయన గారి గుడ్డలన్నియు స్త్రీముతోఁ
దడిసి యున్నవి చూడుడు.

ఏ. వే:—పాపము తిమ్మానాయని మీదికి పైనినటు గుంపు
లు గుంపులుగ వచ్చుచున్నారు చూడుడు.

శ్రీరం:—అయ్యో చంపిరి. తిమ్మానాయనిఁ చంపిరి. అమ్మా!
తిమ్మానాయని శిరము తేగిపడెను. చూడుము. అయ్యో!
పాపము. ఇంకెట్లు.

ఏ. వే:—మీరుజమ్ములా తండ్రివంక కేగుచున్నాడమ్మా.

శ్రీరంగ:—అయ్యో! నాతొడ్డిగారొక్కరే పోరు చున్నారు.
పైస్యములేదే. అకటా! గుఱ్ఱమును బరిమార్చిరి. తండ్రిగారు
క్రిందినుండియే యుద్ధము చేయుచున్నారు. అమ్మా! నన్ను
సహాయముగఁ బోనియ్యవే. (అని పోబోవును.)

ఏ. వే:—అయ్యో! తండ్రిగారిపైఁ బడిరి. మనము కూడఁ
బోవుదమురారా. (అని శ్రీరంగరాయలను బిలుచును.

శ్రీరం:—నాయన పరుగెత్తి మనకోటకు వచ్చుచున్నారు.

నీ. పే:—వచ్చెను. వచ్చెను. నాయన కోటను సమీపించెను.

ప్రవేశము:—తిరుమలరాయలు రక్తాంబరములతోఁ
దొందరిగ వచ్చును.

తిరుమ:—సఖ! మన మీట నుండరాదు. తురకలు జయించిరి.
మన మత్స్యముల నెక్కి చంద్రగిరికిఁ బాటి పోవుదము.
నినములు బాగుపడిన హామరల గొప్ప నైవ్యమును గూర్చి
గోలకొండ నానిని జయింప వచ్చును. ఆలస్యము చేయ
కుండు. (అని పిలుచుకొని పోవును.)

పంచమరంగము.

ప్రవేశము:—మీరుజమ్మల యుద్ధభూమి నుండి వస్త్రములతోఁ
ఘనహస్తంబై తిరుమలరాయలను దరుముచు
వచ్చినట్లుల నభివ్రుంచి గండికోటను బ్రవేశించును.

మీరు:—ఓరీ! క్షత్రియకులపాంపశనా! నిలునిలు పాటిపోకు.

నా॥ ఓరీ! రాజకులాధమా! తగునె నీ

కోర్వంగ మా శక్తిని

బోరంజాలక పాటిపోయెదవుని

బోనిత్తునే యిద్ధర

తెరెంగాలముమీకు; దేశముమము

జెందె వెసన్నేటికి

గూరా! నిన్నిదె చెండి వేసెదను నా

కోపాన్ని చల్లరంగ.

ఓరీ! పిటికిపదా! తిరుమలరామా! నిలునిలు (అని తొందరగా బరుగిడనూకించును.)

గులాబ్:—ప్రియా! నిలునిలుఁడు (అని చేతనిఁ బట్టి నిలుపును)

మీరు:—సఖీ! వదలుము. తిరుమలరాయలు తప్పించుకొని భార్యాసమేతుడై పోవుచున్నాఁడు. ఆలస్య మొనరించిన దొరకఁడు.

గులాబ్:—పోనిఁడు. మీరేగకుండు.

మీరు:—నే బోకపోయిన, ఆ ఖాని శీర్షమును ఖండించి నీ తెటుల నర్పింపఁ గలను. అనిన మాటను దప్పుట నాకు సరియ.

గులాబ్:—మనోహరా! చాలును. వాని శిరస్సు నా కక్కర లేదు. వానికి గావలసిన యవమానమైనది. నా కంతయ చాలును. (తిరుమలరాజు తలగుడ్డఁ జూపుచు) అతని తల మనకు లభింపక పోయినను, దానికి సరియగు వాని తల గుడ్డ దొరికినది. ఆ దుష్టుని తలఁ దఱిగిన మహత్త్రియగు వేంగళాంబ వైధవ్యమును వహింప వలసి వచ్చును. అది నా కిష్టములేదు. మీరు నా కతని శిరము నర్పింపఁ బని లేదు. నాకుఁ దృప్తియైనది. మీ సాహసమునకు మెచ్చితి. నా కోరిక నెఱవేఱినది. గండ్డికోటను జయించితిమి. మన కింకేమి కావలయు.

మీరు:—సరి. నీ యిష్టము. మన నవాబుగారింకను గండ్డికోటఁ బ్రవేశింప లేదు. ఎక్కడ నున్నారో.

గులాబ్:—అదిగో. వచ్చుచున్నారు. (అని ప్రక్కకుఁ బోవును.)

ప్రవేశము:—మహమ్మద్ కులీ ఆదిల్ షా తోడను,
మంత్రిలోడరు వచ్చుచు.

మ. కు:—సెబాస్. సేనానీ! నీ ధైర్యసాహసములకు మెచ్చి
తిని తిరుమలరాజు తప్పించుకొని పోయెనా. పాతపాటు
నను దొందరలోను బెనుగొండను విడచి వచ్చితిమి. తిరు
మలరాజు తప్పించుకొని పోయెను. వాడు మరల నేమి
చేయునో. ఊహింపమిచేయును లెమ్ము.

ఆదిల్:—మీరుజుష్టు. సఫలీకృతుడ నైతివి.

మంత్రి:—భలా! సేనానీ! అనినట్లొనరించితివి.

మీరు:—అన్నియు వైవానుగ్రమునను, మీ యాశీర్వచన
ప్రభావము వలనను నెఱవేడినవి. నాదేయము లేదు.

మ. కు:—నీ నీ కోటను జయించితివి. దీనికి నిశ్చే నవాబుగారి
జేయునునంటిని గదా? అటులనే యొనరించితిని. నీవు మా
యధికారమునకు లోనై చక్కగఁ బాలింప వలయును.

మీరు:—మీ యాజ్ఞ శిరసా వహింతును.

మ. కు:—సేనానీ! రాజ్యపాలనము సులభము కాదు సుమా.

దీప్తికిఁ దగిన భారమున్నది.

సీ॥ ప్రజలను బిడ్డల * పెరిదిఁ జూడఁగ వలె

గూళ్లయై బాధింపఁ * గోర రాదు

పూజ్యతా పెద్దల * బూజింపఁ గావలె

బీదలపై బన్ను * వేయ రాదు

నిర్బంధవిద్యను * నేర్పింపఁ గావలె

జారచోరుల మేలుఁ * గోర రాదు

పనివాండ్రకెల్లను • బతులఁ బాపఁగ వలెఁ
 బక్షపాతముగల్గి • బ్రతుక రాకు
 తే॥ గీ॥ ఎవరి వృత్తుల వారికి • నీయ వలయు
 మాతృ భాషను నేర్పుట • మాంసరాకు
 నమ్మఁగూడని వారిని • నమ్మ రాకు
 రాజ్య లోత్రములకు నీడ • రాదు సుమ్ము.

కనుక నీ యశోనమునకు లోనైన యీ గండ్డికోట సీమ
 ను బహుబాగుగఁ జాలింపవలెను. నీచప్పుడప్పుడు నీ సీమ
 యందలి ప్రతిగ్రామమునకేగి న్యామీన్మాదులు, విచారింప
 వలయును. అనేక యోజనముల దూరమునఁ గూర్చుండి భ
 పాలనా విధానమంతయు నితర యుగ్యోగుల న్పొసేన మొ
 రించి; తాను వాని హస్తములలో జుర్రపు నమ్మనూర్చి,
 జరించుచు, వారన్మాను మొ రించి; వారు బ్రజలచ్చే నిర
 బంధు భూకాతుని వలెఁగాక స్రుజారు రంజనండ్లనై యుప
 వలెను సుమా. “రాజ్యోతే సర్వకంఠ్యమమ్మ”ను వదనమున
 మరువకుము.

మీరు:—చింతము.

మ. కు:—సేనానా! ఇంకొకటి. ఇది హిందూ రాజ్యము. ప్రజ
 లందఱును హిందువులు. హిందువులన్ని నామాన్యుల
 కారు. వారికి వ్యతిరేకముగ రాజ్య పాలన మొనరించిన
 వారు నిర్నొక యరనిముసమైన నిలువనీను. జాగ్రత.

మీరు:—సర్కార్! అందులకు మీరు భయపడ వలకు.
 హిందువులలో మనకుండెడి యైకమత్యము నాస్తి. అట్టి
 వారిని జయించుట కడు సులభము.

మ. కు:—అదిగో. నీకీ దేశపు సంగతులు తెలియవు.

వారిలో వారె పగఁబూని * పోరు చుండు
పలుకు నిజమాను సత్యమే * పలికితీవు
పగతుఁ డరుదెంచి చుతనే * పగను మానీ
కలిసి యుద్ధముఁ జయఁగఁ * గలరు వారు.
కనుక హిందువులతోఁ బగఁ గల్పించుకొనకుము.

మీరు:—సరి. అటుల నే నుండును.

మ. కు:—(ప్రక్కను జూచి గులాబ్ మహార్ ను జూపుచు
ఈ యువతిమణి యానామి నీ యిక్కడ నీ పెట్టె
నిరుగుచున్నదె?

మీరు:—అమె తనతోఁకై నెఱవేర్చి న్న గోరి నా పెట్టె
చున్నది. ఇప్పుడికి దానిని నెఱవేర్చి గలిగితిని.

మ. కు:—అమె. అవివాహితి యేనా?

మీరు:—అగును.

మ. కు:—(గులాబ్ మహల్ తో) అమ్మా! నీ మనోభీష్ట
మును దీర్చి నా మా సేనాని యవివాహితుఁడై కనుక మీ
కిందకిఁ బరిణయము గావింపఁ గోరితిని. నీ వేమాదువు.

గులాబ్:—(సిగ్గుతోఁ దలవంచుకొని చిటుచున్నతోఁ బలుక
కుండును.)

ఆశిల్:—“మానమధ్దాంగీకారము” అను పత్రముగరా?

మంత్రి:—అమ్మా! సమ్మతించుము.

గులాబ్:—కానిండు.

మ. కు:—చేనానీ! నీ వేముచువు.

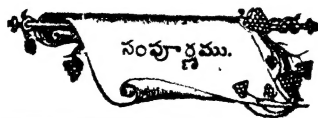
మీరు:—మీకు బదలాడుననా అవశ్యము కానిది.

మ. కు:—(అందఱతో) మన విప్రులొక వివాహము గొచిన శాస్త్రముచేసి గోలకొడి కేగుదము. తర్వాత మతాచారిము ననుసరించి వారు వైభవముగా బ్రాహ్మముఁ గావించు కొందురు. (అని యెయ్యక యాగుఁడు మును, బుష్పమాలను నియ్యఁగా నుంగరిముల మండ్రి కొని ఒకరి కొకరు పుష్పమాలను గరిమున ధరింపఁగా నందఱు గరితాళముల క్షిప్తి చేయుదురు.)

భరతవాక్య

జేగీ! సృష్టిలయ కారకుండగు • స్రష్టతాను
భారతావని జనులకుఁ • బరుల బాధ
ఘాని, స్వతంత్రమును గూర్చి • భాగ్య మొసఁగె
కరుణ నారోగ్యమ ల నిచ్చి • కామఁ గాత!

ఇది పంచమాంకము.

15169

